

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

KIRSAL ALANDA KADIN ÖRGÜTLENMELERİNİN YARATTIĞI
GÜÇLENME DİNAMİĞİ VE ERKEKLERİN KONUMU:
KİLİS RAVANDALI KADINLAR DERNEĞİ ÖRNEK OLAYI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Filiz KASAP

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Dilek EROĞLU

BOLU - 2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE;

Filiz KASAP'a ait "Kırsal Alanda Kadın Örgütlenmelerinin Yarattığı Güçlenme Dinamiği ve Erkeğin Konumu: Kilis Ravandalı Kadınlar Derneği Örnek Olayı" adlı çalışma jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak oybirliğiyle / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

31.05.2019

	Unvan, Adı Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) :	Dr. Öğretim Üyesi Dilek Erözge	
Üye	Doç. Dr. Özgür Sarı	
Üye	Doç. Dr. Abdullah DURAKOĞLU	

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “**Kırsal Alanda Kadın Örgütlenmelerinin Yarattığı Güçlenme Dinamiği ve Erkeklerin Konumu: Kilis Ravandalı Kadınlar Derneği Örnek Olayı**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara özen gösterildiğini, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda aftta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Filiz KASAP

31.05. 2019

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu araştırma, kırsal alanda kadınların örgütlenme aracılığıyla güçlenme deneyimlerini ve kadınların güçlenme deneyimlerine erkeklerin etkisini Kilis ilinde bulunan Ravandalı Kadınlar Derneği'nin aktif üyesi 10 kadın ve bu kadınların eşleri ile yapılan görüşmeler aracılığıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylelikle toplumsal gelişme için kritik olan toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşma yoluna da ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Araştırma sürecinin başından itibaren değerli katkılarını bana sunan, zamanını benden esirgemeyerek çalışmamı takip eden, özveride bulunan ayrıca hem hayata hem de akademik çalışmalara ilişkin güçlendirici desteğini yanımda hissettiğim değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Dilek EROĞLU'na minnetlerimi sunuyorum.

Sonsuz sevgisi ve anlayışı ile bu süreçte yanımda olan sevgili annem Nuran KASAP ile esprileri ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili babam Şenol KASAP'a teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmanın zorlu geçtiği dönemlerde benimle görüşlerini ve zamanını paylaşıp, dayanışma gösteren arkadaşlarım Özlem YOLDAŞ ve Melike KUKLEN'e sonsuz teşekkür ederim.

Son olarak çalışmanın uygulama aşamasında deneyimlerini benimle paylaşan Ravandalı Kadınlar Derneği'ne ve hem saha alanında hem de maddi olarak çalışmamı destekleyen Hüsnü M. Özyeğin Vakfı'na teşekkür ediyorum.

Filiz KASAP

09.04. 2019

ÖZET

KIRSAL ALANDA KADIN ÖRGÜTLENMELERİNİN YARATTIĞI GÜÇLENME DİNAMİĞİ VE ERKEKLERİN KONUMU: KİLİS RAVANDALI KADINLAR DERNEĞİ ÖRNEK OLAYI

Filiz KASAP

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Dilek EROĞLU

Nisan 2019, 116 + xiv Sayfa

Kırsal gelişim için de kadınların güçlenmesi kalkınma uygulayıcılarının hedeflerinden biri haline gelmiştir. Bu çalışma kırsal kalkınma programının çıktısı olan bir kırsal kadın örgütlenmesinin güçlenme olgusu üzerinden analizini içermektedir. Bunun için çalışmada Hüsnü M. Özyeğin Vakfı'nın Kilis'in Musabeyli İlçesinde beş yıl süre ile gerçekleştirmiş olduğu kırsal kalkınma projesinin sonunda vakfın desteği ve köylerdeki kadınların birlikte iş yapma motivasyonu ile kurulan Ravandalı Kadınlar Derneği analiz birimi olarak seçilmiştir. Çalışma kırsal kadın örgütlerinin meydana getirdiği güçlenme olgusunu; kadınların güçlenme deneyimlerini sosyal, ekonomik, örgütsel boyutları ve özel alandaki toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında ele almaktadır. Kadınların güçlenme deneyimlerine erkeklerin nasıl dahil olduğu ile erkeklerin algıları ve düşünceleri bize güçlenme sürecinde erkeklerin konumuna ilişkin ipuçları sunmaktadır. Böylece güçlenme sürecinin kadın ve erkeklerin penceresinden irdelenmesi toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak hususunda bütünsel bir perspektif geliştirmesi düşünülmektedir.

Bu amaçla nitel örnek olay çalışması yöntemi ile Ravandalı Kadınlar Derneği'nde aktif katılım gösteren kadınlar ve bu kadınların eşleri ile ortalama 1,5-2 saat arası süren derinlemesine görüşmeler, derneğin örgütsel güçlenme dinamiklerinin ve sorunlarının tespiti için yönetim kurulu üyeleri ile yapılan odak grup görüşmesi yapılmıştır.

Araştırmanın sonucunda kadınların sosyal ve ekonomik güçlenme ihtiyacı ile örgütlenme sürecine dahil oldukları, psikolojik güçlenmenin diğer güçlenme formlarının bir yansıması olarak deneyimlendiği, örgütsel ve sosyal güçlenmenin nispeten daha yoğun dinamikleri barındırması ve toplumsal cinsiyet kabullerine bağlı olması ortaya çıkmıştır. Özel alanda güçlenme deneyiminin ise en zayıf ve en zor bir boyut olduğu belirlenmiştir. Erkeklerin düşünce/davranışlarının kadınların sosyal ve özel alanda güçlenme deneyimlerinde etkisinin yoğun olduğu ve bilhassa özel alanda dinamiklerin değişmesi erkekler için endişe kaynağı olarak görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Güçlenme, Kırsal alanda kadın örgütlenmeleri, Toplumsal cinsiyet, Türkiye.

ABSTRACT

WOMEN'S ORGANIZATIONS IN RURAL AREA AND THE POSITION OF THE MAN: KİLİS RAVANDA WOMEN'S ORGANIZATION CASE STUDY

Filiz KASAP

Master Thesis

Advisor: Assistant Professor Dilek EROĞLU

April 2019, 116 + xiv Pages

The empowerment of women for rural development has become one of the objectives of development practitioners. This study includes the analysis of a rural women's organization, which is the output of the rural development program, through the strengthening of the rural women's organization. For this purpose, the support of the foundation and the support of the women in the villages at the end of the rural development project that Hüsnü M. Özyeğin Foundation carried out for five years in Musabeyli District of Kilis Ravandalı Women Association, which was founded with the motivation, was chosen as an analysis unit. The study examines the empowerment phenomenon of women's organizations in the context of social, economic, organizational dimensions and gender relations in the private sphere. Men's perceptions of women's empowerment experiences and men's perceptions and thoughts give us clues about the position of men in the process of empowerment. Thus, the process of empowerment of women and men is thought to develop a holistic perspective to ensure gender equality.

For this purpose, in-depth interviews with women and active women in the Association of Women from Ravanda for an average of 1.5-2 hours and a focus group discussion with the board members for the determination of the organizational strengthening dynamics and problems of the association were made.

As a result of the research, it is revealed that women are involved in the process of social and economic empowerment and they are experienced as a reflection of other forms of empowerment and psychological empowerment, and that the organizational and social empowerment is related to the dynamics of relatively dense dynamics. The effect of men's thoughts / behaviors on the experiences of empowerment of women in social and private spheres is seen as a source of concern for men.

Key Words: Empowerment, Rural Women's Organizations, Rural Area, Gender, Turkey.

*“Ben” olma sürecimde desteğini esirgemeyen sevgili ailem
ve sevgili Dilek Eroğlu’na...*

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
1. AMARTY SEN VE ÖZGÜRLÜKLE KALKINMA	7
1.1. Yapabilirlik Yaklaşımı (Capacity Approach)	7
II. BÖLÜM	
2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL KALKINMA	12
2.1. Kırsal Alan Tanımları	12
2.2. Kırsal Kalkınmanın Bileşenleri.....	14
2.2.1. Sürdürülebilirlik.....	15
2.2.2. Örgütlenme	17
2.2.3. Katılımcılık	18
2.3. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Projeleri	19
2.3.1. Planlı Dönem Öncesi	19
2.3.2. Planlı Dönem Sonrası	21
2.3.2.1 Hüsnü M. Özyeğin Vakfı ve Kalkınma Anlayışı.....	24

III. BÖLÜM

3. KIRSAL KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET	26
3.1 Kırsal Alanda Toplumsal Cinsiyet İlişkileri	26
3.2. Kırsal Kalkınmanın Cinsiyetleri Ele Alış Biçimleri	29
3.2.1. Kalkınmada Kadın Yaklaşımı (WID)	30
3.2.2. Kadın ve Kalkınma (WAD)	32
3.2.3. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma (GAD	33

IV. BÖLÜM

4. GÜÇLENME YAKLAŞIMI	35
4.1. Güç ve Güçlenme Tanımı	35
4.2. Farklı Feminizmlerin Penceresinden Güç.....	37
4.3. Toplumsal Dönüşümü Sağlamada Gücün Yeniden Dağılımı.....	38
4.4. Çeşitli Güçlenme Anlayışları	40
4.5. Güçlenmenin Boyutları	42
4.6. Güçlenmenin Ölçümü	44
4.7. Güçlenmenin Cinsiyeti.....	48

V. BÖLÜM

5. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE METODOLOJİSİ	50
5.1. Araştırmanın Yöntemi	50
5.1.1. Nitel Araştırma	51
5.1.2. Örnek Olay Çalışması	52
5.2. Araştırma Veri Tekniklerinin Seçimi	54
5.2.1. Gözlem.....	54
5.2.2. Görüşme.....	55
5.3. Araştırma Süreci.....	56
5.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	58
5.5. Araştırma Alanı	58

VI. BÖLÜM

6. BÖLÜM ARAŞTIRMANIN BULGULARI	60
6.1. Ravanda Havzası ve Ravandalı Kadınlar Derneği'nin Örgütlenme Süreci	60

6.2. Derneğin Amaçları ve Faaliyet Alanları	62
6.3. Görüşmecilerin Demografik Bilgileri	63
6.4. Görüşülen Kadınların Güçlenme Deneyimine İlişkin Bulgular.....	64
6.4.1. Kadınların Üye Olma Nedenleri, Süreçleri ve Kurulma Aşamasında Yaşanan Zorluklar.....	64
6.4.2. Örgütsel Güçlenme	67
6.4.2.1. Derneğin Kurulma Aşamasında Kadınların Katılımcı Rollerini.....	67
6.4.2.2. Dernekle Özdeşleşme ve Üyeliği Benimsemeleri.....	68
6.4.2.3. Grup İçi Karar Alma ve Kararlara Katılım	70
6.4.2.4. Grup içinde Çatışma Çözümü.....	70
6.4.2.5. Örgüt İçi Şeffaflık	71
6.4.3. Psikolojik Güçlenme.....	72
6.4.4. Sosyal Güçlenme	74
6.4.5 Ekonomik Güçlenme	77
6.4.6 Özel Alanda Güçlenme.....	78
6.5. Erkekler ile Yapılan Görüşmelere Ait Bulgular	81
6.5.1. Erkeklerin Genel Olarak Örgütlenme Pratikleri ve Toplumsal Hayata Katılımları.....	82
6.5.2. Erkeğin Kadın Örgütlenmesinin Yarattığı Güçlenmedeki Konumu.....	87

VII. BÖLÜM

7. BÖLÜM SONUÇ VE TARTIŞMA92

KAYNAKLAR101

EKLER

EK 1: Derinlemesine Görüşme Soruları	111
Ek 2: Etik Kurul Onayı	116

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 6.1: Kadın Görüşmecilerin Demografik Bilgileri.....	63
Tablo 6.2: Erkek Görüşmecilerin Demografik Bilgileri	64
Tablo 6.3: Kadınların Derneğe Üye Olma Nedenleri	65
Tablo 6.4: Derneğin Kuruluş Aşamasında Yaşanan Zorluklar.....	65
Tablo 6.5: Derneğin Kuruluş Aşamasında Yaşanan Zorlukların Aşılmasındaki Etmeler.....	67
Tablo 6.6: Üye Kadınların Derneğin Mali Harcamalarına İlişkin Bilgisi.....	71
Tablo 6.7: Üyelerin Faaliyet/Görev Alanları	73
Tablo 6.8: Kadınların Köy Dışına Çıkabilme Durumlarındaki Değişim.....	75
Tablo 6.9: Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Katılmanın Kadınlar için Yararları	75
Tablo 6.10: Kadınların İnternet Kullanım Alanları	76
Tablo 6.11: Kadınların Özel Alanının Dışına Hareket Etme Özgürlüğü.....	78
Tablo 6.12: Görüşülen Erkeklerin Muhtarlık Süreçlerine Katılımı	80
Tablo 6.13: Kırsal Alanda Birlikte İş Yapmanın Yararları.....	83
Tablo 6.14: Birlikte İş Yapmanın Yaratacağı Sorunlar	84
Tablo 6.15: Kırsalda Erkeklerin Sorunları.....	85
Tablo 6.16: Erkeklerin Kadınların Sorunlarına İlişkin Farkındalıkları	85
Tablo 6.17: Erkekler için Derneğin Kadınlara Sağladığı Faydalar.....	86
Tablo 6.18: Kırsal Kadınların Güçlenmesi ve Erkeğin Konumu.....	89
Tablo 6.19: Kırsal Kadınların Güçlenmesi ve Erkeğin Konumu.....	91

KISALTMALAR LİSTESİ

AÇEV	: Anne Çocuk Eğitim Vakfı
DAWN	: Yeni Bir Dönem için Kadınlarla Kalkınma Alternatifleri
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GAD	: Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma (Gender and Development)
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
HDR	: İnsani Gelişme Raporu (Human Development Report)
HMÖV	: Hüsnü M. Özyeğin Vakfı
İGE	: İnsani Gelişme Endeksi
KKP	: Kırsal Kalkınma Projesi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
WID	: Kalkınmada Kadın (Women in Development)
WAD	: Kalkınma ve Kadın (Women and Development)

GİRİŞ

Dünyada uzun zamandan beri ekonomistler veya politikacılar bizlere bir hikâye anlattılar. Bu hikaye kişi başına düşen gelir ile ölçülmeye çalışılan bir gelişme stratejisiydi. Büyüme rakamlarına indirgenen bu anlayış ekonomik gelişmenin modernleşmeyi sağlaması ile insanların refahının artacağını ileri sürmekteydi. Oysa artmakta olan yoksulluk, açlık, ekolojik sorunlar ve savaşlar artık başka bir gelişme stratejisi ihtiyacını ortaya koymaktaydı. Ülkelerin kar odaklı ve ekonomik başarılar ile uluslar arası itibar telaşına kapılan bu anlayışın işe yararlılığı ortadan kalkmaya başlamıştı. 1980'ler ile birlikte artık yeni bir kalkınma söyleminin izleri sürülmeye başlandı. Yoksulluğun ve açlığın nedenleri adil dağıtılmayan ekonomik servete ve toplumlarda yaşanan eşitsizliklere bağlanmış ve ilişkilendirilmiştir. Böylece neoliberal söyleme eklenerek ortaya atılan *Özgürlükle Kalkınma* fikri Amartya Sen tarafından ortaya konmuştur. Yapabilirlik(ler) yaklaşımı veya kapasite yaklaşımı olarak literatürde yer alan bu fikir insanların gelişmesinde bir araç olabilecek ekonomik büyümenin kalkınma politikasının yalnızca bir parçası olduğunu hatırlatarak kalkınmanın bireylerin özgür olabildikleri noktalarda gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Özgürlükler toplumsal adalet ve refahın sağlanmasında kritik bir role sahip olmakta ve yoksunlukların ortadan kaldırılmasını gideren bir araç olarak görülmektedir. Böylece toplumlarda gelişmenin hedefi “en azından insanların bireysel ve kolektif olarak, bütün potansiyellerini açığa çıkaracak ve onların ihtiyaçları ve ilgileri ölçüsünde üretken ve yaratıcı yaşamlar sürmeleri şansını verecek uygun bir ortamı yaratmak” olmalıdır (Yücel 2016: 87). Bu yaklaşım, kalkınma kuramında yer alan insani gelişme anlayışının düşünsel temelini oluşturmaktadır. Yalnızca ekonomik bir gelişme vurgusuna sahip olmaması kültürel, toplumsal, politik ve ekonomik çok boyutlu biçimde tüm bireylerin seçim/eylem alanlarının genişletilmesini dikkate almaktadır.

Toplumsal gelişme tüm bireylerin özgürlük alanlarının genişlemesini içerdiğinde kadınlar ve erkekler arasında bu alanlara eşit bir erişim hakkının elde edilmesini

gerektirmektedir. Cinsiyetlere dayalı yaşanan ayırım hem kamusal hem de özel alanda şiddet ve yoksulluk olarak kadının yaşamını sarmış durumdadır. Kadının ve erkeğin eşitsiz toplumsal konumları nedeniyle kadınların hak ettikleri payı alamadıkları özellikle hane içi üretim ve bakım emekleri ekonomik bir değer görülmediği üzerinden anlaşılmaktadır (Yücel: 2016: 86). İnsani gelişme yaklaşımı içinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamaması toplumların gelişme süreçlerini belirleyen unsurlardan biri olmaktadır. Cinsiyete bağlı özgürlükleri sınırlayıcı etkiler toplumsal gelişmenin gerçekleşmesine engel teşkil etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı politikalara sahip toplumların hem ekonomik verimlilik hem de diğer boyutlarıyla birlikte gelişmişlik seviyelerini artırdıkları ortaya konmuştur (Kabeer 2003: 40). Birleşmiş Milletler Kalkınma Hedeflerinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesi başlıca kalkınma hedefi haline getirilmiştir. Türkiye’de ise Yedinci Kalkınma Planından itibaren toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların güçlenmesine yönelik öneriler de Sekizinci Kalkınma Planı ile kalkınma planlarında yerini almıştır. Daha önce seçim yapma yetisinden mahrum bırakılan kişilerin bu yetileri kazandıkları süreci ifade eden güçlenme süreçlerinde gerçek anlamda seçimlerin olması için alternatiflerin olması gerekir (Kabeer 2003: 170). İnsani gelişme yaklaşımı özelinde *yapabilirliklere* tekabül eden bireylerin seçim yapabileceği alanların yaratılması cinsiyetler için eşit erişim alanlarına işaret etmektedir.

Güçlenme ifadesi kendi içinde çeşitli boyutları barındıran bir kavram olmakla birlikte toplumsal gelişme literatürü içinde feminist bir anlayışın ürünü olarak Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma (GAD) yaklaşımı içinden doğmuştur. Radikal feministler tarafından ortaya atılmış ve temelinde insanların yoksun olduğu tercih alanlarına erişmesi ve ihtiyaçlarını pratik ihtiyaçların karşılanması konumundan stratejik ihtiyaç konumuna geçme ile mümkün olacağı belirtilmiştir (Eroğlu 2018:243). 1970’li yıllardan itibaren feminist kalkınma uzmanları klasik kalkınma anlayışına eleştiri getirerek çeşitli perspektifler oluşturmuşlardır. Bunlardan ilki liberal feminist bir anlayışla kadını kalkınma için bir araç olarak ve mevcut sistem içinde düzenlemelerle kadının konumunun iyileşeceğine varsayan Kalkınmada Kadın (WID) yaklaşımıdır. Kadını toplumsal olarak ona yüklenen rolleri ile birlikte kalkınma içine alan bu yaklaşım kadının yapabilirlik alanlarını da toplumsal olarak ona yüklenen cinsiyet

rolleri üzerinden geliştirmeyi ileri sürmektedir. Bu yaklaşımın ardından gelişen Kalkınma Kadın (WAD) yaklaşımı ise kadınların konumunun onların kalkınma süreçlerine dahil olması ve sosyalist feminist bir pencereden cinsiyet eşitsizliklerinin kapitalist sistemin ortadan kaldırılmasıyla yok edilebileceğine odaklanmaktadır. Sınıfsal konumlar toplumsal cinsiyet rollerine dayalı eşitsizliklerin önüne geçmektedir (Serdaroğlu ve Yavuz 2008: 135-136). Bu iki yaklaşımın insani toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin anlaşılmasında atarkeyi göz ardı etmesi ve buna bağlı olarak özgürlüklerin eşit biçimde genişleyemeyen bir kalkınma sürecine neden olması daha bütünsel bir yaklaşım ihtiyacının Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma perspektifini ortaya çıkarmıştır. Böylece feminist kalkınma literatüründe kadınların güçlenmesi ifadesi politika yapımcıların, sivil toplum örgütlerinin veya hükümetlerin kalkınma programları içinde hedeflerden biri olarak yerini almıştır. Kırsal gelişme içinde güçlenme kırsal toplulukların etkin katılımıyla gerçekleşen örgütlenmelerin bireylerin ve kırsal toplulukların güçlenmesinde önemli bir bileşen olduğu ortaya konulmuştur. Kırsal kadın örgütlenmeleri üzerinden güçlenme olgusu ve seçim yapabilme alanlarının cinsiyetler açısından eşitlikçi bir zemine dönüşmesi insani gelişmenin odağında yer almaktadır.

Türkiye’de sürdürülebilir ve insani kalkınma anlayışı ile salt ekonomik bir büyüme odağından çıkarak yapılan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ve sivil toplum örgütleri bulunmaktadır. Kırsal toplulukların yoksulluklarını azaltmaya ve kalkınmanın bir insan hakkı olduğu düşüncesiyle çalışmalar yapan Hüsni M. Özyeğin Vakfı insani gelişmeyi odağına almış sivil toplum örgütlerinden biridir. Hüsni M. Özyeğin Vakfı kırsal gelişme modelini kırsal toplulukların sağlık, eğitim, ekonomik, sosyal, fiziki altyapı ve kadınların güçlenmeleri ile kapasitelerinin artırılması üzerinden belirlemektedir. Sürdürülebilir kırsal gelişme anlayışıyla programlar oluşturan Hüsni M. Özyeğin Vakfı’nın Kilis ili Musabeyli İlçesinde yapmış olduğu kırsal kalkınma projesinin çıktısı olarak kurulan Ravandalı Kadınlar Derneği örnek olay çalışması biçiminde bu çalışmada ele alınmıştır.

Çalışmanın Konusu ve Amacı

Kırsal gelişme içinde kadın örgütlenmelerinin oluşturduğu güçlenmenin sosyal, bireysel, ekonomik, örgütsel ve özel alanda toplumsal cinsiyet rollerine bağlı değişim boyutlarıyla analiz edilmesi ve örgütlenme içinde aktif yer alan kadınların eşlerinin güçlenme sürecinde algı, düşünce ve davranışlarının neler olduğunun anlaşılması çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Güçlenme süreci cinsiyetler için eşit güç dengeleri yaratmak olarak tanımlandığında erkeklerden bağımsız bir süreç olması mümkün gözükmemektedir.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı kırsal kadın örgütlenmelerinin ortaya çıkardığı güçlenme dinamiğinin temel boyutları üzerinden irdelenmesi ve erkeklerin güçlenme süreçlerine ilişkin düşüncelerinin ortaya çıkarılmasıyla birlikte cinsiyetler için birlikte ele alınması gerekli görülen güçlenme sürecinin sürdürülebilirliğine dair öneriler geliştirmek olacaktır.

Araştırmanın temel ve alt soruları aşağıda belirtilmiştir:

1. Kırsal alanda üretici kadın örgütlenmesi içinde aktif yer alan kadınların güçlenme süreçlerine ilişkin deneyimleri nasıl olmaktadır?
 - a) Örgütlenme içinde aktif yer alan kadınların psikolojik güçlenme sürecine ilişkin deneyimleri nasıl gerçekleşmektedir?
 - b) Örgütlenme içinde aktif yer alan kadınların hane içi ilişkilerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin değişimler ve sosyal güçlenme deneyimleri nasıl gerçekleşmektedir?
 - c) Örgütlenme içinde aktif yer alan kadınların örgütsel anlamda güçlenme sürecine ilişkin deneyimleri nasıl gerçekleşmektedir?
2. Kırsal alanda üretici kadın örgütlenmesine bağlı güçlenme sürecinde erkekler nasıl yer almaktadır?
 - a) Eşleri dernek içinde aktif yer alan erkeklerin bu sürece ilişkin algılarında ve düşüncelerinde nasıl değişimler meydana gelmektedir?
 - b) Erkeğin kırsal alanda örgütlenmeye/ ortak iş yapmaya ilişkin düşünceleri nelerdir?

c) Kadınların güçlenme süreci erkekleri nasıl etkilemektedir?

Çalışmanın Yöntemi

Araştırmanın desenini nitel araştırma biçimlerinden örnek olay çalışması oluşturmaktır. Kilis Ravandalı Kadınlar Derneği örnek olay (durum) olarak belirlenmiştir. Araştırma sorularına ulaşmak amacıyla ulaşılmak istenen veriler dernek içinde aktif üye olan kadınlar ve onların eşleriyle yapılan derinlemesine görüşmeler, derneğin yönetim kurulu üyeleri ile odak grup görüşmeleri ve köylerde bulunan süre zarfında yapılan gözlemler oluşturmaktadır. Araştırmanın saha çalışması toplamda on gün sürmüştür.

Araştırmanın birinci bölümünde, Amartya Sen'in insanı odağa alan "yapabilirlik yaklaşımı" veya "insani kalkınma modeli" olarak da adlandırılan alternatif gelişme modeli hakkında genel hatlarıyla bilgiler verilmiştir. Kalkınmanın herkesin kendi ihtiyaç dinamikleri içinde kendilerini gerçekleştirmelerine olanak tanıyan fırsatların yaratılması ile sağlanan bir süreç olduğuna işaret eden bu yaklaşımın özgürlük, insan onuru, adalet gibi kavramlarla ilişkisi ortaya konmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde, kırsal alan tanımlamalarına, kırsal kalkınma ve kırsal kalkınma içinde "sürdürülebilirlik", "katılımcılık" ve "örgütlenme" bileşenleri tartışılmaktadır. Bunun ardından Türkiye'de yapılmış kırsal kalkınma projelerine planlı dönem öncesi ve sonrası olarak hangi alanları içerdiği veya dışarıda tuttuğuna dayalı kuramsal bilgiler verilmiştir. HMÖV'nin yoksulluğu ortadan kaldırmaya, insan odaklı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesine yönelik alanları dikkate alan kırsal kalkınma anlayışının genel özellikleri ile bu bölüm sonlanmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, kırsal alanda toplumsal cinsiyet ilişkileri ve feminist kalkınma yaklaşımlarından Kalkınmada Kadın (WID), Kalkınma ve Kadın (WAD) ve Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma (GAD) ya ilişkin kavramsal çerçeve sunulmuştur.

Araştırmanın dördüncü bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma yaklaşımını benimseyen feministler tarafından ortaya atılan kadınların güçlenmesi olgusu genel hatlarıyla tartışılmıştır. Öncelikle güç ve güçlenme tanımına yer verilmiş; çeşitli feminizmlerin güç/iktidar kavramı üzerine yorumları ortaya konmuş ve toplumsal değişime ulaşmada cinsiyetler arası güç ilişkilerinin değişmesine vurgu yapılmıştır. Kırsal alanda kadınların güçlenmesi deneyimlerini açığa çıkarabilecek sosyal, ekonomik, bireysel, örgütsel ve politik boyutları ve bu boyutların her birini anlamak için göstergeler belirtilmiştir. Kadınların güçlenmesine yönelik uygulamaların erkeklerdeki etkisi ve güçlenme sürecinde erkeğe yönelik vurgu güçlenmenin cinsiyeti başlığı altında tartışılıp bölüm tamamlanmıştır.

Araştırmanın beşinci bölümünde çalışmanın yöntemi ortaya konmuştur. Nitel araştırma desenlerinden biri olan örnek olay çalışması için bu araştırma için uygun bir yöntem olarak belirtilmiştir. Nitel araştırma yöntemi, örnek olay çalışması, araştırmada kullanılan veri üretim teknikleri ve araştırmanın süreci detaylı olarak anlatılmıştır.

Araştırmanın altıncı bölümünde yapılan saha çalışmasından üretilen veriler işlenmiştir. Analiz birimi olan Ravandalı Kadınlar Derneği hakkında bilgiler verilmiş; kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla sosyal, ekonomik, bireysel, örgütsel ve özel alandaki güçlenme deneyimlerine ilişkin veriler; örgütsel yapıyı ve sorunların tespiti için yönetim kurulu üyeleri ile yapılan odak grup görüşmesi ve erkeklerle yapılan görüşmeler ile onların kırsal alanda örgütlenme pratikleri ve özel alanda güçlenme sürecine dayalı toplumsal cinsiyet rollerinde bir değişim olup olmadığına dair veriler analiz edilmiştir.

Araştırmanın son bölümü elde edilen veriler ışığında kadınların güçlenme deneyimleri ve kadınların bu deneyimlerinde erkeklerin algı ve düşünceleri ortaya konulmuştur. Kırsal gelişme çalışmaları için bir dizi önerilerde bulunulmuştur.

I. BÖLÜM

1. AMARTYA SEN VE ÖZGÜRLÜKLE KALKINMA

1.1. Yapabilirlik Yaklaşımı (Capacity Approach)

Gelişme kavramı; ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları içinde barındıran geniş bir alan olmakla birlikte 1970'li yıllara kadar yalnızca ekonomik ölçütler üzerinden değerlendirilmiştir. Bununla birlikte sanayileşme, gelir, yatırım, sermaye birikimi ve pazar gibi terimler üzerine odaklanılmış ve pek çok iktisatçı tarafından gelişme/kalkınma, kişi başına düşen milli gelir ile belirlenmeye çalışılmıştır. 1970'lerden itibaren gelişmişlik düzeyi; ekonominin belirleyiciliğinin yanında beşeri sermaye, eğitim, sağlık, yaşam standartları, yoksulluk, eşitlik vb. kavramlarla birlikte ele alınmaya başlanmış ve kavram insani kalkınmışlık düzeyi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır (Bakırcı 2007, Gülçubuk vd.2010).

Toplumsal gelişme sürecinde değişen bu anlayışların önemli isimlerinden biri de Hint ekonomist Amartya Kumar Sen'dir. Onun esas amacı kalkınmayı kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) gibi ölçümlerden kurtarmak ve bireyin yaşamındaki çoklu alanları içine alan geniş bir anlayışı kalkınmanın odağına koymaktır. Sen, kalkınma sürecinde gelir artışının sağlanmasının önemini yadsımadan onun yalnızca insan refahı için bir araç olduğunu belirtmiştir (Sen 1999 Aktaran Kardeş 2007: 179). Sen'in ortaya koyduğu yapabilirlik yaklaşımı "capability approach" insanı odağı alan kalkınma anlayışının kavramsal zeminini oluşturmaktadır. Yapabilirlik yaklaşımı¹, bireysel refah ve sosyal düzenlemelerin (hukuk, ekonomi, sosyal politikalar gibi)

¹ 'Capacity approach' kavramı Türkçe literatürde kapasite yaklaşımı veya yapabilirlik yaklaşımı olarak uyarlanmıştır. Bu çalışmada yapabilirlik yaklaşımı kavramı tercih edilmiştir.

değerlendirilmesi, toplumsal değişime ilişkin öneriler ve politikaların tasarlanması için geniş ve normatif bir çerçeve sunmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşım kalkınma çalışmalarında, refah uygulamalarında, siyaset felsefesi ve sosyal politika gibi geniş bir zeminde bir norma öncelik vererek kullanılmaktadır (Robeyn 2005: 94).

Sen'in yapabilirlik yaklaşımı temelde "özgürlük" ile ilgilidir. Bu ise geniş anlamda insanların değerli kılabilecekleri hayatları yaşamak için sahip oldukları etkili fırsatları kendilerinin yaratması ve bu süreçte onların yapabilirlik veya kapasitelerini arttıracak alanlar inşa etmektir. Bu durumda kalkınma için yapılması gereken insanlara "geniş bir yelpazede bir dizi fırsat sunarak onlara özgürlük" alanlarının yaratılmasıdır. Bireyin bu fırsatları nasıl kullanacağı ya da kullanmayacağı kendi tercihi olmaktadır. Burada önemli olan bu alanların yaratılmış ve bireylere sunulmuş olmasıdır (Nussbaum 2018: 35). Söz konusu yaklaşım bireylerin kendilerini tanımlama biçimlerine ve seçimlerine değer atfetmektedir. Sen, belirttiği birey ve özgürlük pencerelerinin herhangi bir kültürün dayatması olmadan evrensel bir zemini temsil etmesine değinmektedir (Kardaş 2007: 187). Bireysel özgürlüklerin genişletilmesi, daha iyi sosyal düzenlemelerin yapılmasını sağlarken, sosyal düzenlemeler daha etkin ve adil oldukça, bireysel özgürlükler de artacaktır. Özgürlükleri kuşatan engelleri ortadan kaldırma süreci olarak kalkınmayı ileri sürmektedir (Kirmanoğlu 2005: 25).

Bu yaklaşımın temel niteliği insanların neleri yapıp yapamayacaklarına ilişkin seçimleri ve değerleri bir diğer deyişle bireyin var olma kapasitesidir. Bu durumda bireyin neye sahip olduğu değil de yapabilirliklerinin neler olduğu veya olacağı önemli olmaktadır (Todaro ve Smith 2009: 18). Bununla ilgili A.Sen işlev (functioning) kavramına değinmektedir. Toplumların refahı ve gelişmesi söz konusu olduğunda bireylerin tükettiği mal ve hizmetlerin ne olduğundan ziyade bu mal ve hizmetleri nasıl kullandıkları yani işlevini bu yaklaşımda vurgulamaktadır (Uğur 2017: 96). Nussbaum, "işlevler kavramı yapabilirlik kavramını amacına götüren şey" olarak Amartya Sen'den aktarmaktadır. Yapabilirlik yaklaşımı ve bu kavramsallaştırmayı benimseyenler politik hedef olarak işlevlerin değil yapabilirliklerin yaygınlaştırılması gerektiğini ifade etmektedirler (Nussbaum 2018: 41).

Yapabilirlik, insanların refahına yapabileceği önemli katkıda kaynakları dikkate almaktadır. Ancak kaynaklardaki eşitsizlikler, yapabilirliklerdeki eşitsizliği beraberinde getirmektedir. Bu yüzden de bu eşitsizliklerin irdelenmesi gerekmektedir. Kalkınma ekonomisi profesörü Bina Agarwall mülk sahipliği veya kontrolündeki cinsiyet ayrımının ekonomik refah, sosyal statü ve güçlenmedeki eşitsizlikleri artıran önemli bir etken olduğunu belirtmiştir. Kaynak kontrolündeki eşitsizliklerin yapabilirlikler ve işlevleri bakımından cinsiyet eşitsizliğine neden olduğunun analiz edilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini hangi politikaların azaltacağını değerlendirmek için önem arz etmektedir. Kaynakların dağılımına yapılacak müdahale yapabilirliklerin dağılımı konusunda kayda değer bir belirleyici olmaktadır (Robeyns 2003: 64).

Yapabilirliklerin neler olduğuna dair kategorilendirme veya bir liste ortaya konmamaktadır. Yaklaşımın özünde belirtilen nitelikler dikkate alındığında hepsini içeren kapsamlı bir listenin varlığının mümkün olamayacağını savunulmaktadır. Bunun yerine yaklaşımın her bir uygulamasının kendi bağlamında bir yapabilirlik listesi meydana getireceğini belirtilmektedir (Robeyn 2003: 68). Nussbaum (2018) ise “*Merkezi Yapabilirlikler*” adını verdiği temel seviyede bir listenin gerekliliğini ileri sürmektedir. Bu merkezi yapabilirlikleri meydana getirirken “ortadan kalkmaları halinde insan onuruna yakışan bir hayatın kalmayacağını düşündüğümüz önemdeki ana özgürlük alanlarının korunması” belirleyici olmaktadır (Nussbaum 2018: 48). Hükümetler de “insanların onurlu ve asgari bir gelişmeye imkan veren bir hayat sürmelerini sağlamak ve ahlaklı bir siyasi düzen altında” tüm vatandaşları için aşağıda bahsi geçen temel yapabilirlikleri gerçekleştirmelidirler (Nussbaum 2018: 49-51).

1. “*Yaşam*”: İnsanlar hayatlarının yaşamaya değer olan halini kaybetmeden, ömrünün bitimine kadar yaşamayı sürdürebilmesi.
2. “*Beden sağlığı*”: İnsanların beden sağlığını koruması (üreme sağlığını da içeren), buna uygun beslenmesi ve sağlıklı bir barınma imkanına sahip olması.
3. “*Bedensel bütünlük*”: Bireylerin bedensel bütünlüğünü bozacak her türlü saldırı ve şiddet durumunda güvenli alanlarının olması, cinsel olarak tatmin hissetme ve üremeyi seçme özgürlüğüne sahip olunması.

4. “*Duyular, hayal gücü ve düşünce*”: Bireylerin okuryazarlık, doğa veya sosyal bilimlerle ilgili temel eğitimlere sahip olarak (bunlarla da sınırlı kalmayan bir eğitimle) aklını kullanabilmesi, karar alabilmesi, düşünüp hayal kurabilmesi.
5. “*Duygular*”: İnsanın kendisi ile beraber başka insanlarla da bağ kurabilmesi, değer vermek/almak, yas tutmak gibi duygusal gelişimlerini destekleyici duygular içinde olması.
6. “*Pratik akıl*”: Bireylerin hayatlarına eleştirel bakabilmesi, din ve vicdan özgürlüğünü de kapsamaktadır.
7. “*Bağlanma*”: Başka insanlarla bir arada yaşama, başka hayatlara dair empati ve anlayışın gelişmesi, çeşitli sosyal ilişkiler içine girebilme. Saygı ve hoşgörünün toplumsal olarak temellendirilmesi, bunun için “ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik köken, kast, din, ulusal köken ayrımcılığını” ortadan kaldırmaya yönelik tedbirler alınması.
8. “*Öteki Türler*”: Doğayla ilişkileri sürdürerek insanların hayvanları ve bitkileri gözetmesi.
9. “*Oyun*”: Boş zaman aktiviteleri yapmak, eğlenmek ve gülmek.
10. “*Kişinin çevresine yönelik denetimi*”: Bu başlık politik ve maddi olarak iki şekilde ele alınmaktadır. İlki yani politik boyut seçimlere dahil olabilme, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü kapsamaktadır. İkincisi ise mülk edinme hakkına herkesle eşit olarak sahip olabilme, çalışma hayatında karşılıklı saygı ortamına sahip olunması ve kararlara katılabilmek.

Nussbaum belirttiği Merkezi Yapabilirlikler'deki ihtiyaçların her birinin ayrı ayrı karşılanması ve güvence altına alınması gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre bahsi geçen yapabilirlik alanları asgari olarak adalet seviyesini belirlemektedir. Eşik seviyesi olarak tanımlanan bu durum mekana göre değişebileceği gibi etkin bir demokrasi sürecini de beraberinde getirmek durumundadır (Nussbaum 2018: 52-58).

Robeyns (2003) yapmış olduğu çalışma ile de cinsiyet eşitsizlikleri ve yapabilirlikler alanına ilişkin bir liste sunmaktadır. Batı toplumları için önerdiği listeyi; fiziksel ve zihinsel olarak sağlıklı olmak, bedensel bütünlüğün korunması, sosyal

ilişkilerin gelişmesi, politik süreçlere katılım, bilgi edinme ve eğitim alanlarından yararlanmak, ücretli işlerde yer almak, ev içi işler ve ücretsiz bakım hizmetinin yükünün hafiflemesi, güvenli barınma imkanına sahip olmak, saygı ve değerli ilişkiler içinde yer almak, boş zaman aktiviteleri ilgilenmek ve bir dine göre yaşama veya yaşamama özgürlüğüne sahip olmak şeklinde açıklamıştır (Robeyns 2003: 71-72). Nussbaum yapabilirliklerin ölçümü konusunun karmaşık ve zor olabileceğini belirtse de “yapabileceklerimiz ve olabileceklerimiz”in çoklu olduğunu ve ayrı ayrı kalemleri ölçmenin mümkün olduğunu savunmaktadır (Nussbaum 2018: 78).

Yapabilirlik yaklaşımı, giderek daha etkili bir hale gelmektedir. Ekonomi ve sosyal bilimler ile felsefe içinde büyüyen bir literatür ortaya çıkmaktadır (Clark 2007, Robeyns 2005). Özellikle, insani gelişme hareketi için kavramsal temelleri sunarak günümüz kalkınma çalışmalarını harekete geçirmektedir. Bunlardan en önemlisi de Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporlarına (HDR) ilham vermesidir. GSMH’den daha geniş bir gelişim ölçütü sağlayan İnsani Gelişme Endeksi (İGE)’i meydana getirmiştir (Clark 2007:23). İnsani Gelişme Yaklaşımında “ kalkınmanın hedefi eğitim, sağlık, yaşam standardı olmak üzere üç alanda kapasitenin genişletilmesi yoluyla insan yaşamının değerinin artırılması” şeklinde ortaya konmaktadır (Uğur 2017: 93). 1990 yılında Birleşmiş Milletler Gelişme Programı (UNDP)’nin çerçevesinde yayımlanan İnsani Gelişme Raporları düzenli olarak yayınlanmaktadır (Clark 2007: 23). Türkiye 2018 yılında HDR’ na göre 188 ülke içinden 64. sırada yer almaktadır (http://www.tr.undp.org/content/turkey/en/home/presscenter/articles/2018/09/tuerkiye-_nsani-gelime-endeksinde-64--oldu0.html ,22.01.2019’da erişildi).

Yapabilirlik yaklaşımına dair çalışmalar gelişmeye devam etmektedir. Human Development and Capability Association (HDCA), yapabilirlik(ler) yaklaşımını benimseyen akademisyen ve uygulayıcıların yaptıkları çalışmaları birbirleriyle paylaştıkları ve tartışma alanlarının yaratıldığı küresel bir oluşumdur (<https://hd-ca.org/>, 16.02.2019’da tarihinde erişildi).

II. BÖLÜM

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL KALKINMA

2.1 Kırsal Alan Tanımları

Kırsal alan; sosyal bilimlerde tartışılan, içinde çeşitli niteleyiciler bulunduran bir kavram olması nedeniyle belirsiz ve karmaşıktır. Bu belirsizlik uzmanları kırsal alanı tanımlarken öne çıkan niteleyicileri belirlemeye yöneltmiştir (Agah 2018: 103). Genellikle nüfus yoğunluğu ve büyüklüğü, temel ekonomik etkinlikler ve kente olan mesafe gibi niteleyiciler ile kırsal alana ilişkin tanımlamalar yapılmaktadır (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2000).

Uluslararası düzeyde kullanım ve karşılaştırma imkanı veren bir tanımlama yapan OECD, kırsal alana ilişkin iki niteleyicisi olan bir tanımlama yapmaktadır. Bunlardan ilkinde nüfus yoğunluğunu ön plana koymakta ve idari sınırlar içinde nüfus yoğunluğu kilometrekare başına 150 kişiden az olan yerleri kırsal alan biçiminde tanımlamaktadır. İkincisinde ise ulusal olarak bölgeleri daha az kırsal veya daha fazla kırsal olma özelliğine bağlı olarak açıklamaktadır. Böylece nüfusun % 50 den fazlasının yaşadığı bölgeler *kırsallığı baskın bölgeler*, nüfusun %15-50 arasının yaşadığı bölgeler *önemli ölçüde kırsallığı baskın bölgeler* ve nüfusun %15 inden azının yaşadığı bölgeler ise *kentselliği baskın bölgeler* olarak değerlendirilmektedir (Heather 2002: 11-12).

Her ülke kırsal alanı tanımlamaya çalışırken kendine özgü olan çeşitli sosyo-ekonomik kriterler kullanmaktadır. Örneğin “Avusturya’ya göre kırsal alanlar, kentsel olmayan veya kent merkezi olmayan alanlardır; Kanada’da kırsal alanlar, 1000’den az

nüfusu olan ve km² başına 400 kişiden daha az yoğunluklu alanlardır; Finlandiya’da kırsal alanlar kalkınma tiplerine göre kente-bitişik kırsal alanlar, kırsal merkez olan alanlar ve çevresel alanlar olarak sınıflanır; Fransa’da kırsal alanlar, kentsel olmayan veya kent merkezi olmayan alanlardır; Yunanistan’da kırsal alanlar, 2000 yerleşimciden daha az toplulukların yaşadığı alanlardır; İrlanda’da 1500 kişinin altındaki kasabalar kırsal alan olarak tanımlanır; Yeni Zelanda’da kırsal alanlar, 1000 veya daha fazla kişinin bulunduğu merkez dışındaki alanlardır; Portekiz’de kırsal alanlar, kentsel olmayan veya kent merkezi olmayan alanlardır” (Kayıkçı 2009: 25). Anlaşılaçağı üzere çoğunlukla kentsel olmayan ve nüfus bileşenleri üzerinde kırsal alan tanımlamaları yapılmaktadır.

Türkiye’de de “kentsel alanın dışında olma” ve “nüfus” bileşenlerini baz alan tanımlamalar bulunmaktadır. Türkiye’nin Kırsal Kalkınma Stratejisi Belgesinde, 20.000 den az nüfusa sahip ve kentsel alanlar dışındaki yerleşmeler kırsal alan olarak açıklanmaktadır (Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi 2007:35). Yasal düzenlemelerde tanımlanmış bir kırsal alan tanımı yer almamaktadır. Yasada yer alan tek yerleşim birimi köydür ve 5.000 nüfusun altında bulunan yerleşim birimleri ‘köy’ olarak belirtilmiştir. Kırsal yerleşimler bu durumda köy ile eşdeğer tutulmaktadır. Kırsal alan kısaca kentsel olmayan ve tarım ve ormancılık faaliyetlerin yapıldığı alanlar olarak değerlendirilmektedir. Fakat kırsal alanları kentsel olmayan, nüfus üzerinden ve tarım faaliyetlerinin yapıldığı alanlar olarak tanımlamak kırsalın yapısını anlama konusunda eksik kalmaktadır (Agah 2018: 104).

Avrupa Komisyonu nüfus yoğunluğu, tarım ve doğal kaynak alanları gibi tek taraflı ölçütlerle açıklanmasının yetersiz olduğunu ve kırsal alanı karmaşık ekonomik, kültürel ve doğal alanlar olarak tanımlamaktadır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı için hazırlanan Özel İhtisas Komisyonu Raporunda ise kırsal alanlar en temel anlamıyla kentsel alanın dışında olan yerleşim birimleridir. Fakat bu açıklama kırsal alan içindeki nesnel öğeleri yansıtmadığı belirtilmiş ve bunlarla birlikte kavram daha kapsamlı hale getirilmiştir. Böylece kırsal alanı; birincil (yüz yüze) ilişkilerin yaygın olarak görüldüğü, gelenek ve göreneklerin yaşam tarzını belirlemede baskın olduğu, ekonomik faaliyetlerin yoğun olarak doğal kaynakların kullanımına bağlı olduğu ve sosyo-kültürel

ve sosyo-ekonomik alanlarda gelişmenin daha yavaş yaşandığı alanlar olarak tanımlamak mümkündür (Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2000).

Aynı zamanda kent konumunda görülen fakat istihdamın ve ekonomik faaliyetlerin ağırlıklı olarak tarıma dayandığı, kırsal yaşam biçimlerinin görüldüğü il ve ilçe merkezleri de kırsal alan özelliğindedir. Tam tersi kırsal alan konumunda olan bazı yerleşimler de turizm ve sanayi alanlarında gelişmiş olduklarında kentsel alan olarak değerlendirilmektedirler (Gülçubuk 2005: 69-70). 2012 yılında 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası'nın çıkarılması ile birlikte büyükşehir olan bölgelerde kırsal alanlar idari anlamda kentsel yerleşmelere dahil edilmiş ve "mahalle" olarak düzenlenmiştir (Ceylan ve Somuncu 2018: 1152).

Kırsal alan tanımlamalarının geçmişten itibaren değiştiği gibi gelecekte de farklı yaklaşımların ortaya çıkmasıyla değişme ihtimali bulunmaktadır. Bakırcı (2007) bu ayrımlardaki esas dikkati ne şekilde veya hangi unsurlar ile yapıldığından ayrı olarak nasıl bir amaca yönelik olarak yapıldığına çekmektedir. Çeşitli bileşenlerle yapılan açıklamalar bize bu alanların fiziksel bir mekan ya da yerleşim birimi olmalarının yanında sosyal ve ekonomik yanlarının ön plana çıktığını göstermektedir (Bakırcı 2007: 25-26).

2.2. Kırsal Kalkınmanın Bileşenleri

Ülkelerin sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmelerine dayalı olarak kırsal kalkınma anlayışları farklılıklar göstermektedir. Birleşmiş Millet kırsal kalkınmayı "bir topluluğun kalkınması buldukları sosyal, ekonomik ve kültürel koşullardan daha iyi seviyelere ulaşmak maksadıyla yapılan çabaların devletin girişimleri ile de bütünleştirilmesi, toplulukları ulus düzeyine çıkarmak ve ulusal kalkınmaya katkıda bulunmalarını sağlamak biçiminde tanımlamaktadır." Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da kabul edilen tanım BM'nin tanımıyla benzer bir özellik göstermektedir(Günaydın 2010: 253-254).

Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluşu ile başlayan kırsal kalkınma girişimleri sosyal, ekonomik ve teknolojik değişim süreçleriyle birlikte farklılıklar göstermiştir. 1960’tan itibaren modernizasyon ve devlet müdahaleleri ile yapılan kalkınma girişimleri yerini daha sonra devlet müdahalesinin ön planda olmasına bırakmış 1980’lerden sonraki yıllarda kırsal kalkınmada yeni yollar ortaya çıkmıştır (Gülçubuk 2018: 46). Sürdürülebilirlik, katılım ve örgütlenme, güçlenme² gibi bu yollar kırsal kalkınmanın yörüngesi içine girmişlerdir. Bu bileşenler her ne kadar ayrı başlıklar içinde yer alsalar da birbirleriyle etkileşen dinamik bir yapı içinde yer aldıklarını söyleyebiliriz.

2.2.1. Sürdürülebilirlik

Özuyar (2018) çalışmasında sürdürülebilirlik kelimesinin mevcut olanı korumak, devamlılığını sağlamak olduğunu kalkınma içindeki sürdürülebilirlik kavramının ise mevcut olanı daha öteye taşımaya amaçlayan bir niteliği olduğunu ifade etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik anlamda sürdürülebilirliği içerse de insanların refah düzeylerini artırmasıyla sosyal sürdürülebilirlik, doğal kaynakları göz önünde tutmasıyla ekolojik sürdürülebilirliği bir arada bulunduran bir kavramdır (Özuyar G. Pınar 2018: 134). Sürdürülebilir kalkınmanın çerçevesi ve ekoloji ile kalkınma arasındaki çatışan ilişki Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu tarafından (WCED) 1987 yılındaki Ortak Geleceğimiz başlıklı raporda belirlenmiştir. Bu raporda sürdürülebilir kalkınma şimdiki nesil ile gelecek nesil arasındaki ihtiyaçların uzlaş(tırıl)masını yani bir sonraki neslin ihtiyaçlarını gözeterek kendi ihtiyaçlarımızı temin ettiğimiz bir süreç olarak yer bulmaktadır (Giovanni ve Giacomo 2013: 26). Bu tanım, dünyada yaygın olarak kullanılmaktadır. Burada doğal kaynakların bilinçsiz tüketimi ile beraber gelecek nesillerin yaşamını tehlikeye sokması özellikle ekolojik boyutu kırsal kalkınma çabalarında ön plana çıkarmaktadır (Gülçubuk 2018: 51). 1992 yılında Rio da gerçekleşen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansında sürdürülebilir gelişmeye dair temel prensipler ortaya konmuştur. Bu konferansın sonucunda kabul gören iki bildirge bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Gündem 21 ‘‘sürdürülebilir kalkınmayı sosyal ve ekonomik boyutlar, kalkınma için gereken kaynakların korunması

² Güçlenmeye ilişkin tartışmalar 4. Bölüm’de yer almaktadır.

ve yönetilmesi, konuyla ilgili başlıca grupların rollerinin güçlendirilmesi ve uygulama araçları olarak gruplandırmaktadır ” (Özuyar G. Pınar 2018: 128). Böylece ekonominin yanına ekolojik bir düzlem ile ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma tartışmaları sosyal düzlemin eklenmesiyle üç boyutlu bir hale bürünmüştür. Özellikle sosyal adalet ve eşitlik gibi toplumsal eşitliğin temel belirleyicilerini vurgulamaktadır (Giovanni ve Giacomo 2013: 28). Sosyal, ekolojik ve ekonomik sürdürülebilirliğin eş zamanlı sağlandığı bir toplumda kalkınmanın sürdürülebilirliğinden bahsetmek mümkündür.

Sürdürülebilir kırsal kalkınma yaklaşımı sosyal ve ekonomik boyutlarda yoksulluk ve eşitsizliğin ortadan kaldırılması hususunda politika yapma biçimlerini “çok işlevli” olmasıyla etkilemiştir. Böylece ekonomik olarak verimliliğin artmasının yanında sosyal ve ekolojik sürdürülebilirlik dengesini kurma; gelir getirici işlerin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması; bilgi ve teknolojiye kolayca ulaşma; ulaşım, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin daha nitelikli hale getirilmesi alanlarına vurgu yapılmıştır (Gülçubuk vd 2015: 3).

2000 yılında Birleşmiş Milletler’e üye olan ülkeler tarafından ortaya konan Binyıl Kalkınma Hedeflerine Türkiye’de ulaşmak için taraf olmuştur. 2000-2015 yıllarını içererek “yoksulluk ve açlığı ortadan kaldırma, herkesin en az ilkökul eğitimi alması, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların mevcut durumlarının güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, kalkınma için küresel ortaklığın geliştirilmesi” gibi küresel hedefler belirlenmiştir(UNDP,<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/overview/mdg3.html>, 5 Aralık 2018’de erişildi). Türkiye kalkınma kavramını 7. Kalkınma Planının içinde yer vermiş ve 10. Kalkınma Planında sürdürülebilir kalkınmayı temel öncelikleri arasında bulundurmıştır (Özuyar G. Pınar 2018: 133). Gülçubuk ve arkadaşları (2015) kırsal kalkınma süreçlerini hızlandıran ve kolaylaştırıcı bir etki olarak sosyal ve ekonomik dışlanışlığı ortadan kaldırmanın, karar alma mekanizmalarına dahil olmanın, yerel örgütlenmeye katkıda bulunmanın ve cinsiyet dengeli bir kalkınma anlayışının benimsenmesinin önemli faktörler olduğunu

belirtmektedirler. Bu hedefler kırsal kalkınma uygulamaları ve politika oluşturma alanlarında sürdürülebilirliğin vazgeçilmez bir unsur olduğunu göstermektedir (Gülçubuk 2015:4).

2.2.2. Örgütlenme

Örgütlenme, ortak sorunlara sahip insanların bu sorunları ortadan kaldırmak için ortak bir zeminde buluşmaları olarak tanımlanabilmektedir. Kırsal alanda yaşayan insanların yaşam düzeylerini yükseltmek ve sürdürülebilir bir kırsal kalkınmadan bahsetmek için en önemli araçlardan birisi kırsal örgütlenmelerdir (Gülçubuk 2018: 285). Bu örgütlenmeler ekonomik ve mesleki örgütlenmeler şeklinde ayrılmakta ve vakıflar, dernekler, birlikler ve kooperatifler ekonomik örgütlenmeleri oluşturmaktadır (İnan vd 2000: 150). Kırsal alanda örgütlenmenin “...var olan sosyal yapı içinde birlikte karar alma ile sorumluluk anlayışının yerleştirilmesi, tüm insan ve fiziki kaynakların bir araya getirilmesi ve her türlü birlikte davranma, tutum ve alışkanlıklarının geliştirilmesine olanak sağlayan bir yapılanma” olduğunu belirtilmektedir (Gülçubuk 2018: 285). Ayrıca kırsal kalkınma çalışmalarında örgütlenmeler sadece ekonomik bir iyileştirme sağlamanın dışında topluluğun dayanışma duygusunu arttırma, demokratik katılımı ve politik bilinci sağlama konularında aktif olmalıdır. Böylece örgütlenmeler yoluyla hem bireysel olarak sorunları çözme ve hem de uygulanması planlanan politikaları etkileme güçleri oluşmaktadır (Gülçubuk vd 2010: 9).

Örgütlenme kalkınmanın hedeflerine ulaşma hususunda etkili bir araç olma potansiyeli taşımaktadır. Kadınların güçlenmesini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini aza indirmede kırsal kadınların örgütlenme potansiyelleri önemli bir yer tutmaktadır. Kırsal alanda kadınların birbirleriyle örgütlenmeleri uluslararası ve ulusal kalkınma örgütleri ya da sivil toplum kuruluşları tarafından kırsal kadınların güçlenmeleri için bir strateji haline gelmiştir. Kırsal alanda kadınlar tarafından yönetilen örgütlenmeler, kırsal kadının güçlenmesi için aşağıdan yukarıya stratejiler olarak kabul edilmektedir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde hazırlanan ÖİK Raporu’nda kırsal alandaki kadınların öncelikli olarak ele alınması gerekenler arasında yer almıştır. Sosyal ve ekonomik yaşamlarının iyileştirilmesine yol açacak desteklerin yapılması gerektiği

belirtilmiştir (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2000). Türkiye’de 2012-2016 yılında kırsal alanda “*kadının konumun iyileştirilmesi ve tarımsal faaliyetleri cinsiyet duyarlı bir hale getirmeyi*” hedefleri arasında belirten Kırsal Alanda Kadını Güçlendirilmesi Eylem Planı’ı oluşturulmuştur. Bu planda kadının güçlenmesi için örgütlenmenin ve etkili bir örgütlenme için var olan sorunların çözümlenmesi ifade edilmiştir (Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Eylem Planı 2012). Böylece kırsal alanda kadınların örgütlenmesinin kadınların dayanışma ve özgüven duygularının artmasına, ekonomik bir gelir elde etmelerine, sağlık, yaygın ve örgün eğitim olanaklardan yararlanmalarına ve kaynaklara erişim gibi pek çok sorunların çözümünde etkili olacağı öne sürülmektedir.

2.2.3. Katılımcılık

Kalkınmaya ilişkin karar vericilerin kırsal toplulukların gelişim süreçlerine onları dahil etmesi pek de yeni bir kavram değildir. 1970’li yıllarda oluşmaya başlayan kalkınma süreçlerine insanların katılımı “*kendi gelişiminin sahibinin yine kendisi olduğu*” düşüncesiyle temellenmiştir (Eroğlu 2004: 18). Dünya Bankası katılımı; paydaşların önceliklerini belirleme, politika oluşturma, kaynakların tahsis edilmesi, kamu mallarına ve hizmetlerine erişim üzerindeki kontrolü etkileme ve paylaşma süreci olarak tanımlamaktadır. Bu durumda kalkınmanın insanlar için değilde insanlarla birlikte yapıldığında anlamı var olmakta ve tabandan başlayan bir süreç haline geldiği ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıktıktan sonra kalkınma uygulama süreçlerinde bu yaklaşım merkezi bir araç haline gelmiştir (Duraiappah, Roddy ve Parry 2005:3). Egger ve Majeris (1998) etkin bir katılımın sağlanmasında kalkınma uygulamaları için bazı temel prensiplerin gerekliliğinden bahsetmektedirler (Egger ve Majeris 1998 Aktaran Phiri, Nikerk ve van Eeden 2016: 6):

- bir projeden ya da uygulamadan etkilenecek tüm insanların ve grupların bu süreçlere dahil edilmesi (*içerme*),
- herkesin katılmak için eşit haklara sahip olduğunu kabul etmek (*eşitlik ortaklığı*),
- tüm katılımcıların iletişim ortamını açmak için destek olması (*şeffaflık*),

- tek bir tarafın egemenliğini önlemek maksadıyla otorite ve gücün eşit dengelenmesi gerektiğine dair inanış (*gücün paylaşımı*),
- tüm paydaşların alınan kararlarda eşit sorumluluklarının olması (*sorumlulukların paylaşımı*),
- spesifik becerilere sahip katılımcıların kendi uzmanlığı olduğu alanla ilgili diğer katılımcıları güçlendirici teşvik ve paylaşımlarda bulunması (*güçlenme*),
- tüm katılımcıların işbirliği içinde hareket etmesi böylece zayıf yanlarını da azaltması (*işbirliği*).

Kırsal topluluklara yetki sağlayan ve kendi ihtiyaçlarına yönelik farkındalık geliştirerek kalkınma süreçlerine dahil olmaları ancak onların etkin katılımlarını sağlamak ile mümkün olmaktadır. Türkiye 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı içerisinde kalkınmaya ilişkin etkin katılımı ön planda tutulmuştur. Kırsal gelişim sürecinde etkin katılım, örgütlenme ve sürdürülebilirlik bileşenlerinin temel bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Projeleri

Türkiye’de uygulanan kırsal kalkınma projeleri planlı dönem öncesi, planlı dönem sonrası yapılan çalışmalar şeklinde ayrılmıştır. Bölümün sonunda derneğin kurulma sürecine eşlik eden ve öncesinde bölgede kırsal kalkınma projesi gerçekleştiren Hüsnü M. Özyeğin Vakfı’nın kırsal kalkınma anlayışına ilişkin bilgiler verilmektedir.

2.3.1. Planlı Dönem Öncesi Çalışmalar

Ülkemizde Cumhuriyet’in kurulmasından itibaren kırsal alanların kalkınması, ulusal kalkınma planlarına dahil etmek ile kırsal ve kentsel alanlar arasındaki dengesizliğin giderilmesi amacıyla çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar iki dönem olarak incelendiğinde Planlı Dönem Öncesi ve Planlı Dönem sonrası çalışmalar olarak iki döneme ayrılmıştır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ülke nüfusunun çoğu kırsal alanda

yaşamakta ve ekonomik faaliyetlerin büyük çoğunluğu tarımsal üretim ile gerçekleşmektedir. Bu yüzden modernleşme çabalarıyla birlikte kırsal alanları kalkındırma çalışmaları büyük bir öneme sahip olmaktadır.

Kırsal alana yönelik yapılan ilk önemli çalışma Köy Kanunu'nun 1924 yılında çıkartılmasıdır. Böylece köylere hukuksal bir statü tanınmış aynı zamanda kalkınmanın köylerden başlanması gerektiği yasa ile de öne çıkarılmıştır. Kanun içinde köy “ nüfusu iki binden az, cami, okul, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanların bağ, bahçe ve tarlaları ile birlikte oluşturdukları yurtlar” olarak tanımlanmıştır (Bakırcı 2007: 61). Köyün tanımlanmasının yanında köyün idari yapısı ve organları, güvenliği, eğitim ve sağlık gibi köyün ihtiyacı olan hizmetler ortaya konmuştur (Alagözoğlu 2010: 64).

Kırsal alanda kalkınma çalışmalarına nereden ve nasıl başlanmasına gerektiğini belirlemek amacıyla İzmir'de Birinci İktisat Kongresi toplanmıştır. Bu kongrede alınan temel kararlardan biri tarımsal üretimden alınan aşar vergisinin kaldırılması olmuştur. Osmanlı döneminde uygulanan, köylünün hasat sonunda elde ettiği ürün miktarına bağlı olarak ürün biçiminde ödenen bu vergi üretimde girdiler ve masraflar gözetilmediği için çiftçi üzerinde ağır bir yük oluşturmaktaydı (Bakırcı 2007: 67). Ayrıca kongrede tarımsal üretimin gelişmesine yönelik tarımsal eğitim ile tarımın makinalaşması, kredilerin artması ve tarımsal üretimde örgütlenme konularında kararlar alınmıştır (Kayıkçı 2005: 3). Çiftçiyi topraklandırma ve tapuya dair birtakım yasal düzenlemeler de yapılmıştır. Bunlardan İskan Kanunu; az topraklı ya da toprağı olmayan çiftçiyi toprak sahibi yapmak ve bunun yanında ikiden fazla nüfuslu ailelere toprak, tohumluk, birtakım araç gereçler, samanlık gibi alanların ve malzemelerin temin edilmesini de içermiştir. Aynı dönemde çıkarılan Tapu Yasası ile de sahibi olmayan toprakları imar edenleri ücretsiz tapu sahibi yapmak öngörülmüştür. Kırsal alana dair artan çalışmalarla daha sonra 1938 yılında Birinci Köy ve Ziraat Kongresi düzenlenmiştir. Bu kongrede tarıma yönelik teknik konuların yanı sıra sosyal ve ekonomik problemlerde tartışılmıştır. Köylerin toplumsal yapısı ve ekonomik ihtiyaçları dikkate alınarak çeşitli uzmanlar araştırma raporları hazırlayıp sunmuşlardır (Gülçubuk 2005: 74).

Cumhuriyet dönemi kırsal kalkınma çalışmaları içinde yapılan eğitim alanındaki önemli girişim 1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri olmuştur. Kır kökenli çocukların öğretmenlik başta olmak üzere köyde ihtiyaç duyulan modern tarım teknikleri, marangozluk, temel sağlık uygulamaları pek çok konuda bilgileri öğrenip tekrar köye dönmesiyle tabanın değişmesi ve böylece o bölgede yaşayan insanlarla kırsal alanın kalkınması amaçlanmıştır. Hem toplumsal, ekonomik ve kültürel anlamda gelişmeyi sağlayacak hem de kırdan göç ile kopmaların önüne geçilecek bir proje olarak düşünülmüştür (Örnek 2007: 36). Köy Enstitüleri uygulamasının sonucunda uygulamalı eğitim, köy çocukları için eğitimde fırsat eşitliği ve kalkınma için gerekli yerel liderlik gibi kayda değer sonuçlar edilmiştir. Kırsaldaki gençlerin eğitimini öne koyarak kalkınma girişiminin içine alan etkili bir uygulama olmuştur (Gülçubuk vd 2009: 12).

2.3.2. Planlı Dönem Sonrası Çalışmalar

Kırsal kalkınmaya dair çalışmalar 1963 yılından sonra oluşturulan planlar dahilinde hazırlanmıştır. Kalkınma planları içinde “kırsal kalkınma” yalnızca Sekizinci Kalkınma Planında yer almış diğer kalkınma planlarında kırsal gelişme, toplum kalkınması, kalkınmada öncelikli bölgeler, köy kalkınması gibi adlarla belirtilmiştir (Çelik 2005: 61). Bu planlarda yer alan çalışmalar, genel olarak kırsal alanlarda ulaşılamayan hizmetlerin erişimini kolaylaştırmayı içermiş ve kırsal alanlarda gelişmeyi hızlandırmak için çok çeşitli kırsal kalkınma modelleri benimsenmiştir. Örnekköy, toplum kalkınması, merkez köy ve köykent modeli uygulanmaya çalışılan modeller olarak yerini almaktadır (Giray 2011: 48).

1963-1965 yıllarında *örnekköy modeli* pilot model olarak uygulanmaya başlamıştır. Belirli bir köyün, çevresindeki köylere örnek olacak nitelikte geliştirilmesini ve civar köylerin belirlenen örnek köy üzerinden hizmetlere erişimi hedeflenmiştir (Bakırcı 2007:117). *Toplum kalkınması modeli* kırsal alanda yaşayan insanların gönüllü çabaları ile idari birimlerin kalkınma çabalarını bir araya getirmek ve ulusal kalkınma çalışmalarına dahil olmayı içermektedir. Kırsal alanda pazarlama, kooperatifleşme toprak reformuna yönelik amaçlar yer almıştır (Bakırcı 2007:105).

Üçüncü Kalkınma Planı içinde *merkez köy modeli* benimsenmiştir. Merkez köy modelinde amaçlanan nüfusu yoğun olan ya da köy kümelerinin toplandığı alanları merkeze alarak yapılacak hizmet ve çalışmaların merkezi haline getirmek ve böylece çevre köylere de ulaştırmaktır. Daha sonra ise *köykent modeli* benimsenmiştir. Köykent modeli ekonomik bir gelişimin dışında toplumsal bir dönüşümü hedeflediği için ve tabana dayalı bir model olması dışında merkez köy modeline benzerdir (Örnek 2007: 36). Uygulanan bu modeller yerleşim biçimi ile tasarlanan modellerdir. Genellikle kırsal alana hizmet götürme işlevi ile sınırlı kalmaları, köy ve köy grupları üzerine yoğunlaşmış olmaları, merkez tarafından hazırlanmış oldukları ve toplum kalkınması modeli hariç halkın katılımını içeren modeller olmadıkları yönünde değerlendirilmektedirler (Çelik 2005, Bakırcı 2007, Giray 2011).

Planlı dönemde Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde kırsal alanda doğal kaynakların kullanımının iyileştirilmesi ve bunun yanında sosyo-ekonomik farklılıkları kırsal alanda olabildiğince azaltmak için Kırsal Kalkınma Projeleri (KKP) gerçekleştirilmektedir. Bu projelerin uygulama alanlarının belirlenmesi kalkınma planlarında, kalkınmada öncelikli bölgeler olarak belirlenmiş bazı ilkeler çerçevesinde oluşturulmuştur. Dünyanın çeşitli yerlerinde de uygulanmış olan bu projelerin amaçları; çiftçinin bitkisel ve hayvansal üretimini artırarak yaşam seviyesini yükseltmek, kırsal alanda altyapı (köy yolları, elektrik, içme suyu vb.) çalışmaları uygulamak ve tarımsal geliri arttırmak şeklinde özetlenebilir (Gülçubuk 2005: 77-78). Bu projeler;

- Çorum-Çankırı KKP (1976-1984)
- Erzurum KKP (1982-1989),
- Bingöl-Muş KKP (1990-1999),
- Yozgat KKP (1991-1998)
- Erzincan-Sivas KKP (2004-2010)
- Ordu-Giresun KKP (1998-2005)

1990'larda Avrupa Birliği katılım süreciyle beraber ülkenin kırsal kalkınma politikalarında yenilikler gözlemlenmiştir. Erzincan-Sivas KKP katılımcı kırsal kalkınma yaklaşımı temel alınarak hazırlanmıştır. Ordu- Giresun KKP ile artık sosyal gelişime yönelik hedefler kırsal kalkınma projeleri içinde yer almıştır (Çelik 2005: 68).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı içinde kırsal alana dair temel hedefler sürdürülebilir kalkınma çerçevesi içinde; kırsal istihdamın artması, insan kaynaklarının geliştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması, kırsal nüfusunun gelir düzeyini arttırmak ve etkili bir katılımcılığın desteklenmesi ile örgütlenme anlayışının benimsenmesi olarak belirtilmektedir. Sivil toplum örgütlerinin kalkınma içinde katılımlarını arttırmak ile bölgelerde yerel yönetimlerle işbirliği içinde hareket etmelerini teşvik etmek hedefler arasında yer almaktadır (DPT Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001-2005).

Türkiye, 2000 yılında BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile uyumlu şekilde kırsal kalkınma anlayışı benimsemeye başlamıştır. Türkiye’de sürdürülebilirlik anlamında en önemli projelerden birisi Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)’dir. GAP, başlangıçta bölgenin toprak ve su kaynaklarını geliştirmeye dayalı bir proje olarak ele alınmış daha sonra 1989 yılında Master Planı ile birlikte çok boyutlu entegre bir kırsal kalkınma projesine yönelmiştir (Bakırcı 2007: 171). Entegre kırsal kalkınma, kırsal alanda yapılması planlanan değişimlerin sosyal ve ekonomik boyutlarının birbirleri ile eş zamanlı gerçekleşmesini içeren bir yaklaşımı oluşturmaktadır. İzleyen yıllarda uluslararası kalkınma yaklaşımlarında yer bulan sürdürülebilirlik kavramıyla çevre boyutu ve katılımcılık da kalkınma planlarında yerini almaya başlamıştır. Böylece bu gelişmelerle yeni bir anlayışın gerekliliğini anlaşılmıştır (Bakırcı 2007: 172). Bu gereklilik ile GAP’ta sürdürülebilir insani gelişmeye yönelik uygulama ve planlama katılımcılık, insani gelişme, eşitlik ve hakkaniyet ilkeleri benimsenmiştir (<http://www.gap.gov.tr/gap-surdurulebilir-kalkinma-programi-sayfa-28.html> ,11 Ocak 2018’de erişildi). GAP gibi Doğu Karadeniz Kalkınma Projesi (DOKAP) ve Doğu Anadolu Bölgesel Kalkınma Projesi (DAP) de uygulandıkları bölgelerde tüm potansiyelleri kullanarak eyleme geçirmeyi ve bölgeler arası eşitsizliklerin dengelenmesini hedefleyen projeler olarak yerini almaktadır (Gülçubuk 2005: Bakırcı 2007).

2006 yılında DPT kırsal kalkınmaya dair program ve proje hazırlayıcılarına temel oluşturmak amacıyla Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi yayınlamıştır. Bu

çalışmada 4 temel stratejik hedef ve bu hedefler için öncelikler belirlenmiştir (Ulusal Kalkınma Stratejisi 2006). Bunlar;

- ekonominin gelişmesi ve iş imkanlarının artırılması,
- insan kaynaklarının, örgütlenme seviyelerinin ve yerel kalkınma kapasitenin geliştirilmesi,
- kırsal alan fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması,
- kırsal çevrenin korunması ve geliştirilmesidir.

Kırsal gelişmenin planlama ve uygulama süreçlerinde temel ortaklar olan yerel yönetimler, özel kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri arasında sağlıklı bir işbirliğinin olması kırsal kalkınma için kavram ve yöntem bakımında geliştirmektedir. Bununla beraber hem katılımcı bir karar alma mekanizmasının yerleşmesi hem de bilgi, deneyim ve beceri paylaşımını artırarak sürdürülebilir kalkınmanın temel hedefi de sağlanmış olmaktadır (Onuncu Kalkınma Planı Yerel Yönetimler ÖİK Raporu 2014).

Türkiye’de kırsal kalkınma alanında öne çıkan iki sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bunlardan biri Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) diğeri ise çalışmanın analiz birimini oluşturan Ravandalı Kadınlar Derneği’ nin kurulma sürecine eşlik eden ve kırsal kalkınma projesini gerçekleştiren Hüsnü M. Özyeğin Vakfıdır.

2.3.2.1. Hüsnü M. Özyeğin Vakfı ve Kırsal Kalkınma Anlayışı

Hüsnü M. Özyeğin Vakfı (HMÖV) kurulduğu 1990 yılından itibaren sağlık, eğitim ve kültür alanlarında gerçekleştirdiği projeler ile ülkenin sosyal ve ekonomik gelişimine katkıda bulunmayı, bireylerin yaşamlarını iyileştirmeyi amaçlayan özel bir vakıftır. Vakıf bu amaçla çalışmalarına başarı seviyesi yüksek ve maddi desteğe ihtiyaç duyan öğrencilere burs imkanı tanıyarak başlamıştır. Rehabilitasyon merkezleri inşa ederek sağlık alanında, okul ve ortaöğretim kız yurtları ile eğitim alanında, restorasyon çalışmalarıyla da kültürel mirasın korunmasına yaptığı binlerce bağış ile katkı sağlamıştır (<http://www.husnuozyeginvakfi.org.tr/husnu-m-ozyegin-vakfi/> ,11 Ocak 2018 tarihinde erişildi).

Kalkınmanın temel bir insan hakkı olduğu düşüncesiyle vakıf kırsal alanın ihtiyaçlarını ve potansiyelini göz önünde tutan bir anlayışla kalkınma modelini oluşturmuştur. Oluşturulan bu kırsal kalkınma modelinde insan odaklı, yoksulu gözetem ve toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen, entegre bir yaklaşımı benimsenmiş ve modelin hazırlık aşamasından uygulama aşaması dahil olmak üzere tüm alanlarda bu yaklaşım benimsenmiştir. Kadınların güçlenmesi özellikle ekonomik ve sosyal yeterliliklerini artırmak öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır (<http://www.husnuozyeginvakfi.org.tr/ozyegin-vakfi-kirsal-kalkinma-modeli/> ,12 Ocak 2018 tarihinde erişildi).

III. BÖLÜM

3. KIRSAL KALKINMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET

3.1. Kırsal Alanda Toplumsal Cinsiyet İlişkileri

Ann Oakley “ Sex, Gender and Society” adlı 1972 yılında yapmış olduğu çalışmasıyla toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojiye ve gündelik hayatımıza kazandırmıştır. Cinsiyet kadın ve erkek arasındaki fizyolojik ya da biyolojik farklılığa işaret eden bir yapı iken toplumsal cinsiyet ise toplumlar tarafından inşa edilen erillik ve dişillik kavramlarıyla ilişkili bir görünüm sergilemektedir (Giddens 2008: 505, Marshall 2005:98, Holmes 2007: 18).

Toplumsal cinsiyet ailede, toplumda ve kültürlerimizde yaratılan kadın ve erkek rollerine ve beklentilerine atıfta bulunmaktadır. Hem kadınların hem de erkeklerin özellikleri, yapabilecekleri ve muhtemel davranışları (dişillik ve erillik) ile ilgili beklentileri içermektedir. Toplumsal cinsiyete bağlı bu roller ve beklentileri öğrenmekte ve çoğu zamanda bunları farkında olmadan yeniden üretmekteyiz. Bu beklentiler ve roller kültürler içinde ya da kültürler arasında yahut zamana bağlı olarak değişmektedirler. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramı dinamik bir yapı özelliği göstermektedir (Giddens 2008: 505). Kavram kimliklerimizin nasıl oluşturulduğuna işaret ederken aynı zamanda toplumlarda cinsiyetler arası eşitsizliği ve gücün/iktidarın nasıl dağıldığına, bu güç ilişkilerinin görünürlüğüne ve sorgulamaya olanak tanıyan politik bir tartışma alanı yaratmaktadır (Ecevit 2011: 4).

Toplumsal cinsiyet toplumların örgütlenme kaynağıdır. Genellikle üretim ve yeniden üretim, tüketim ve dağıtım süreçlerini yönetmektedir. Kadınlar ve erkekler

toplumsal olarak kendilerine yüklenen roller nedeniyle hareket ettikleri alanlar farklı olmaktadır. Bu nedenle bilgileri ve ihtiyaçları da farklılaşmaktadır (FAO 2004, Moser 2003). Moser'ın (2003) bu rollere ilişkin bahsetmiş olduğu yeniden üretime dair roller kadınlara ait olup çocuk doğum/bakımını ve ev içi işleri içermektedir (Moser 2003: 27). Böylece hem toplumsal ilişkilerin hem de emek/iş gücünün yeniden üretimini kadın gerçekleştirmiş olmaktadır. Burada kalkınma girişimlerinde erkeklerin yeniden üretimdeki rolleri göz ardı edilmekte ve aile planlamasına ilişkin çalışmalarda kadınlar dikkate alınmaktadır. Üretici roller ise hem kadınlar hem erkekler tarafından gerçekleştirilen maddi ya da mal veya bir hizmet karşılığında yapılan işleri göstermektedir. Tarımsal üretime katılan kadınlar için sözkonusu üretici roller bağımsız çiftçilik, ücretli tarım işçiliği ve ücretsiz aile işçiliğini içine almaktadır (Moser 2003: 31). Kadınların bir diğer rolü ise topluluk yönetim rolüdür. Burada erkeklerin yaptığı roller gibi algılansa da yeniden üretimin devamı niteliğinde görülen ve kadınlar tarafından kolektif bir tüketimi gerektiren kaynakların paylaşımına dayalı işleri içermektedir. Daha çok taziye, su taşıma, cenaze gibi diğer kadınlarla gönüllü olarak yapılan işler olmaktadır (Fazlıoğlu 2003, Moser 2003). Toplumsal cinsiyet rolleri bu iki cinsiyete de yükler getirirse de kadınlar toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikten payını daha fazla almaktadır. Erkekler sadece üretici rollerini sürdürürlerken kadınlar ise tüm rollerini eş zamanlarda gerçekleştirme zorunluluğu içinde her bir rolün ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar.

Toplumsal cinsiyete dayalı roller ve eşitsizlikler yoksullukla da ilişkili olmaktadır. Dünya üzerinde kadınların toplam emek gücünün üçte ikisini oluşturduklarını ve günlük çalışma saatleri olarak da erkeklere kıyasla yüzde yirmi beş daha fazla çalıştıklarını söylemek mümkündür (Ecevit 2003:85). Bunun yanı sıra dünyadaki gıda üretiminin yarısının kadınlar tarafından elde edildiğini ve dünya gelirinin yalnızca yüzde 10'u kadarını kadınların gelir olarak elde ettikleri bilinmektedir. Türkiye'de kırsal alanda yaşayan kadınların yüzde 80'i tarımsal emek gücünde çalışmakta ve yüzde 80,6'sı çalışmanın karşılığında ücret almamaktadır (Eroğlu 2018: 231). Hane içinde kadın ve erkek arasında yaşanan yoksulluklar farklı olmaktadır. Ecevit (2003) bu farklılığın nedenlerini "kaynak kullanımı, kredi gibi değerlere erişim, mülkiyet üzerinde söz sahibi olma konusunda zayıflık ve ev içi

yeniden üretim rollerine bağı olarak ücretli ekonomik faaliyetlerin sınırlılığı” biçiminde belirtmektedir (Ecevit 2003: 85).

Kadınlar kırsal alanda hem tarımsal hem bitkisel faaliyetlerde bulunurken aynı zamanda yapılan işlerin bilgisine de sadece kadınlar sahip olmaktadır. Hayvanın ne zaman sağılacağı ya da hangi zamanlarda hangi ürüne sütü çevirmenin uygun olacağına dair bilgiler ve bu işlerden sorumlu olanlarda kadınlar olmaktadır. Buna rağmen kadınların kendi iş yüklerini hafifletecek -örneğin sağım makinası gibi- teknolojilerin kullanımına dahi kararları kendileri verememektedirler (Gülçubuk vd. 2009: 11). Hane içinde erkekler ve kadınlar için karar alma süreçleri eşit bir temelde olmamaktadır. Kadınların karar aldığı durumlarda ise haneyi etkilemeden önce erkekler tarafından kararlar kontrol edilmektedirler. İktidarın bu rollere bağı olarak kadın ve erkek arasındaki eşitsiz dağılımı kırsal kalkınma girişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığı kırsal kalkınmanın sağlayacağı yararların da eşitsiz dağılımına neden olmaktadır (Mwenzwa 2004: 17-18).

Kadınların yaygın ve örgün eğitime toplumsal cinsiyet rolleri ve eşitsizliği nedeniyle katılımının sınırlandığı söz konusu olmaktadır. Okuma- yazma oranlarına bakıldığında kadınların kentsel alanlarda % 16,6 okur yazar değilken kırsal alanda bu oran % 30,8 oranında olduğu bilinmektedir (https://www.unicef.org/turkey/gr/_ge21ja.html , 20 Aralık 2018 ‘de erişildi). Kadınların örgütlenme, girişimcilik, sosyal güvenceden yoksunluk gibi kimi zaman erkeklerinde maruz kaldığı insani temel hakların dışında kaldığı görülmektedir. Kadınların bu haklardan yararlanmaları önünde kırsal alanda kadının iş yükünün fazla olmasından kaynaklı katılımın sınırlı olması, araziler üstünde kadınların kullanım hakkının olmaması ve krediye erişme hususunda yaşadığı kısıtlamalar gibi engeller görülmektedir (Eroğlu 2018: 236). Bu kısıtlamalarla beraber cinsiyetler üzerinde eşitsiz bir şekilde dağıtılmış olan güç ve güç ilişkileri kalıcılığına devam etmektedir.

Kırsal kadınlar sürdürülebilir kalkınma için gerekli olan sosyal, ekonomik ve ekolojik dönüşümlerin gerçekleşmesinde anahtar eyleyen olmaktadırlar. Kalkınmada amaç “sorunların farkına varan bununla yetinmeyip çözüm yollarını ve yöntemlerini

üretebilen, öncelikle kendi gücüne dayanan, karar alma ve uygulama süreçlerine etkin bir biçimde katılan örgütlü topluluklar oluşturmaktır''. Bunun gerçekleşmesinde ise aktif katılıma dayalı örgütlenmenin gerekliliği ortaya konmuştur (Gülçubuk vd 2009: 16).

Sürdürülebilir kalkınma, hem kendi ihtiyaçlarını karşılamak hem de gelecek kuşağın ihtiyacını gözetmek ise hem kadınların hem de erkeklerin ihtiyaçlarını kapsamak durumundadır. Nesiller arası eşitlik hakim toplumsal cinsiyet ilişkilerinin altında yatan toplumsal nedenlere değinmeden ve bunları ortadan kaldırmadan gerçekleşmemektedir (Warth ve Koparanova 2012: 5). Moser'in (2003) Molyneux tarafından yapılan pratik ve stratejik sorunlar ayrımını kalkınma planlama süreci içinde pratik ve toplumsal cinsiyet ihtiyaçları olarak ayırmıştır. Pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları, kadınların toplumda kabul gören rollerine bağlı olarak tanımladıkları ihtiyaçlardan oluşturmaktadır. Suya erişim, gelir kazanma, eğitim olanaklarından yararlanma gibi onların belirli bir bağlamda anında karşılanabilen ihtiyaçları oluşturmaktadırlar (Moser 2003: 40). Stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçları ise kadınların ikincil konumlarından çıkan farklı bağlamlara göre değişebilmektedirler. Genellikle bu bağlamları güç, cinsiyetçi iş bölümü, emek, kadının kendi bedeni üzerindeki kontrolü gibi konular oluşturmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanması eşitsizliklerin ve toplumsal cinsiyete ilişkin rollerin ortadan kaldırılması konusunda daha etkili olmaktadır (Moser 2003: 39). Toplumda daha eşit ve adil bir dönüşümü hedefleyen kalkınma girişimleri, üretilen ve yeniden üretilmeye devam eden toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırmayı öncelikli hedefler arasında bulundurmalıdır.

3.2. Kırsal Kalkınmanın Cinsiyetleri Ele Alış Çerçevesi

Kalkınma hiçbir zaman cinsiyetten bağımsız ve tarafsız olmamıştır. Pek çok bileşeni bir arada bulunduran kalkınma programları ve kadınların kalkınma sürecindeki rolleri dünyada ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak değişmektedir (Singhal 2003: 166). Bu değişimler beraberinde literatürde kalkınma anlayışı ve kadının ya da toplumsal cinsiyetin ilişkilendiği birbirinden farklı bakış açılarına sahip anlayışları

ortaya çıkarmıştır. Bu yaklaşımlar kırsal kalkınma anlayışlarında da etkili olmaktadır. Bunların en temel olanları; kalkınmada kadın yaklaşımı, kalkınma ve kadın yaklaşımı, toplumsal cinsiyet ve kalkınma yaklaşımlarıdır (Rathgeber 1990: 490).

3.2.1. Kalkınmada Kadın Yaklaşımı (Women in Development/ WID)

1950 ve 1960 yılları kalkınma çalışmalarında kadınlar pasif yararlanıcılar olarak görülmüştür. Kalkınma politika ve uygulamalarında kadınların ev içindeki “eş” ve “annelik” (yeniden üretici) rollerini önceleyen ve onların pratik ihtiyaçlarını gidermeye yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler aile planlamaları, anne-çocuk sağlığı ve beslenme konularını kapsamaktadır (Moser 2003: 58). 1970'lere kadar bu bakış açısı sürmüştür.

Kalkınmada Kadın (WID) yaklaşımı kadınların kalkınma içinde pasif yararlanıcılar olarak görülmesinin bir eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Kadınların kalkınma içinde pasif yararlanıcılar biçiminde görülmesi “beşeri kaynak israfı” şeklinde değerlendirilmiştir. Kadınların dahil olmasıyla kalkınma sürecinin hız kazanacağı ve daha etkili olacağı düşünceleri hakim olmaya başlamıştır. Bir yandan bu düşüncelerin ortaya çıktığı zamanda ekonomist Ester Boserup “Kadınların Ekonomik Büyümedeki Rolü” isimli bir çalışma yayınlamıştır. Ester bu çalışmada, kadınların tarımsal üretimdeki rolünü analiz etmiş ve kadınların tarımsal işlerin çoğunda yer aldığını ortaya koymuştur (Rathgeber 1990: 490). Amerikalı liberal feministler bu çalışmayla birlikte kalkınmada aktif eyleyenler olarak kadınların görülmemesine ve erkeklere odaklanan kalkınma teorilerine eleştirilerini sunmuşlardır (Rowland 1997: 4). Bu dönemde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde feminist hareketin önemli bir odağı, kadınlar için eşit istihdam olanakları sağlamak olmuştur. Bu nedenle, kadınların sorunlarının kalkınma sürecinden aktif eyleyen olarak dışlanmak olduğu belirtilmiş ve kadının üretici (iktisadi) rolüne ilgi gösterilmiştir (Razavi and Miller 1995: 3)

WID yaklaşımı bu soruna çözüm olarak kalkınma politika ve uygulamalarına kadınları entegre etmeyi hedeflemiştir. Yaklaşımın temel noktası ekonomik büyüme ve modernleşmeye dayalı olmuştur. Kadınlara yönelik projeler veya proje bileşenlerinin

eklenmesiyle kadınlara istihdam alanları, kredi ve eğitim olanakları sunarak onların hane içinde ekonomik becerilerini ilerletmek geliştirilen stratejiler arasında yer almaktadır (CEDPA 1996: 6).

Kadınların kalkınma sürecinde görünür olmasının katkısı bir yana ekonomik, politik, cinsiyet eşitsizliklerine dair değişimler olmadan kadınların kalkınmaya entegre edilmesi onlar üzerinde üçlü bir yük oluşturmuştur. Kadınların gerçekleştirdikleri ev içi emeğin yoğunluğu, cinsiyetçi iş bölümü farkına varılmadığı zaman kadınların yeniden üretici, üretici ve topluluk yönetimi rollerinden oluşan yükü kalkınma süreciyle birlikte artmaktadır (Brown 2006: 62).

Birleşmiş Milletler'in Kadın On Yılı (1976-1985) ilan ettiği on yıllık bir dönemde ortaya çıkan kalkınma ve kadın/toplumsal cinsiyet ilişkisindeki farklı bakış açıları Moser tarafından WID yaklaşımı içinde ele alınmıştır. Moser (2003) bu dört yaklaşımı kadınların toplumdaki ikincil konumlarını değiştirmeye yönelik stratejik ihtiyaçların karşılanması ve kadınların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına göre değerlendirmiştir. Benzer yanlarını ortaya koymakla beraber aralarındaki önemli farklılıkları da vurgulamıştır. Bu yaklaşımlar; eşitlik yaklaşımı, yoksullukla mücadele yaklaşımı, verimlilik yaklaşımı ve güçlenme yaklaşımıdır (Moser 2003: 56). Eşitlik yaklaşımı WID yaklaşımını yansıtmaktadır. Yoksullukla karşıtı olan yaklaşım ise cinsiyetler arası eşitsizlikleri yoksullukla ilişkilendirirken yoksulluğu da az gelişmiş olmakla temellendirmiştir. Verimlilik yaklaşımı da kadınların üretici rollerine ve pratik ihtiyaçlarına odaklanmaktadır. Güçlenme yaklaşımı ise stratejik ihtiyaçları önceleyen eşitsiz güç ilişkilerini önemseyen bir yaklaşımdır (Singhal 2003, Moser 2003).

WID, mevcut toplumsal sistemleri ve kadınların bu sistemler içindeki itaatlerinin temel nedenlerini sorgulamamakta ve kadınların üretimdeki rollerine odaklanmaktadır. Nüfus kontrolü, sürdürülebilir kalkınma, kadınların istihdam olanaklarının önünü açma ve bu alanda ayrımcılıklara odaklanarak onları kalkınmada birer kaynak olarak görme eğilimindedir (Rowland 1995: 6). Ekonomik büyüme ve modernleşme sürecinden herkesin yararlanacağını varsayarak geleneksel ataerkil rollerinin modern eğitim sistemiyle ortadan kalkacağını savunmaktadır (Rathgeber 1990:493). Bu yaklaşımda

batı kültürü, diğer kültürlere ideal olarak ortaya sunulduğu için gelişmekte olan ülkelerin kadınları tarafından eleştirilmiştir. Öte yandan toplumsal cinsiyetin ideolojik taraflarının ve kadınların görünmeyen emeklerinin dikkate alınmaması ve onların dezavantajlı olmalarının sebebini erkek egemen toplumsal sistem yerine yoksulluk olarak gördükleri için eleştirilmiştir (Moser 2003:58).

3.2.2. Kadın ve Kalkınma (Women and Development/ WAD)

Kalkınmada kadın yaklaşımına yönelik bahsedilen eleştiriler ve yaklaşımın ilerlemeci bir düşünce ile sınırlı kalması Kadın ve Kalkınma yaklaşımının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. WAD yaklaşımının entelektüel kökleri Marksist feministlere ve bağımlılık kuramına dayanmaktadır (Serdaroğlu ve Yavuz 2008: 134).

Kadın ve kalkınma ilişkisindeki sorunlara yönelik çözümlerin Marksizmde olduğunu öne atanlar kadınların ikincil konumlarını özel mülkiyete ve kapitalizme dayandırmaktadırlar. Böylece kapitalist sistemin bir sonucu olduğunu öne sürdükleri ataerkillikle mücadele etmek yerine sınıf mücadelesine yönelmişlerdir (Rathgeber 1990:493) Bağımlılık kuramı ise modernizasyon sürecine ve Batı teknolojisine eleştirel bir tutum olarak gelişmiştir. Üçüncü dünya ülkelerinin etkin ve uzun vadeli kalkınma süreçlerinde olamayışlarının nedenini gelişmiş kapitalist dünyaya bağımlı olmalarından dolayı olduğunu iddia etmektedirler (Atakan 2016: 13).

Temel olarak WAD yaklaşımı kadınların hane içinde ve dışında yaptıkları işlerle kalkınma sürecinin daima bir parçası olduklarını dolayısıyla sonradan ortaya çıkmadıklarından bahsetmektedir. Teorik olarak bu perspektif “sınıf” etkisinin farkındadır fakat projelerde ve uygulama terimlerinde kadınların sınıf, etnisite ya da ırk gibi farklı sosyal durumlarına odaklanmadan kadınları homojen bir sınıf olarak görmektedir. Ataerkil ideolojinin baskın etkisine dikkat etmezler bu yüzden uluslararası yapıların ve sınıfların daha adil ve eşitlikçi bir hale gelmesiyle kadınların sosyal konumlarının değişeceğini öne sürmektedirler. Kadınların sosyal, ekonomik ve politik alanlarda temsil sorununu önemle tasarlanmış stratejik müdahalelerle çözülebilecek bir problem olarak tanımlamaktadırlar (Rathgeber 1990: 497-500). Cinsiyet eşitsizliğini

kapitalist birikimin yarattığı eşitsizliğin bir sonucu olarak gördüklerinden toplumsal cinsiyet ilişkilerinde köklü değişimler yerine gelir getirici faaliyetlere odaklanılmıştır. Bu faaliyetler kurtarıcı olarak görülmüş, kadınların iş yükünü arttıracığı hesaba katılmadan kadının üretici rollerine odaklanılmıştır (Moser 2003, Rathgeber 1990).

Bahsedilen yaklaşımlar kadınları homojen bir grup -Batı dünyası kadınları- olarak değerlendirmiştir. Bu çıkarım üçüncü dünya ülkelerindeki kadınlarla yapılan çalışmalar için işlevsel olmamaktadır. Kadınların, kalkınma programlarında proje planlama ve katılıma dair yorumları değerlendirilmemektedir. Kalkınma çalışmaları yapan kurumların cinsiyet körü olması ve kadınların stratejik ihtiyaçları göz ardı edilmektedir (Simojoki 2003, Moser 2003).

3.2.3. Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma (Gender and Development/GAD)

GAD, 1980'lerde WID'in odak noktası ve WAD'ın sınırlamalarına alternatif bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısı, kadınların hayatlarının tüm yönlerine ilişkin bütünsel bir yaklaşıma sahiptir; sermaye birikiminin etkilerine odaklanarak üretim ve yeniden üretimin doğası üzerine yapısal bir eleştiri yapmaktadır (Atakan 2016: 15).

Kalkınma çalışmalarında ikili bir yaklaşımı benimsemiştir. Kadınların ikincilleştirilmesini analiz etmektedir. Bu ikincil konuma neden olan ataerkil görüş ve yapılar kadar kadınların sınıfsal durumlarının sorgulanması gereği üzerinde durmuştur. GAD sadece kadına odaklanmak yerine toplumsal cinsiyetin toplumsal inşası ile bir başka deyişle kadın ve erkeğe belirli rollerin, sorumlulukların ve beklentilerin atfedilişinin arka planı ile de ilgilenmiştir. Kadınların toplumsal konumlarının temel belirleyicisi olarak görülen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin doğal düzenin değişmez görünümüleri değil davranış örüntüleri şeklinde toplumsal olarak yapılandırılmış oldukları için istenildiğinde değiştirilebileceğini savunmaktadır. Sadece kadına değil toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dönüşmesini hedeflemesi ile erkekleri de kapsayan bir yaklaşımdır (Rathgeber 1990: 13).

Diğer yaklaşımların aksine kalkınma yalnızca ekonomik bir gelişme olarak algılanmamakta aynı zamanda geleneksel kalkınma anlayışıyla da bir mücadele içine girmektedir. Yaklaşım pratik ihtiyaçların kısa vadeli sürdürülebilir hedefler içermediğini ve stratejik ihtiyaçlara yönelik çalışmaların uzun vadede kadınların ikincil konumunu değiştireceğini belirtmektedir. Uluslararası yapılar ve devletlerin öncelikleri yerine cinsiyetler arası güç ilişkilerini ön plana alarak odağı ekonomiden politikaya dönüştürmüştür. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde güç analizine yaptığı odak ile toplumsal olarak inşa edilen ve kadınlar üzerindeki baskının yani ataerkinin dönüşümünde gücün yeniden dağıtımının önemli olduğunu ileri sürmektedir (Brown 2007, Moser 2003, Rowland 1995).

Kalkınma yaklaşımında değişen odakla birlikte kalkınma programlarında sadece kaynaklara ulaşma konusunda eşitliği sağlamak yerine toplumsal cinsiyet ilişkilerinin politik doğası ve toplumsal kurumların değişimine dikkat çekmektedir. Bunlarla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmede dönüştürücü bir eylem planı olarak “toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması (gender mainstreaming)” kavramı ortaya çıkmıştır. 1995 yılında Dördüncü Dünya Kadınlar Konferansı bu anlayışı toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmada eleştirel ve stratejik bir yaklaşım olarak onaylamıştır. Bu anlayışı yaygınlaştırma, toplumun her alanında planlanan politika ve programlardaki eylemlerin uygulanmasını kadınlar ve erkekler açısından ele alma sürecidir (Gender Mainstreaming, <http://www.unwomen.org/en/how-we-work/un-system-coordination/gender-mainstreaming>, 20 Ekim 2018’de erişildi).

1980’li yıllarda kalkınma ajansları ve devlet kurumları kalkınmada kadın yaklaşımının faaliyetlerini güçlendirirken GAD perspektifi de feminist sivil toplum kuruluşlarını ve eylem alanlarını şekillendirmiştir. GAD yaklaşımının önemli bir yapı taşı güçlenme bileşenidir. 1990 sonrasında itibaren kadınları güçlenmesi düşüncesi, güçlenme yaklaşımından ayrı olarak üçüncü dünya feministleri ve sivil toplum örgütleri tarafından klasik kalkınma anlayışına ve ataerkil kapitalist düzene eleştiri niteliğinde ortaya çıkmıştır. Yeni Bir Dönem için Kalkınma Ağı (DAWN) bu yaklaşımın en temel savunucuları arasında yer almaktadır (Rowland 1997: 7).

IV. BÖLÜM

4. GÜÇLENME YAKLAŞIMI

4.1. Güç ve Güçlenme Tanımı

Güçlenme, kalkınma literatürü ve uygulamalarında merkezi bir kavram haline gelmiştir. Sivil toplum örgütleri, aktivistler, kadın grupları, politikacılar, hükümetler, uluslararası kuruluşlar hedeflerinden biri olarak güçlenmeyi çalışmalarında ifade etmektedirler. Kavram üzerinde uzlaşılmış bir tanım bulunmamaktadır. Sosyo-kültürel ve politik bağlama bağlı olarak sonsuz sayıda yoruma açık, çeşitli anlamlara sahiptir (FRIDE 2006: 3). Rowland (1997: 8) güçlenmeyle ilgili belirsizliğin nedenini kavramın kökü olan güç kavramında bulmaktadır. Dolayısıyla güçlenmeyi anlamayı çalışırken güç kavramına dair açıklamaları da göz önünde tutmak yararlı olmaktadır.

Güç kavramı ve anlayışı ile ilgili 1970’li yıllardan itibaren sosyal bilimlerde pek çok tartışma bulunmaktadır. Kavramın tartışmalı olması güçlenme kavramının üzerindeki netliği de zorlaştırmaktadır (Rowlands 1995:9-10). Simojoki (2003: 20) gücü; “maddi varlıklar, entelektüel kaynaklar ve ideolojik düşünceler üzerinde kontrol sahibi olmak” şeklinde tanımlamaktadır. Maddi varlıklar somut, insani ve finansal olabilir. Entelektüel kaynaklar bilgi, enformasyon ve düşüncelerdir. İdeoloji üzerinde kontrol sahibi olmak ise belirli inançlar, değerler, tutumlar ve davranışlar oluşturma, yayma, sürdürme ve kurumsallaştırma becerisi olarak ifade edilmektedir. Bu durumda güç sosyal ilişkileri yöneten maddi varlıklar, entelektüel kaynaklar ve ideolojik düşünceleri yönlendirenlerin elinde bulunmaktadır. Srilatha Batliawa, kaynakların kontrolü ve gücün kontrolü olmak üzere gücün iki temel yönünden bahsetmektedir. Bu

durumda eğer güç kontrol etme anlamını taşıyorsa güçlenme de kontrolü kazanma/elde etme süreci olmaktadır (Batliawa 2007: 1).

Rowland'ın (1997: 13) Oxaal ve Baden'den aktardığı gücün farklı biçimlerine dair yaptıkları ayırım güçlenme sürecini anlamak için bize pratik ve analitik bir kullanım sunmaktadır. Gücün dört biçiminden bahsetmektedirler: *Power over (bir şeyin üzerinde gücü olma)*, bir kişinin veya grubun gücünün artmasıyla, diğer taraf(ların) güç kaybına uğrayacağı anlamına gelen sıfır toplamlı bir oyununu yansıtmaktadır. Bu durumda taraflar arasında kazanan ve kaybeden taraf ilişkisine dayalı, öteki haline getiren, rekabeti ve eşitsizliği barındıran bir güç türüdür. *Power to (bir şeyi yapmaya gücü olma)*, hakimiyet olmadan yeni olanaklar ve eylemler yaratan bazı insanların diğer insanlara ilham vermesiyle insanları eyleme geçmeye motive eden üretken bir güç olarak tanımlanmaktadır. *Power with (birlikte gücü olma)*, gücün paylaşımına izin veren bir grup olarak ortak bir soruna, her bir bireyin kendini ifade etmesine olanak tanıyarak ortak bir çözüm getirildiğinde kendini gösteren güç türüdür. Bu, bütünü kendi bireysel parçalarının toplamından daha büyük olabileceğini göstermektedir. Başka bir pozitif anlamlı güç ise *power within (içten gelen güç)* kendine güven duygusuna ve benlik saygısına dayanmaktadır. Temelinde diğerlerine eşit olarak saygı gösterilmesi ve kabulü dolayısıyla *eşitlik* ve *özsaygı* yer almaktadır. Gücün bahsedilen bu biçimleri - daha sonra değinilecek olan- güçlenmenin sosyal, psikolojik, örgütsel ve politik boyutlarına ilişkin anlamsal ipuçları içermektedir. İçten gelen güç güçlenmenin psikolojik boyutuna veya birlikte gücü olma ise güçlenmenin sosyal, örgütsel ve politik boyutlarına işaret etmektedirler.

Friedmann “alternatif kalkınma” teorisinin merkezi parçası olarak kalkınma bağlamında güçlenmenin anlamını araştırmaktadır. Analizini de ağırlıklı olarak hane halkına dayandırarak, hane halkının potansiyel olarak üç tür güce sahip olduğunu düşünmektedir: bilgi, beceri, mali kaynaklar ve sosyal organizasyonlara katılım açısından *sosyal güç*; kendi geleceğini etkileyen kararlara erişim açısından, ister oylamayla isterse kolektif eylem yoluyla *siyasal güç* ve bireyin potansiyeli ve özgüveni açısından *psikolojik güç* olarak vurgulamaktadır. Psikolojik gücü, sosyal ve siyasal güçten ortaya çıkan bir güç kabul etmektedir. Önerdiği alternatif kalkınma modelinde

hane halkının ve bireysel üyelerin bu üçlü güce sahip olmaları gerektiğini belirtmektedir (Friedman 1992: 23-34).

Güç ve güçlenmenin anlamı birçok farklı hareket ve gelenekten gelmekle birlikte, feminist hareket kolektif örgütlenmeyi (power with) vurgulamış ve içten gelen güç (power within) hakkındaki fikirlerin geliştirilmesinde etkili olmuştur (Oxaal ve Baden 1997: 1). Kökenleri feminist ve üçüncü dünya örgütlerinde (DAWN) olan güçlenme yaklaşımı, güçlenmenin kolektif (birlikte güç) boyutlarını vurgulamaktadır (Oxaal and Baden 1997: 3). Gücün bahsedilen bu biçimleri - daha sonra değinilecek olan- güçlenmenin sosyal, psikolojik, örgütsel ve politik boyutlarına ilişkin anlamsal ipuçları içermektedir. İçten gelen güç güçlenmenin psikolojik boyutuna veya birlikte gücü olma ise güçlenmenin sosyal, örgütsel ve politik boyutlarına işaret etmektedirler.

4.2. Farklı Feminizmlerin Penceresinden Güç

Sosyal bilimler alanında çokça tartışılan güç; feminizm içinde cinsiyet temelli olarak güç ilişkilerinin sorgulanması, ortaya çıkarılması ve yarattığı eşitsizliklerin giderilmesi için kritik yapı taşlarından biri olmaktadır. Feminizm çok sesli bir yapı olmakta ve ortaya konan her bir perspektif üzerine gelen eleştiriler yeni bir perspektif doğurarak gelişmektedir. Bu feminizmlerin gücün doğasını nasıl tartıştıkları genel kadın ve erkek arasındaki güç ilişkilerine bakış açılarını ve mücadele alanlarını da şekillendirmektedir (Altınbaş 2006: 22-23).

Liberal feminizm genel kanı itibariyle ilk feminizm türü olarak değerlendirilmekte ve temelini liberalizmde yer alan hak, hukuk, özgürlük ve eşitlik gibi kavramlardan almaktadır. Sunulan fırsatlar ve statü gibi kaynaklarda cinsiyetler arası eşitlik arayışı liberal feminizmin ortaya çıkış biçimini şekillendirmiştir. Zira genellikle kadınların oy hakkı, eşit işe eşit ücret hakkı ile kamusal alan üzerinde var olan feminizm olarak bilinmektedir (Altınbaş 2006: 23). Liberal feministler gücü kadınlar ve erkekler arasında eşitsiz olarak dağıtılan bir kaynak olarak ifade etmektedirler. Bu noktada amaç bu kaynağın eşit dağıtılması için mücadele etmek böylece kadınların ve erkeklerin eşit

güce sahip olmalarını sağlamaktır. Bu durumda güç “ bireylerin daha az veya çok miktarda sahip olabileceği bir şey” anlamını taşımaktadır (Allen 2016). Liberal feminist söyleminin kalkınma literatüründe yerini alışı da cinsiyetler arası gücün yani kaynakların eşit dağılımı söz konusu olduğunda gelişmeden bahsedilebileceği üzerine olmaktadır.

Radikal feministler cinsiyetler için gücü hakimiyet ve itaat gibi ikili bir ilişki üzerinden açıklamaktadırlar. Güçlü/güçsüz gibi kadınlar ve erkekler arasındaki yapılan ayırım toplumsal olarak inşa edilmekte ve güç ilişkileri tarafından şekillenmektedir (Ingram 1990: 30). Burada erkeğin sistematik olarak kadınların “bedenlerinin ve emeklerinin hane içinde ve dışında sömürülmesi” anlamına gelen ataerki kavramı radikal feminizm içinde temel bir teşkil etmektedir. Ataerkiyi kadının erkeğin çıkarlarına uygun olarak kadının bağımlı kılındığı bir güç ilişkisi olarak değerlendirmektedirler (Savran 2004: 40).

Sosyalist feminizm çıkış noktasını Marksizmin cinsiyet körü bir bakışla kapitalist sömürü ilişkileri ve emek arasındaki ilişkiye odaklanması oluşturmaktadır. Marksistler, kadının “ev içi yeniden üretim” işlevlerinin farkında olsalar da bunun doğal bir süreç olduğunu düşünmektedirler. Sosyalist feministler, üretim süreçlerini emek ve kadının ev içi yeniden üretimi üzerinde toplumsal cinsiyet perspektifi ile beraber analiz etmektedir. “İkinci vardiya” terimini ortaya atarak toplumsal cinsiyet rolleri ile kadına yüklenen kapitalizm içinde dikkate alınmayan ayrıca kadının yükünü fazlalaştıran “bakım emeğini” analiz etmektedirler (Eroğlu 2018: 228-229). Cinsiyetler arası bu eşitsiz ve sömürü ilişkisinin erkeklerin yanı sıra kapitalizmi de beslediği düşüncesi yer almaktadır (Savran 2004: 44).

4.3. Toplumsal Dönüşümü Gerçekleştirmede Güç

Toplumsal değişim için gücü kavramada onun hangi biçiminin kullanıldığı ve nasıl dağıtıldığı merkezi bir öneme sahiptir. Friedman’a göre bir süreç olarak güçlenmede nihai hedef, güç dengelerini değiştirerek toplumsal dönüşümün

sağlanmasıdır. Onun için güçlenme ekonomik ve politik iktidardan dışlanan insanların mevcut güç dengelerine meydan okumaları ve dışlanmalarının tarihini yeniden yazmalarıdır (Friedman 1992 Aktaran Fride 2006: 2-4).

Güç *üzerinde güç* anlamında kullanıldığında cinsiyetler açısından ağırlıklı olarak erkeklerin diğer erkekler ve kadınlar üzerinde kullandığı güce işaret etmektedir. Bu analiz diğer toplumsal ötekileştirme biçimleri düşünüldüğü zaman güç ötekileştirilenlerin üzerinde egemen olan sosyal, politik, ekonomik veya kültürel gruplar tarafından kullanılmaktadır. Bu anlamıyla güç ölçülebilir; bazı insanlar ya da gruplarda daha fazla diğerlerinde daha az bulunmaktadır (Oxaal and Baden 1997: 5). Çatışmayı ve baskıyı içeren gücün bu anlamı toplumsal dönüşümde değişmesi gereken dengelerden birini oluşturmaktadır. Fakat güç içinde baskı ve eşitsizlik barındıran bu biçimiyle tanımlandığında erkeklerin güç kaybetmesi olarak görülmektedir. Kadınların güçlenmesi fikri erkekler için olası bir tehdit şeklinde anlaşılmaktadır. Erkeklerin kontrolü kaybetme endişesi kadınların güçlenmeleri önünde engel teşkil etmektedir (Rowland 1997: 11).

Batliawa'da (1993:9) kadınların güçlenmesi düşüncesinin erkekler için karşıt olma durumu yaratacağı yönündeki yaygın endişenin altını çizmektedir. Kadınların güç elde etme ve hayatlarına dair kontrolleri kendinde tutmaları erkeklerin kadın bedeninin kontrolü ve fiziksel hareketliliğini kısıtlama; ev işi ve çocukların bakımına dair sorumluluklardan kaçınma; kadını fiziksel olarak istismar etme ve ihlal etme gibi biçimlerde geleneksel iktidarını ve ev içinde kadınlar üzerindeki kontrollerinin kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Batliawa, bu yaygın kaniya karşılık kadınların güçlenme sürecinin kadınlarda olacağı gibi erkeklerinde toplumsal cinsiyet yargılarından kurtulup özgürleşecekleri bir süreç olarak değerlendirmektedir.

Gücün *üzerinde güç* gibi ötekileştiren, baskı ve eşitsizliği barındıran biçiminden ziyade toplumsal dönüşüm için gücün daha pozitif bir biçimi göz önünde tutulmaktadır. Bu durumda güç taraflar için karşılıklı kazan-kazan durumunu içeren bir şeyi yapmak için güç kazanma, gücünün farkında olma, kolektif bir şekilde hareket etme gibi erkeklerle ya da toplumun bütün kesimleriyle paylaşarak pozitif bir dönüşüm elde

edilebilir (Rowland 1997, Batliawa 1994). Güç ile ilgili bu yaklaşımlar güçlenmeye dair anlayışları da şekillendirmektedir.

4.4. Farklı Güçlenme Anlayışları

Gücün farklı biçimlerine dair yapılan ayrımlardan anlaşılacağı üzere güce dair her farklı anlayış güçlenmeye ilişkin uygulamaları etkilemektedir. Literatürde güçlenmeyi tanımlamaya çalışanlar için öncelikler de farklılaşmaktadır. Bu başlıkta güçlenmeye ve kadın güçlenmesine ilişkin temel araştırmacıların güçlenme anlayışlarından bahsedilmektedir.

Kadınların güçlenmesi, genel güçlenme anlayışından ayrı olarak 1990'larda, kadın haklarının lehine ve cinsiyetler arası eşitliğin sağlanmasında güç ilişkilerinin dönüştürülmesiyle ilgili radikal bir yaklaşım olarak dile getirilmiştir. Özellikle klasik kalkınma anlayışına ve ataerkil kapitalist yapıya yapılan eleştirilerden doğmuştur. Bu açıklamalarda güçlenmenin, başkaları tarafından verilebilecek bir şey olmadığı, güç ilişkilerindeki eşitsizliklerin bilinmesi, kadınların sahip olduğu ve olabileceği hakları olduğunu bilmesi ve daha dengeli bir eşitlik için yapısal değişime geçme konusunda bir çaba bulunmaktaydı (Cornwall 2016: 343).

Batliwala, kadınların güçlenmesine dair giderek çoğalan tartışmaların, kavramın dönüştürücü yanlarını kaybetme tehlikesine neden olacağını iddia etmiş ve hem güç hem de güçlenme konusunda daha net bir anlayış için çağrıda bulunmuştur. Gücü “maddi varlıklar, entelektüel kaynaklar ve ideoloji üzerinde kontrol olarak tanımlama”, güçlenmeyi de var olan güç ilişkilerine meydan okuma ve güç kaynakları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olma süreci olarak açıklamaktadır” (Batliawa 1993: 130).

Naila Kabeer de güçlenmeyi anlamak için gücün analizini gerekli görmektedir. Kadınlar için güçlenme stratejilerinin; kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olmak, gündem belirlemek ve karar verme becerisini geliştirmek için gerekli gördüğü “içten gelen güç” üzerine inşa edilmesi gerektiğini öne sürmektedir. İçten gelen güç ile birlikte kadınların,

mevcut yapıların analizini yapma ve farkındalıkla dönüştürme kapasitesinin altını çizmektedir (Kabeer 2005: 14-15). Gücün diğer bir biçimi olan “bir şeyi yapma gücü” ne referans yaparak seçim yapma gücünden mahrum bırakılan bireylerin bu gücü elde ettikleri sürece işaret etmekte ve güçlenmede bireylerin seçim yapabilme becerisine vurgu yapmaktadır (Kabeer 2005: 13). Bireysel güçlenmenin tamamlayıcısı olarak da güçlenmenin kolektif yanına dolayısıyla gücün “birlikte gücü olma” biçimine odaklanmaktadır. Güçlenme kişinin “yapamam” duygusuyla ortaya koyduğu güçsüzlükten “yapabiliriz” duygusuyla sonuçlanan kolektif bir özgüven unsurunu içermektedir (Kabeer 1994 Aktaran Rowland 1997: 22).

Kate Young (1993) için güçlenme kadınların kendi hayatlarını kontrol altına almaları, kendi gündemlerini belirlemek, birbirlerine yardım etmek ve toplumsal dönüşüm için devletten talepte bulunmak anlamına gelmektedir (Young 1993 Aktaran Rahman 2013: 3). Güçlenmenin hem bireysel değişimi hem de kolektif eylemi içeren kolektif bir girişim olarak görülmesinin önemine özel bir vurgu yapmaktadır. Young ana akım kalkınma terimi kullanımının oldukça bireyseli bir anlamda “girişimci özgüven” anlamına geldiğini ve işbirliğine dayalı kolektif güçlenme yaklaşımının erkekler ve kadınlar arasındaki güç ilişkilerinde değişim sağlayacağını düşünmektedir. Kadınların kendileri için uzun vadeli işbirliğini mümkün kılan, kendi öz saygılarına ve anlayışlarına kavuşmak için bir araya gelmeleri gerektiği gibi erkekler de kendilerini mümkün kılan bir etki ve dönüşüm sürecinden geçmelidir. Cinsiyetler arası dengelerin değişmesi hedefleniyorsa kadınlar gibi erkekler de bir dönüşüm sürecinden geçmelidirler. Bireysel güçlenmeye yönelik tek bir odaklanmanın, kadın gücünün toplum içindeki dengelerin önemli bir değişimini barındırmayacağını vurgulamaktadır. Bireysel güçlenme, kolektif boyutta güçlenmenin sağlanmasında tek bileşen iken, güçlenmenin kişisel boyutu üzerindeki yoğunlaşma tek başına yeterli olmamaktadır (Young 1993 Aktaran Rowland 1997: 26).

Dünya Bankası güçlenme alanında geniş çaplı çalışmalar yürütmektedir. Güçlenmenin eylem ve seçimlerin özgürlüğü olduğunu dikkate almaktadır. Bu bireyin yaşamında etkili olan kaynaklar ve kararlar üzerinde kontrolünün artması anlamına gelmektedir. Birey seçebilme becerisini elde ederken kendi hayatı üzerindeki

kontrolünü de artırır (Fride 2006: 3). Dolayısıyla, güçlenme, yoksulların yaşamlarını etkileyen kurumlarla müzakere etme, onları etkileme, kontrol etme ve nihayetinde sorumluluk talep etme kapasitesi ve kaynaklarında bir artış olarak tanımlanmaktadır. Dünya Bankası farklı bağlamlarda ortak olan, güçlenmenin teşvik edilmesini destekleyen bilgi, dahil olma ve katılım, hesap verebilirlik ve yerel örgütlenme kapasitesi olmak üzere dört özellik tanımlamıştır (Fride 2006: 4).

İnsani Gelişme Raporu güçlenmenin *katılımla* ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Kalkınma sadece insanlar için değil insanlar tarafından yapıldığında sürdürülebilirliğe yaklaşmaktadır. İnsanların yaşamlarını şekillendiren kararlara ve süreçlere tam olarak katılmaları gerektiğinin altını çizmektedir. Kadınların yeteneklerine yatırım yapmak ve seçimlerini yapmak için onların güçlenmelerine destek olurken aynı zamanda ekonomik büyümeye ve genel kalkınmaya katkıda bulunmanın en güçlü yolu olmaktadır (Oxaal and Baden 1997: 2). Janet Price güçlenmede kişisel değişim ve gelişmenin ötesinde daha politik bir alana ve ihtiyaçların tanımlanmasına önem vermektedir. Kadınların ihtiyaçlarını belirleyenlerin önemli olduğuna zira pek çok kalkınma yaklaşımında bunun dışarıdan belirlendiğine dikkatleri çekmektedir. Kadınların kendi ihtiyaçlarını ve önceliklerini tanımlaması güçlenme sürecinin önemli bir parçası olmaktadır (Rowland 1997: 17).

4.5. Güçlenmenin Boyutları

Güçlenmenin nasıl deneyimlendiği ve gösterildiği konusunda çeşitli boyutları bulunmaktadır. Bu boyutlar kapsam açısından oldukça geniş ve bir dizi alt alan kapsamaktadırlar. Yaygın olarak güçlenmenin ekonomik, sosyal, psikolojik/bireysel, örgütsel ve politik boyutlardan oluşturmaktadır (Malhotra, Schuler ve Boender 2002: 12).

Bireysel/psikolojik boyut; kişinin özgüvenini artırmayı, becerilerini geliştirmeyi, ilişkilerin yapısını sorgulamayı ve içselleştirilmiş baskının etkilerini ortadan kaldırmayı içermektedir (Rowland 1997: 15). “Kadınların durumlarını iyileştirmek için hareket

edebilecekleri duyguların gelişimini içermektedir. Bu, değişim çabalarında başarılı olabilecekleri inancının oluşması anlamına gelmektedir” (Stromquist 1995: 14-15).

Ekonomik boyut; kadınların, başlangıçta ne kadar küçük ve zor olursa olsun, bir dereceye kadar otonomiye izin verecek üretken bir faaliyette bulunabilmelerini gerektirir. Ekonomik yardım (ihracat fonlarının verilmesi, pazarlama yardımı ve ürün geliştirme yoluyla), kadınlar tarafından işletilen mikro işletmelerin kurulmasına yardımcı olmuştur. Pek çok kalkınma programı güçlenmenin ekonomik boyutuna odaklanmaktadır.

Örgütsel/kolektif boyutu ise bireysel bir çaba ile elde edilecek olandan daha büyük bir etki yaratmak için birlikte çalışmayı içermektedir. Kolektif boyutu, politik yapılara dahil olmayı da içermektedir. Fakat rekabet yerine işbirliğine dayanan kolektif eylemi kapsamaktadır (Rowland 1997: 15).

Bilişsel boyut “kadınların kendi itaat hallerini ve bu durumların toplumun hem mikro hem de makro düzeylerindeki nedenlerini anlamalarını içermektedir. Toplumsal cinsiyet kalıplarını oluşturan düşünceleri yok etmenin yanı sıra, cinsiyet ilişkilerinin farklı bir anlayışını yaratmak konusunda yeni bilgi edinmeyi de içermektedir” (Stromquist 1995: 14).

Politik boyut kadınların daha fazla seçime, temsilciliğe ve toplumsal karar alma süreçlerine katılmasına yol açan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Sundström vd. 2015: 324). Bununla birlikte politik anlamda güçlenmiş olmak herhangi bir politik düşünceyi ifade etme ve politik gruplara katılma özgürlüğüne işaret etmektedir (Sundström vd. 2015: 326). Kadınların güçlenme sürecinde politik boyutun diğerlerine nispeten çok daha uzun bir sürede gelişen bir güçlenme biçimi olduğu belirtilmektedir (Fuat 2013: 526).

Güçlenme boyutları, karmaşık bir ilişki ve etkileşimi içerir. Bu karşılıklı ilişkiler ve etkileşimler dinamiktir. Örneğin artan ekonomik bağımsızlık bireysel özgüvenin artmasına katkıda bulunabilir veya bireysel özgüvenin artması ekonomik bağımsızlığın

artmasına katkıda bulunabilmektedir. İki birbirleriyle, birbirlerini ayırt etmeyi zorlaştıran dairesel bir şekilde ilişki kurmaktadır (Rowland 1997: 110).

Güçlenmenin bahsedilen tüm boyutları birbirini etkileyen ve geliştiren bir ilişki içinde var olmaktadır. Psikolojik boyut kişinin özgüven ve özsaygı geliştirip becerilerini arttırdığında kolektif boyuta ulaşmaktadır. Böylece toplumsal dönüşüme ulaşmak için politik anlamda harekete geçmeye temel oluşturmaktadır.

4.6. Güçlenmenin Göstergeleri

Kadınların güçlenmesi kalkınma politikaları ve programının hedefi olması, hem kadınların ne ölçüde güçlendiğini ortaya koymak hem de bu politikaların ve programların belirtilen amaçlara yönelik etkili olup olmadığını değerlendirmek için güçlenme göstergelerine bir talep getirmektedir. Kadın güçlenmesini toplumsal düzeyde ölçmeye çalışmak için bilgi edinme ve karşılaştırmalar yapmak ve proje ile programların etkilerini ölçmek olarak iki kategoriye ayrılmaktadır.

UNDP tarafından geliştirilen GEM (Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü), kadın temsilcilerinin parlamentolarda temsil edilmesine, kadınların yönetici ve profesyonel olarak sınıflandırılan pozisyonlara, aktif işgücüne kadınların katılımına ve milli gelirdeki paylarına bakan birleşik bir göstergedir. Kadın ve erkeklerin ekonomik ve politik hayata aktif olarak katılıp katılmayacağını ve karar vermede yer alıp almadıklarını incelemeyi amaçlamaktadır (Oxaal and Baden 1997: 20). Bu şekilde GEM daha çok toplumsal düzeyde ölçmek için yukarıdaki kategoriden ilkinde girmektedir. Bu araştırmada kırsal kalkınma projesinin ürünü olan kırsal kadın örgütlenmesinin güçlenme etkisini değerlendirmek amaçlandığı için ikinci kategori ön planda olacaktır.

Güçlenmenin ölçümünde Alsop ve Heinsohn (2005) iki unsurdan bahsetmektedirler. Bunlardan ilki belirli bir durum hakkında farkındalık ve bilgi sahibi olmak iken diğeri harekete geçme gerekliliğidir. Bu nedenle kadınların hem bireysel

hem de kolektif düzeylerde harekete geçmeleri, dezavantajlı konumlarına ilişkin farkındalıklarını belirtmeleri önem taşımaktadır (Alsop ve Heinsohn 2005: 26). Kadınların güçlenmeleri sürecinde hayatlarına dair stratejik seçimler yapabilme becerileri de önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların evlenecekleri kişiyi, yaşayacakları yerleri, çocuk sahibi olma veya çocuk sayısına, arkadaşlarının seçimine dair seçimleri güçlenmenin ölçümünde belirleyici olmaktadır (Kabeer 2001, Malhotra, Schuler ve Boender 2002).

Hashem ve arkadaşları yapılan programların kadınların güçlenmesi üzerindeki etkileri görmek için 7 temel göstergeler belirlemişlerdir. Bu göstergeler;

- Hareketlilik; kadınların köy dışına çıkabilmeleri, pazar, hastane, sinema vb. yerlere gidebilmeleri,
- Küçük alımlar yapabilme; kendi kazandıkları para ile eşlerinin iznine gerek duymadan gıda, kendileri için temizlik veya bakım maddeleri ya da çocukları için tatlı vb bunlardan herhangi birini alabilmeleri,
- Büyük alımlar yapabilme; kendi kazandıkları para ile kıyafet, mücevher veya taşınmaz mallardan (arsa, hayvan, ev gibi) herhangi birilerini alabilmeleri,
- Hane içi tahakkümden göreceli olarak özgürlük;
- Büyük kararlara katılım; evin herhangi bir yeri için onarım ve bakım, taşınmaz mal satın alma ile ilgili hane kararlarına bireysel ya da eşleriyle birlikte katılıp katılmaları,
- Politik ve yasal farkındalık; yaşadıkları bölgesel ve ulusal anlamda yöneticileri tanıma, politik süreçlerden haberdar olma ve miras haklarına ilişkin bilgi sahibi olmak,
- Siyasi kampanya ve protestolara katılım; herhangi bir siyasi aday için kampanyaya katılmak veya başkaları ile bir araya gelmek (Hashemi ve arkadaşları 1996 Aktaran Schuler,İslam ve Rottach 2010: 844).

Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı (CIDA), güçlenmenin ölçümünün karmaşık olması sebebiyle niteliksel ve niceliksel göstergelerin birarada

değerlendirilmesini gerektiğini belirtmişlerdir. Önerdikleri niteliksel analiz için temel kilit sorular sunmuşlardır (Oxaal ve Baden 1997: 23).

- Yerel kurumlar kadınların ve erkeklerin güçlenmesinde ya da güçsüzleşmesinde nasıl rol oynamaktadır?
- Kadınlar erkeklerle birlikte buldukları bölgede ya da hane içinde büyük kararlar içinde yer almaktalar mı?
- Şiddete karşı güçlenmelerini arttırmak için neler yapıyorlar?
- Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından sadece kadınlara yüklenen sorumluluklarla ilgili farkındalık düzeyleri nasıl ve bu yükümlülüklerin öneminin farkındalar mı ? Örneğin; çocukların bakımı veya ev içindeki emeğin değerli olması gibi.

Lennie (2002: 229)'nin çalışmasında ifade ettiği biçimiyle de kırsal kadınların psikolojik güçlenmesinin belirleyicileri; “kendine güven ve saygı; değerli olduğunu hissetme; kendine olan güvenini ve değerini rahat bir şekilde ifade etme; yaptığı işe motivasyonu ve hevesli olması; ilişkili olduğu gruba kendini ait hissetmesi, iyi ve mutlu hissetme” olmaktadır. Allahdadi (2011: 40-41) kırsal kadınların güçlenmesini toplumsal, örgütsel, politik ve psikolojik güçlenme olarak dört temel biçimde değerlendirmektedir. Psikolojik güçlenme ise Lennie (2002) ile aynı olmaktadır.

Toplumsal güçlenme: Bilgi edinme ve bilgilenmeye istek duyma; farkındalık geliştirme ve sorunları çözmeye; beceriler ve yetkinlikler elde etme; grup etkinliklerine katılmak ve arkadaşlık ilişkileri geliştirmek.

Örgütsel güçlenme: Kırsal örgütlerin etkisi hakkında fikir sahibi olmak; kamu kurum veya kuruluşlarından teknik destek alabilmek; örgütün üyesi olmakla özdeşleşme; demokratik ve katılımcı bir örgüt yapısı oluşturmak ve yönetmek.

Politik güçlenme: Politika yapma süreçlerine dahil olma; topluluğu değiştirmek için eyleme geçmek; kırsal kadınlarla ilgili basmakalıp düşünceleri değiştirmek; lobi çalışmalarında bulunmak ve ağlar oluşturmak.

Güçlenmenin ulusal, toplumsal ve kültürel bağlamlarda farklı yorumlara açık olduğunu ve bu karmaşıklığın da farkında olarak üç alanda güçlenme göstergeleri belirlenmiştir. Bu seviyeler; bireysel olarak ve hane içi, ulusal ve topluluk/örgütsel şeklinde belirtilmiştir (Anonuevo ve Bochynek 1995: 9).

Bireysel olarak kadınların ve özel alan içindeki göstergeler;

- Hayati karar alma süreçlerine katılım gösterme,
- Hane içinde işlerin erkeklerle paylaşılma derecesi,
- Kadının elde ettiği maddi kazancı nereye harcayacağını kararını verebilmesi,
- Kadının üreme konusunda kontrol sahibi olması ve çocuk sayısına karar verebilme,
- Yaptığı çalışmalarla gurur duyması ve değerli olduğunu ifade edebilmesi,
- Öz güven ve özsaygı geliştirmesi ve şiddetle karşılaştığında bunu önleme becerisi.

Ulusal seviyede göstergeler;

- Sosyal ve politik haklar konusunda bilinç geliştirme,
- Kadınların ulusal kalkınma planlarına dahil edilmeleri,
- Medya kanallarının toplumsal cinsiyet konusunda duyarlı olması,
- Kamusal alanda kadınların görünürlüğünün artması,
- Kadınların iletişim ağlarının ve yayınlarının olması.

Topluluk/örgütsel seviyede göstergeler;

- Kadın örgütlerinin olması,
- Kadınlar için ve kadınların projelerine bütçe ayrılması,
- Köylerde, il veya ilçelerde kadın lider sayısının artması,
- Kadınların teknolojik tasarım, gelişim ve uygulama süreçlerine katılımı,
- Kadınlar için eğitim programlarının artması,
- Kadınların geleneksel olmayan işlerde yer alması.

Bu çalışmada analiz birimi olan kırsal kadın örgütlenmesinin sosyal, ekonomik, örgütsel ve psikolojik boyutlarıyla güçlenmeleri irdelenmektedir. Allahdadi (2011)'nin örgütsel güçlenme ile sosyal güçlenme indikatörleri ve Lennie (2002) psikolojik güçlenme göstergeleri; Hashemi vd. (1996)'nin kadınların küçük alımlar yapabilmeleri ve gelirleri üzerinde bağımsız hareket etmeleri ile kadınların ekonomik güçlenmesini mekansal hareketlilik göstergesi ile sosyal güçlenmeleri analiz edilecektir. Özel alanda toplumsal cinsiyet rollerine bağlı güçlenmenin ölçümünde Anonuevo ve Bochynek (1995)'nin hane içinde karar alma süreçlerine katılım, ev içi sorumlulukların erkeklerle paylaşılması, kadının kazandığı parayı nereye harcayacağına karar verebilmesi parametreleri üzerinden değerlendirilecektir.

4.7. Güçlenmenin Cinsiyeti

Güçlenme belirttiğimiz üzere hem kadınların hem de erkeklerin güç kaynakları üzerinde eşit konumlanması anlamına geliyorsa “kadınların güçlenmesi” fikri “erkek(liği)” dışarıda bırakan bir eylem önerisi gibi anlaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine bahsettiğimizde tıpkı kadınlık gibi erkeklik de öğrenilen sonradan “olunan” bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Feminist kalkınma literatürü güçlenmeden veya kadın güçlenmesini tartışırken erkekler/erkeklik konusunda kayda değer tartışmalarda bulunmamaktadır. Yalnızca güçlenme sürecine ait literatürde erkekleri de toplumsal cinsiyet rollerinin baskısından kurtaracağından (Rowland 1997) ve erkeklerinde güçlenme sürecinde dönüşüme ihtiyaç olduğundan (Young 1993) bahsedilmektedir.

Bilhassa ataerkil toplum içinde ayrıcalıklı olarak yetişen erkek birey kadınların güçlenmesi veya eşitlik, adalet gibi talepler ile karşılaştığında yaşadığı çatışma durumu erkeklik krizi olarak adlandırılmaktadır. Erkeğin yaşadığı bu çelişkili durum bu talepleri iktidarına yönelik bir tehdit olarak algılamasına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine olan ihtiyacı görmesini zorlaştırmaktadır. Berktaş (2018) bununla ilgili erkeğin bu çatışmalı durumun ayırdına varma ve ataerkil düzen ile yüzleşme sürecinin gerekliliğini ortaya koymaktadır (<http://www.sivilsayfalar.org/2018/03/21/>, 28.02.2019'da erişildi).

BM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Güçlenmesi Birimi (Un Women)'nin erkeklik krizini aşma noktasında adım olabilecek bir kampanya başlatmıştır. 2014 yılında toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadelenin insan hakları meselesi olduğu ve erkeklerin de bu alanda mücadele etmelerine davet eden #HeForShe adlı kampanya ile kadınlar ve erkekler arasında cinsiyete bağlı eşitsizlikler için dayanışma yaratmayı amaçlamıştır (<http://www.bmdergi.org/tr/un-womenin-heforshe-dayanisma-hareketi-turkiyede/>, 28.02.2019'da erişildi). Buna rağmen hala günümüzde kalkınma yaklaşımları içinde “güçlenme” halen kadını erkeğin statüsü üzerinden ele alma zaafını korumaktadır.

V. BÖLÜM

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

5.1. Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel araştırmalarda araştırmanın problemine cevap üretebilecek güvenilir ve geçerli bilgiye erişmek temel amaçtır. Çalışmaların bilgiye nasıl eriştiği ve bu süreçte izledikleri yola ise yöntem denilmektedir (Suğur 2013: 65). Genel olarak sosyal bilimlerde ve onun bir disiplini olan sosyolojide yöntem; araştırmacıların çalışmalarında nasıl ilerledikleri, sosyal yaşam hakkındaki fikirleri ve kuramları test etmek için hangi yollarla bilgileri topladıkları, bu bilgileri işlemek ve yorumlamak için kullanılan teknikleri ifade etmektedir (Marshall 1999: 498).

Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri esas olarak ikiye ayrılmaktadır: Nicel araştırma yöntemleri ve nitel araştırma yöntemleri. Temelleri pozitivist yaklaşımdan gelen nicel araştırma; toplumsal olguları parçalara bölerek analiz eden, istatistiksel verilere ve bulguları genellemeye odaklı esas olarak doğa bilimlerinde kullanılan yöntemleri kapsamaktadır. İkincisi ise sosyal bilimlerin doğa bilimlerinden ayrı kendine has bir yöneme sahip olması gerektiğini öne süren yorumlayıcı yaklaşım üzerinden ortaya çıkan nitel araştırma yöntemleridir.

Araştırmacının çalışmasında hangi yöntemi benimseyeceği; çalışmasının amacı ve sorusuna, öğrenmek istediği bilginin düzeyine, deneyimine ve kuramsal çerçevesine bağlı olarak belirlemektedir (Şavran 2013: 66). Bu tez çalışmasında nitel bir araştırma deseni olan örnek olay incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

5.1.1. Nitel Araştırma

Nitel araştırma yöntemi belirtildiği üzere “yorumlayıcı” yaklaşım üzerinden beslenmektedir. Yorumlayıcı yaklaşım; toplumsal gerçekliğin insanlardan bağımsız ve sabit olarak var olduğu anlayışına sahip olan pozitivist yaklaşımın aksine, gerçekliğin toplumsal dünyanın eyleyenleri olan insanlar tarafından oluştuğunu benimsemektedir. Toplumsal aktörlerin etkileşimleri sonucunda yaratıldığı için toplumsal olgular değişken, belirsiz ve karmaşık olgulardır. Dolayısıyla bu olguları birbirinden ayrı parçalar halinde incelemek bütüne dair bir kavrayışı göstermemektedir. Nitel araştırmalarda parçalardan ziyade bütüne her biri kendi içinde anlamlı olan toplumsal olgu ve olayları tümevarımsal bir analiz biçimiyle yorumlamaya odaklanmaktadır (Suğur 2009, Glesne 2013, Merriam 2015). Nitel araştırmaların amacı toplumsal olguları sosyal aktörlerin (insanların) nasıl oluşturduklarını anlamak, bu olguları detaylı olarak betimlemek ve kendi aralarındaki ilişki dinamiklerini yorumlamaya çalışmaktır(Glesne 2013, Neuman 2016, Şimşek ve Yıldırım 2011). Toplumsal olgular arasında daha derin bir anlayışa sahip olmak için bu araştırma yöntemini benimseyen araştırmacılar “neden”ve “nasıl” gibi anlamaya yönelik sorular sormaya yönelmektedirler (Suğur 2009: 69).

Nitel araştırmaların temel özelliği,“ insanları, varlıkları ve olayları kendi doğal ortamlarında incelemesi dolayısıyla doğalcılığı” olmaktadır (Punch 2005:142).Yıldırım ve Şimşek (2011:41) çalışmalarında nitel araştırmaların yedi temel özelliğinden söz etmektedirler: “(1) doğal ortama duyarlılık, (2) araştırmacının katılımcı rolü, (3) bütüncül yaklaşım, (4) algıların ortaya konması, (5) araştırma deseninde esneklik, (6) tümevarımcı bir analiz ve (7) nitel veri.” Nitel çalışmalar bu özelliklere dayalı olarak çeşitli araştırma desenlerini içinde barındıran şemsiye bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Etnografya çalışmaları, temellendirilmiş kuram, fenomenoloji, eylem araştırması, örnek olay çalışması ve sözlü tarih çalışmaları sık kullanılan nitel araştırma yöntemleridir (Glesne 2013, Merriam 2015, Punch 2005).

Tüm bilimsel çalışmalar, etik ilkeler içinde geçerli ve güvenilir bilgi üretme endişesi taşımaktadır. Güvenirlik özellikle nicel araştırmalardan istenen olması gereken

bir ölçüt olmaktadır. Araştırmanın tekrarlanması durumunda aynı sonuca ulaşılması anlamına gelmektedir. Ancak nitel ve nicel araştırmaların amaçlarının farklı olması sebebiyle nitel çalışmalarda, araştırmanın tekrarlanması durumunda aynı sonuca ulaşmak beklenmemektedir. Tekrarlanabilir olmaktan ziyade bu araştırma yönteminde bundan sonraki araştırmalar için takip edilebilecek bir yol sunmak önem taşımaktadır. Bunu yaparken araştırma süreci, kullanılan teknikler ve nasıl kullanıldıkları hakkında detaylı bilgi vermek gerekmektedir (Şavran 2009: 176).

Bu çalışmanın amacı ve araştırma soruları göz önüne alındığında kırsal alanda var olan bir kadın örgütü üzerinden süreç olarak anlaşılan güçlenme dinamiğini anlamak, dernek içinde bulunan kadınlar ve onların eşlerinin bu süreçteki deneyimlerini keşfetmek ve analiz etmek için en uygun araştırma biçiminin nitel araştırma yöntemi olduğuna karar verilmiştir. Güçlenme olgusunu ve temel boyutlarının dernek içinde yoğun bir analizini mümkün kılacak yöntemin örnek olay çalışması olduğu belirlenmiştir.

5.1.2. Örnek Olay Çalışması

Örnek olay çalışması, Türkiye literatüründe “durum çalışması, “vaka çalışması veya analizi”, “örnek olay incelemesi” ve “özel durum çalışması” gibi çeşitli isimlerle kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2011: 277). İngilizce “case study” kavramından uyarlanan bu çeşitli adlandırmalardan bu çalışmada “örnek olay incelemesi” kavramı kullanılmıştır.

Yin (2008) örnek olay çalışmasını, “güncel bir olguyu gerçek hayattaki bağlamıyla -özellikle olgu ile bağlam arasındaki sınırlar tam olarak belirgin değilse- inceleyen ampirik bir araştırma” şeklinde tanımlamaktadır (Yin 2008 Akt. Merriam 2015: 40). Bu yöntem içinde araştırmaya konu olan şey “sınırlı bir sistem” olmaktadır. Dolayısıyla araştırmada örnek olayın “bir olgunun örneği olan tek bir kişi, bir program, bir grup, bir kurum, bir toplum ya da özel bir politika” olabileceği belirtilmektedir (Merriam 2008, Yıldırım ve Şimşek 2011, Glesne 2013). Örnek olay çalışması, “bir ya da birden fazla olayı, özellikle olguları tanımlamak ve açıklamak amacıyla, sistematik

bir biçimde inceleme çabasıdır’’(Berg ve Lune 2015: 354). Bundan dolayı örnek olay çalışması süresince nicel veya nitel araştırma teknikleri uygulanabilir olsa da yoğun bir analiz ve inceleme sürecini içerdiği için ağırlıklı nitel araştırma teknikleri kullanılmaktadır (Şavran 2009: 93). Punch örnek olay çalışmasında dört ana özellikten bahsetmektedir (Punch 2005: 146):

1. Olayın sınırlandırılmış olması,
2. Bir olayın oluşu,
3. Olayın bütünlüğünü korumak olan ‘‘bütüncül’’ olma,
4. Çeşitli veri toplama tekniklerinin bir arada kullanım olanağı.

State (2005) içsel, araçsal ve çoklu olmak üzere üç çeşit örnek olay çalışmasından bahsetmektedir. İçsel örnek olay çalışması, çalışmacıların belli bir konu hakkında daha fazla şey öğrenmeye dair geliştirdiği merak, içsel bir ilgi göstermesi şeklinde açıklanmaktadır. Araçsal örnek olay çalışması ‘‘bir konu hakkında fikir sağlamak ya da bir genellemeyi ele almak’’ amacıyla gerçekleştirilmektedir. Çoklu örnek olay çalışması ise genel olarak bir olguyu araştırmak için birden fazla örnek olayın kullandığı çalışmalara karşılık gelmektedir (State 2005 Akt. Merriam 2015: 48). Tek bir analiz biriminin söz konusu olduğu örnek olay çalışmaları bütüncül tek durum deseni altında yer almaktadır (Yin 2017, Punch 2005). Bu çalışmada çalışılan analiz birimi Kilis Ravandalı Kadınlar Derneği’ dir. Bu durumda çalışmada tek bir durum/ örnek olay söz konusudur. Belirlenen örnek olay kendi içinde bütüncül olarak ele alınmaktadır.

Bu tez çalışmasında, araştırma yöntemi olarak nitel örnek olay çalışmasının seçilmesinin en belirgin nedeni, araştırmaya konu olan birimi derinlemesine inceleme ve yoğun bir analizinin yapılmasına olanak sağlamasıdır. Örnek olay çalışmasının birden fazla veri toplama tekniklerini bir arada kullanmaya izin veren yapısı da bu yöntemin tercih edilmesinin nedenleri arasında yer almaktadır.

5.2. Araştırma Veri Tekniklerinin Seçimi

Glesne, veri olarak nitelendirdiğimiz şeyin “hareketsiz bir biçimde var olan ve araştırmacının gelip onu “toplamasını” bekleyen bir şey” olmadığını belirtmektedir. Nitel çalışmalar yapan araştırmacılar yönelttikleri sorular ve katılımcılarla girdikleri etkileşimler aracılığıyla elde ettikleri verilerin “üretmesinde” önemli bir konumda yer almaktadırlar (Glesne 2013: 62-63). Bu yüzden çoğunlukla literatürde yer alan “veri toplama” kavramı yerine “veri üretimi” kavramının bu çalışmada kullanılmasına karar verilmiştir. Nitel verilerin üretim teknikleri “araştırmacının kuramsal yönelimleri, çalışmanın amaç ve problemi ve seçilen örnekleme tarafından” doğmaktadır (Merriam 2015: 84).

Nitel çalışmalarda derinlemesine bir anlama ve bütüncül yaklaşımın sağlanabilmesi amacıyla kullanılan üç tür veri üretim tekniğinden bahsedilmektedir. Bunlar; “gözlem, görüşme ve doküman toplama (Merriam 2015, Glesne 2013). Yapılan bu çalışmada araştırmanın amacına uygun olarak nitel veri üretme tekniklerinden gözlem ve görüşmeler yapılmış, yapılan projeye ilişkin dokümanlar da veri olarak kullanılmıştır.

5.2.1. Gözlem

Nitel çalışmalarda gözlem “araştırmaya konu olan olay, olgu ve duruma ilişkin derinlemesine ve ayrıntılı açıklamalar ve tanımlamalar yapmaya yöneltilmektedir” (Yıldırım ve Şimşek 2011: 170). Yapılandırılmamış ve yarı-yapılandırılmış gözlem türleri nitel çalışmalarda kullanılmaktadır (Şavran 2009: 89). Yapılan alan çalışmasında yapılandırılmamış ve katılımcı gözlem tekniği kullanılmıştır. Yapılandırılmamış gözlem tekniğinde amaçlanan “belirli bir kültürü içeriden tanımlamak olduğu için araştırmacının elinde herhangi standart bir gözlem aracı” bulunmamaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2011: 171). Çalışmacının “gözlemediği topluluğa belirli bir ölçüde dahil olduğu, araştırma konusunu incelediği kültürün içine katılarak içeriden gözlemediği gözlem türü” katılımcı gözlem şeklinde tanımlanmaktadır. Katılımcı gözlem içinde

katılımın seviyesine bağlı olarak araştırmacının üstlendiği roller bulunmaktadır: ‘‘Katılımcı olarak gözlemci, gözlemci olarak katılımcı, tamamen katılımcı’’ (Glesne 2013, şavran 2009). Tez çalışmasında gözlemci olarak katılımcı rolü benimsenmiştir. Araştırmacının alışma alanında bulunduğu süre zarfında yapılan etkinliklere grubun bir üyesi olmaktan ziyade araştırmacı olarak katılması *gözlemci olarak katılımcı* şeklinde tanımlanmaktadır (şavran 2009: 91).

Yapılandırılmamış gözlemin; araştırmacılara sözlü ifadelerin dışında yer alan verilerin sağlanması, katılımcı grupla uzun bir süre zaman geçirme olanağı sayesinde onların gözünden anlayış geliştirme, gerçek ortamında gözlem yapıldığı için davranışların doğal olma ihtimalinin yüksekliği gibi avantajları bulunmaktadır (Yıldırım ve şimşek 2011: 173).

5.2.2. Görüşme

DeMarris görüşmeyi, araştırmacının çalışma yaptığı alana yönelik hazırladığı soruları odağa alarak katılımcı ile beraber konuştukları bir süreç olarak nitelemektedir (deMarrais 2004 Akt. Merriam 2013: 85). Nitel çalışmalarda katılımcıların algıladıkları dünya hakkındaki görüşleri kendi düşünceleriyle anlatmaları amaç olduğundan genellikle görüşmeler yarı yapılandırılmış olup açık uçlu sorular hazırlanmaktadır (Merriam 2013: 88). Yarı yapılandırılmış görüşme ‘‘derinlemesine görüşme’’ olarak da adlandırılmaktadır. Bu görüşme biçiminde amaç az insanla görüşüp onların düşünceleri ve deneyimleri hakkında detaylı ve derinlemesine bilgi elde etmektir. Araştırmacı bu süreçte katılımcı neyi ifade etmek istiyorsa ona kendini rahat ifade edeceği ortamı sağlamalıdır (şavran 2009: 87). Yıldırım ve şimşek (2011) ve Merriam (2013) görüşme esnasında araştırmacının özen göstermesi konuları şöyle açıklamaktadırlar:

- Araştırmacının görüşme sorularını görüşme yaptığı kişiye açık, kısa ve anlaşılır ifade etmesi,
- Araştırmacının görüşmecinin söylediklerini etik dışı bulsa dahi tarafsız bir tutum sergilemesi,
- Görüşmeci neyi ifade etmek istiyorsa ona rahat bir ifade ortamını yaratması,

- Görüşmecinin dile getirdiği her şeyi eksiksiz kaydetmesi,
- Araştırmacının konuşma biçimi veya hareketleri ile görüşme yaptığı kişiyi yönlendirmekten kaçınması.

Araştırmacının derinlemesine görüşmede olduğu gibi bir kişi yerine bir grupla beraber araştırma konusu etrafında gelişen görüşme sürecine odak grup görüşmesi denmektedir. Bu süreçte araştırmacı görüşmeyi kolaylaştırır, gözlemler ve grup etkileşimini kayıt altında tutmaktadır (Punch 2005: 168). Odak grup çalışmasında görüşmecilerin homojen bir grup olması yani araştırmacının amacı bakımından benzer niteliklere sahip olması beklenmektedir. Odak grup katılımcılarının sayısının az olması grubu yönetmek ve veri kaydetmek açısından araştırmacı için kolaylaştırıcı olmaktadır (Berg ve Lune 2015: 193).

Çalışmada kadınlar için 49 soruluk ve erkekler için ise 30 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu (Bkz.Ek 1) kullanılmıştır. Kadınlar için hazırlanan görüşme formu ile kadınların; demografik özellikleri, eğitim durumları (kitlese ve yaygın), derneğe katılma süreçleri ve varsa yaşadıkları zorluklar, ne tür faaliyetler içinde yer aldıkları, güçlenme olgusunun boyutlarına ilişkin süreçlerin nasıl geliştiği anlaşılmalı ve ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Erkek için hazırlanan görüşme formu ile de eşlerinin katılma sürecine dair düşüncelerinin nasıl geliştiği, erkeklerin toplumsal hayata katılımları ve örgütlenme hakkındaki düşüncelerinin ne olduğu anlaşılmalı çalışılmıştır. Ravandalı Kadınlar Derneği'nin yönetim kurulu üyeler ile derneğe ilişkin 8 sorudan oluşan (Bkz. Ek 1) odak grup görüşmesi yapılmıştır. Yapılan odak grup görüşmesinde derneğin kurulma süreci, işleyişi, karar alma süreçlerinin nasıl yapıldığı, varsa sorunları ve bunların çözümüne dair verilere ulaşmak amaçlanmıştır. Kilis'te yapılan kırsal kalkınma proje ekibinden proje faaliyetlerine ve amaçlarına ilişkin yapılan raporlar veri elde etme araçlarından biri olarak kullanılmıştır.

5.3. Araştırma Süreci

Araştırmanın literatür kısmı güçlenme ve kalkınma olgusu etrafında şekillenmektedir. Araştırma alanı olarak Kilis Ravandalı Kadınlar Derneği

belirlenmiştir. Güçlenmeye ilişkin literatür okumasından sonra saha öncesi görüşme soruları hazırlanmıştır. HMÖV kırsal kalkınma projesi ekibi ile irtibata geçilmiş ve ekipten projenin çıktısı olan çalışma alanına ilişkin yazılı dökümanlar elde edilmiştir.

Araştırma alanına proje ekibi ile birlikte gidilmiş ve Ravandalı Kadınlar Derneği' nde dernek üyesi olan veya olmayan kadınlar ve köyde yaşayan insanların olduğu bir ön tanışma gerçekleşmiştir. Dernek başkanı derneğin kurulma süreci, aldıkları eğitimler, yaptıkları faaliyetler, yaşadıkları sıkıntılara ilişkin yaptığı sunum dinlenmiş ve notlar alınmıştır. Derneğin yönetim kurulu üyeleri ile derneğin sorunlarını ve ele alınış biçimlerini konu olan 1,5-2 saat arası süren bir odak grup görüşmesi yapılmıştır. Alan araştırması daha sonra derneğin aktif üyesi olan 10 kadın ve onların eşleri ile süren ortalama 2 saatlik derinlemesine görüşmeler ile sona ermiştir. Derinlemesine görüşme yapılan görüşmecilerin sayısını ulaşılan doyum noktası belirlemiştir. Doyum noktası yapılan görüşmelerden artık yeni bir verinin üretilmediği, bilgilerin kendini tekrar ettiği noktadır (Merriam 2015: 79).

Görüşmelerde ses kaydı almanın görüşmeciler üzerinde rahat bir görüşme ortamının kurulamayacağı gözlemlenmiş ve ses kaydı alınmamıştır. Bu durumda görüşmecilerin söyledikleri onların ağzından olduğu gibi hızlı bir şekilde not edilmiştir. Alan araştırması 10 gün sürmüştür ve günlerin tamamı köylerde görüşmeler ve gözlemler ile ilerlemiştir. Bunun yanı sıra iki gece için bir köyde kalınmıştır. Saha çalışması boyunca araştırma günlüğü tutulmuştur. Çalışma boyunca nasıl davrandığımı ve hangi duygular içinde olduğuma dair yaşamsal öykümü paylaştığım alan araştırma günlüğü olmuştur. Bunun saha çalışması boyunca en önemli yararı katılımcılar ve araştırmacıyla arasındaki etkileşimin nasıl oluştuğunu görmeyi kolaylaştırmış olmasıdır. Saha araştırmasından ayrıldıktan sonra veri kaybı yaşanmaması adına alınan görüşme notları düzenli bir halde kaydedilmiştir.

Araştırma sorusunun yönlendirmesiyle saha görüşmelerden ve gözlemlerden üretilen veriler analiz edilmiştir. Nitel verilerin analizini yaparken kodlama olarak adlandırılan bir anlam çıkarma işlemi yapılmaktadır (Glesne 2013: 268). Nitel verilerde kodlar kelimelerden ve temalardan meydana gelmektedir. Daha sonra belirlenen

kodların sınıflandırılması ve ilişkilendirilmesi ile analiz süreci gelişmektedir (Çetin 2013: 198). Çalışmanın verilerin analiz aşamasında ham veriler satır satır okunarak araştırma konusu çerçevesinde kodlama işlemi yapılmıştır. Daha sonra yapılan kodlamalar sınıflandırılmış ve kendi çerçevesi içinde ilişkilendirilmiştir.

5.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın en belirgin zorluğu kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmelerin verilerin oluşumu bakımından sağlıklı, tarafsız bir ortamda gerçekleşmemiş olmasıdır. Üç farklı köyde gerçekleşen derinlemesine görüşmelerde kadınları dernek binasına davet etmek onların var olan gündelik hayatları içindeki “sorumlulukları” bakımından mümkün olmamıştır. Dolayısıyla dernek binasının yer aldığı Aşağıkalecik Köyünde yapılan görüşmeler dışındaki tüm görüşmeler, görüşmecilerin evlerinde ve uzantısı olan bahçelerinde gerçekleşmiştir. Evlerinde yapılan görüşmelerde kadınların ev işleri veya çocukların bakımı ile yükleri bazı görüşmelerin kesintili olmasına neden olmuştur. Odağı tekrar araştırma konusuna çekme konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Bunun yanı sıra geçmişe dönük bilgilerin ortaya çıkarmada sadece kadın görüşmeciler için geçerli olabilecek zorluklar gerçekleşmiştir.

5.5. Araştırmanın Alanı

Bu çalışmanın analiz birimi Ravandalı Kadınlar Derneği'dir. Kilis ili Musabeyli İlçesinde Ravanda Havzası'nda yer alan bu dernek HMÖV'nin 2011 yılında Ravanda Havzası'nda yer alan sekiz köyde gerçekleştirdiği kırsal kalkınma projesinin sonunda kurulmuştur. Yapılan kırsal kalkınma projesi sonucunda dört köyden (Musabeyli, Bektaşoğlu, Dutluca ve Aşağı Kalecik) kadınlar bir araya gelmiş ve vakfın desteği ile dernek örgütlenmesi için çalışmalara başlamıştır. Dernek, HMÖV'nin da desteğiyle iki yıllık örgütlenme çalışmalarının ardından 2014 yılı Aralık ayında 17 kadının bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Derneğin şu an 30 üyesi bulunmaktadır. Bu iki yıllık hazırlık çalışmasında kadınlar “birlikte hareket etmenin önemi, karşılıklı güven ve açıklık,

katılımcılık, örgütlenmede başarı ve başarısızlığın nedenleri'' ne ilişkin konularda eğitim çalışmaları içinde yer almıştır. Kurulduğu zamandan itibaren köylerde yaşayan insanların sosyal ve ekonomik gelişimine destek olmak temel amaçları arasında yer almaktadır (<http://www.husnuozyeginvakfi.org.tr/ravanda/>, 06.02.2018'de erişildi).

VI. BÖLÜM

6. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın saha verileri ele alınıp bu bölümde tartışılacaktır. Araştırma örnek olay çalışması olması sebebiyle örnek olaya konu olan Ravandalı Kadınlar Derneği'nin yer aldığı bölgenin sosyo-ekonomik temel bilgilerine, derneğin amaçlarına, faaliyet alanlarına ve üye sayısına ilişkin bilgilerle başlamaktadır. Görüşmecilerin demografik bilgilerine yer verildikten sonra kadınların güçlenme sürecine ilişkin deneyimleri ve daha sonra erkeklerin örgütlenme, kadınların güçlenme süreçlerinde düşünce ve deneyimleri irdelenecektir. Kadın görüşmecilerin isimleri yerine kendilerinin belirlediği çiçek isimleri erkek görüşmecilerin gerçek isimleri yerine de rastgele erkek isimleri verilip kodlanmıştır.

6.1. Ravanda Havzası ve Ravandalı Kadınlar Derneği'nin Örgütlenme Süreci

Ravanda Havzasının sosyal ve ekonomik bilgileri HMÖV'nin kırsal kalkınma projeleri için yapmış olduğu izleme- değerlendirme dökümanlarından elde edilmiştir. Bazı bilgiler Ravandalı Kadınlar Derneği'nin internet sayfasında da yer almaktadır.

Derneğin adını aldığı Ravanda havzası Kilis'in Musabeyli ve Polateli ilçelerine bağlı Bektaşoğlu, Belenözü, Sabanlı, Dutluca, Aşağı Kalecik, Gökmusa, Yeşiloba ve Koççağz köylerinden oluşmaktadır. Ravanda Havzası'nda yaşayan insanların % 47'si 20 yaş altındadır. Ortalama hane büyüklüğü, Türkiye ortalaması olan 4,2'nin üzerinde, 5 kişidir. 15 yaş üzeri kadınların % 38'i okur yazar değildir. Bu oran, aynı yaş grubu erkeklerde %14'dür. Havzada 6-22 yaş aralığındaki kişilerin en sık bahsedilen okula gitmeme nedenleri "kız çocuğu" olmak, okul masraflarının fazla veya okulun uzakta

olması, okumak istenmemesi ve mevsimlik ya da tam zamanlı işlerde çalışılması şeklindedir.

Çalışan nüfusun; % 78'i tarımda, sadece % 5'i tarım dışında alanda faaliyet göstermektedir. Havzadaki hanelerin % 88'nin zeytin ağacı, % 66'sının üzümü, % 53'ünün mevsimlik ürün yetiştirdiği tarlası, % 25'inin sebze bahçesi, % 6'sının çeşitli meyve ağaçları (fıstık, badem, ceviz) vardır. Elde edilen tarımsal ürünün % 50'si satılmakta, geri kalanı ev içi tüketimde kullanılmakta ya da akraba ve komşulara dağıtılmaktadır. (<https://www.ravandalikadınlar.com/yore-hakkında/>, 01.03.2019'da erişildi). 15-65 yaş aralığında bulunan kadınların %78 'i çalışmaktadır. Aynı yaş grubu erkekler için bu oran %10 daha fazladır. Çalışan kadınların %64'ünün ücretsiz aile işçisi olduğu erkeklerde ise bu oranın %32 olduğu ortaya çıkmıştır. Köy içinde karar alma süreçlerine katıldığını belirten kadınlar % 23 oranındadır.

HMÖV proje ekibinin anlatıları ve Ravandalı Kadınlar Derneği Başkanı tarafından gerçekleştirilen sunum ışığında derneğin iki yıl örgütlenmeye hazırlık aşamasından geçtiği öğrenilmiştir. Derneğin kuruluş öncesinde HMÖV ekonomik ve idari yönden güçlenmelerini sağlamak amacıyla eğitimlerde derneği desteklemektedir. Bu süreçte kadınlara temel eğitimler verilmiştir. Bu eğitimler şu şekilde belirtilmiştir.

İpek Yolu Kalkınma Ajansı (İKA) tarafından derneğin yönetim kurulu ve dernek üyesi 11 kadın ile 3 gün boyunca kayıt tutma ve ön muhasebe; temel bilgisayar kullanımı; sosyal medya kullanımı ve tanıtım; pazarlama teknikleri konularında kapasite güçlendirmeye yönelik eğitimler gerçekleştirilmiştir.

AÇEV ile birlikte Dere Tepe Kadın Destek Eğitimleri, Çocuklar ve Yetişkinler için Okuma Günleri Programı, Anne Çocuk Sağlığı ve Genç Kızlar Güçleniyor eğitim programları kapsamında birlikte çalışılmış ve eğitimler gerçekleştirilmiştir. Ravandalı Kadınlar Derneği HMÖV' nın saha alanlarından biri olmayı halen sürdürmektedir. Saha alanında vakfın saha koordinatörü aracılığıyla süreç ilerlemektedir.

6.2. Derneğin Amaçları ve Faaliyet Alanları

Derneğin vizyonu Ravanda Havzası'nda bulunan köylerin sosyal ve ekonomik olarak gelişmesine katkıda bulunmak şeklinde belirtilmiştir. Kadınlar kendilerinin yanı sıra ailelerine de daha iyi bir yaşam sunmak amacıyla bir araya gelmişlerdir. Derneğin toplam otuz üyesi olduğu belirtilmektedir. Dernek, Kilis'in kırsal alanlarında aktif tek kadın derneği olma niteliği taşımaktadır (<https://www.ravandalikadinlar.com/nasil-yola-ciktik/>, 01.03.2019'da erişildi). Bu amaçlara ulaşabilmek için sosyal, ekonomik, çevre ve eğitim alanlarında çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir.

Sosyal faaliyetleri içinde 8 Mart Dünya Kadınlar günü etkinliklerine katılmak; farklı şehirlerin kırsalında örgütlenmiş kadınlarla bir araya gelmek ve deneyim aktarmak; 23 Nisan Çocuk Bayramı etkinlikleri kapsamında köylerindeki çocukları sinema, tiyatro ve gezilere götürerek onların sosyal gelişimlerine destek olmak; derneklerinde aileleriyle eğlenceli zamanlar geçirmek belirttikleri sosyal faaliyetlerdir (<http://www.ravandalikadinlar.com/sosyal/>, 02.03.2019'da erişildi). Ekonomik faaliyetlerini ise kadınların bağ, bahçe ve ağaçlardan topladıkları ürünler ve onların işlenmesiyle oluşan çeşitli ürünleri paketleyip doğrudan alıcıya ulaştırmak, özel günlerde bazı firmalar için yaptıkları özel el işi ürünler (tebrik kartları, fular ve bileklikler) hazırlamak gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyetler içinde yer almaktadır (<https://www.ravandalikadinlar.com/ekonomik/>, 02.03.2019'da erişildi). Çevrenin korunmasına ve daha sağlıklı bir çevrede yaşamak için temizlik, çevre düzenlemeleri, fidan ve çiçek dikimi gibi etkinlikler gerçekleştirmektedirler (<https://www.ravandalikadinlar.com/cevre/>, 02.03.2019'da erişildi). Eğitim faaliyetleri içinde kendilerine yönelik kapasite güçlendirme eğitimleri içinde yer almak (etkin iletişim, takım çalışması ve motivasyon, bilgisayar ve internet kullanımı, temel muhasebe ve kayıt tutma gibi); Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) işbirliği ile dört köyden çocukların yaz okullarına katılımlarını sağlamak; AÇEV ve HMÖV ortaklığında gerçekleşen proje kapsamında kadınlar ve çocuklardan oluşan düzenli kitap okuma etkinlikleri ve köylerinde okuma imkanından yararlanmayan gençleri tespit edip açıköğretim kayıtlarını yapmak şeklinde faaliyetleri bulunmaktadır (<https://www.ravandalikadinlar.com/egitim/>, 02.03.2019'da erişildi).

6.3. Görüşmecilerin Demografik Bilgileri

Tablo 6.1: Kadın Görüşmecilerin Demografik Bilgileri

Kadın	Yaş	Evlilik Yaşı	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı	Aile Tipi
Adalya	50	26	İlkokul	4	Çekirdek Aile
Lale	22	16	İlkokul	3	Çekirdek Aile
Nergis	42	16	İlkokul	0	Çekirdek Aile
Gelincik	35	24	İlkokul	5	Geniş Aile
Hanımeli	44	24	İlkokul	3	Çekirdek Aile
Nilüfer	31	17	İlkokul	4	Geniş Aile
Yıldız	46	22	Okur yazar değil	4	Çekirdek Aile
Toprak	34	17	Okur yazar değil	6	Çekirdek Aile
İnci	29	24	Lise	3	Çekirdek Aile
Şakayık	29	20	Ortaokul	2	Geniş Aile

Görüşme yapılan kadınların yaşları 22 ile 50 arasında arasındadır.. Evlilik biçimlerine bakıldığında ise Gelincik ve Lale dışındaki kadınların görücü usul evlilik biçimiyle evlendikleri anlaşılmıştır. Evlilik türlerinde eşin seçildiği gruba göre değerlendirdiğimizde Nilüfer ve Toprak endogami (akraba içi evlilik) diğerlerinin ise egzogami (akraba dışı evlilik) türlerinde evlendikleri görülmektedir.

Görüşmecilerin doğum yerlerine baktığımızda 8 görüşmecinin köyde doğup büyüdüğü, Hanımeli ve Lale 'nin ise başka şehirlerden köye gelin olarak geldikleri öğrenilmiştir. Kadınların çoğu (6) ilkokul mezunu, Şakayık ortaokul İnci ise lise mezunudur. İki görüşmeci kadın ise okur yazar olmadıklarını söylemişlerdir. Hanımeli Halk Eğitim Merkezi'nde boyama ve dikiş-nakış eğitimi, İnci de aynı kurumda el işi kursuna gitmiştir.

Tablo 6.2: Erkek Görüşmecilerin Demografik Bilgileri

Eşleri	Erkek	Yaş	Eğitim Durumu	Evlilik Yaşı
Adalya	Mert	52	İlkokul mezunu	28
Lale	Hasan	33	İlkokul mezunu	25
Eşi ile görüşülemedi.	Cenk	40	İlkokul mezunu	27
Hamıneli	Zeynel	54	İlkokul mezunu	19
Gelincik	Ahmet	37	İlkokul mezunu	23
Nilüfer	Mustafa	37	İlkokul mezunu	23
Yıldız	Cem	49	İlkokul mezunu	21
Toprak	Bora	36	İlkokul mezunu	18
İnci	Özkan	33	Ortaokul mezunu	24
Eşi ile görüşülemedi.	Salih	47	Lise mezunu	27

6.4. Görüşülen Kadınların Güçlenme Deneyimine İlişkin Bulgular

Çalışmada örgütlenme içinde aktif yer alan kadınların güçlenme deneyimleri psikolojik/bireysel, ekonomik, örgütsel/kolektif, sosyal boyutları ve hane içinde toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak değişimler ile birlikte ele alınmaktadır. Örgütsel güçlenme hem dernek içinde aktif rol kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmeler hem de yönetim kurulu üyeleri ile yapılan odak grup görüşmesi ile beraber tartışılmıştır.

6.4.1. Kadınların Üye Olma Nedenleri, Süreçleri ve Kurulma Aşamasında Yaşanan Zorluklar

Kadınların derneğe üye olma nedenleri arasında 8 kişinin sosyal ilişkiler/arkadaşlık ilişkilerini geliştirme, Gelincik (35) ve Adalya (50) öncelikle maddi gelir elde etme ve Lale (22) ise çocuklarının eğitimine katkıda olacağı düşüncesiyle bir araya geldiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 6.3: Kadınların derneğe üye olma nedenleri

Çocukları için	Lale, İnci, Şakayık
Arkadaşlık ilişkileri geliştirme/kurma	İnci, Nergis, Hanımeli, Nilüfer, Yıldız, Şakayık, Toprak, Adalya
Maddi gelir elde etme	Gelincik, Adalya

“Ürünlerimizi veriyik. Para kazanyık...Onun dışında işte köye gelen insanlar oluyo dışardan ark

adaşlık etmiş gibi oluyon, tanıştyok, sevinyok. ”(Adalya,50)

“Çocuklarıma bir faydası olur mu acaba okurken yardımcı olurlar mı diye düşündüm. Sırf çocuklar için.”(Lale, 22)

“İki nedeni vardı. Hem arkadaşlık etmek hem de çocuklarım için. Asıl sebebi belki de arkadaşlık etmek..... Çocuklarım için de ben geliştikçe çocuklarım için de faydalı olabileceğimi düşündüm..”(İnci, 29)

“Benim hiç gelirim yoktu. O zamanda dört çocuğum vardı. Gider çoktu, gelirim yoktu. Belli bir gelir sağlar diye girdim. Çoğu diyor ben zevk için hobi için girdim diye. Ben hobi için girmedim.”(Gelincik, 35)

Kadınların derneğe üye olma nedenlerine baktığımızda ekonomik getirinin arka planda kalması ve kadınların daha çok sosyal ilişki kurma ihtiyacının ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 6.4: Derneğin kurulma aşamasında yaşanan zorluklar

Köy halkı/akrabaların olumsuz söylemleri	Hanımeli, Lale, Nilüfer, Yıldız, Toprak, İnci, Şakayık
Teknik sıkıntılar	Adalya
Eş veya kaynanaların izin vermemesi	Nergis, Gelincik,

Katılımcıların derneğin kurulma aşamasında yaşanan sıkıntıları ise çoğunlukla köy halkının ve akrabalarının olumsuz düşünce ve tutumlarıyla anlatmaktadır.

“İnsanlar ilk başlarda başaramazsınız, bu neyin nesi nasıl oluyor diye sorgulamaya başladılar. İster istemez Kilis’e Gazi Antep’ e evrak işlerimiz vardı bize kulp takmaya başladılar. Ufak ufak para kazanmaya başladığımızda içimizde olmayan insanlar çirkin ithamlarda bulunmaya başladılar. Yani içeriye giriyosunuz kapıyı kapattıyosunuz ne yapıyorsunuz? Geç saatlerde çıktığımız oldu ya da hani ister istemez bir araçla gidiyosun eşin yok yanında. Yalnız, kadın başına her gün nereye gidiyosun dendi. Böyle çirkin şeyler de duyduk.” (Hanımeli, 44)

“Eşler, kaynanalar başta izin vermiyordu kadınların bir yerlere gitmelerine o bir sorundu...Sabun yapıyorduk binamız henüz yoktu okulda yaptık. İlk başta beceremedik, döktük.. Biz gece okula gidiyoduk kesim yapıyoduk. Bize gülerlerdi. Aaa görüyorsunuz mu sabuncular dökmüş diye.”(Nergis, 42).

“Yer yoktu ilk zamanlar.Muhtarın evinin altında toplanırdık. Sonra bina da yapıldı. Bir gün bize o derneğe niye giriyosunuz? Yani köyler arasında dediler. Bunların kim olduğunu biliyorsunuz mu? Doğru bişi değil bunlar. Fetö gibi bir örgüt mü. Bizi korkuttular. Ben de 8 köy üye olmuş 8 köy ne olmuşsa ben de o olurum dedim. Kulak asmadım.”(Adalya, 50)

Ravandalı Kadınlar Derneği Başkanının gerçekleştirmiş olduğu sunumda kuruluş aşamasına dair yaşanan zorluklar; halkın olumsuz görüşleri, erkeklerin “bu iş olmaz, yürütemezsiniz” sözleri, kadınların derneğin varlığını benimsemekten çekinmesi, kamu kurumlarının mesafeli duruşu ve üye olmayan kadınların olumsuz bakışı biçiminde belirtilmiştir.

Bu aşamada yaşanan zorlukların üstesinden nasıl geldikleri ve aşılammış herhangi bir sorunun olup olmadığı kadınlara sorulmuştur. Belirtilen etmenler birbirleriyle iç içe olarak; zamanla güven kazanma, aile bütçesine katkı sağlama, yerel kurumlardan ya da dışarıdan gelenler tarafından kadınların takdir edilmesi,bazı toplantılara ve gezilere erkeklerin de katılımı ile şeklindedir.

Tablo 6.5: Derneğin Kuruluş Aşamasında Yaşanan Zorlukların Aşılmasındaki Etmenler

Kadınların takdir edilmesi sonucu	Lale, Hanımeli, Gelincik, Nergis
Aile bütçesine ve çocuklara katkısı	Şakayık, İnci, Adalya, Hanımeli
Bazı gezi ve dışarıya açık yapılan toplantılara erkeklerin de katılımı	Şakayık, Lale, Gelincik
HMÖV' na ilişkin güvenin oluşması	İnci, Nilüfer,

“Kadınların gelen insanlar tarafından takdir edilmesi aileler ve köylü tarafından baktılar ki kötü bir şey yok. Güvendiler. Zamanla aşıldı.” (Nergis, 42)

“Gittiğimiz bazı yerlere beraberimizde götürdük. Ne yaptığımızı gördüler, nasıl karşılandık, saygı göstermelerini filan. Bunları gördükçe bize olan güvenleri de arttı.” (Gelincik, 35)

“Baktılar ki eşler para kazanıyor istediklerini alabiliyorlar. Vakfa da güven duyduktan sonra halloldu.” (İnci, 29)

6.4.2. Örgütsel Güçlenme

Kadınların derneğin kuruluş sürecine dair deneyimleri, kurulma aşamasında katılımcı rolleri ve Allahdadi' nin (2011:41) derneğin bir parçası olmakla özdeşleşme veya üyeliği benimsemeleri örgütsel güçlenmeyle ilgili ipuçları taşımaktadır. Ayrıca örgütsel güçlenmenin analizinde katılım, şeffaflık, örgüt içi karar alma şekli gibi demokratik ve katılımcı bir örgüt yapısına sahip olmalarına ilişkin parametreler üzerinden bir analiz söz konusu olacaktır.

6.4.2.1. Derneğin Kurulma Aşamasında Kadınların Katılımcı Rollerini

Derneğin kurulma fikrine ilişkin kadınların anlatıları 10 kadın görüşmeci içinde benzer nitelik taşımaktadır. HMÖV' nin kırsal kalkınma çalışmaları içinde kadınlara ortak iş yapma alanları sağladıkları, kadınlara öneri olarak bir dernek kurma fikrini ve onlara olası yararlarını anlattıklarından bahsetmişlerdir.

“...vakıf tarafından saha çalışanları tarafından bizi bir araya topladıktan sonra söylendi. Tabii ki öncelikle bazı konuşmalar, toplantılar oldu.Daha önce zaten el işi filan işler yapıyorduk dernekten öncede sonra baktılar kadınlara size bir dernek kuralım dediler.” (Hanımeli, 44)

“Önce vakıfla işbirliği yaptık. Hanımlarla konuşuldu. Burada ne yapılır ne edilir dediler. Biz de dedik zeytinyağımız çok büyüklerimiz dedik sabun yaparlarmış ama satmazlarmış.Ürün filan, el işleri bizim yapabileceğimizi anladılar ki dediler size dernek kurak. Biz gittiğimiz zamanda yürüsün bu işler.Biz gittikten sonra da elinize para geçsin yani kendi işinizin sahibi olun dediler. Öyle.” (Nergis, 42)

“Vakıftan birkaç kişi geldi dediler ki bir dernek kurulucuğ burda.Üye olursanız burada ürünleriniz değerlenir, faydalanırsınız.Siz paranızı kazanacaksınız dediler biz de iyi olur dedik.”(Adalya, 50)

6.4.2.2. Dernekle Özdeşleşme ve Üyeliği Benimseme

Dernek üyesi olan kadınların; derneğin amaçlarını benimsemeleri, derneğin kapanma ihtimali ile karşılaştıklarında duygu ve düşüncelerinin neler olabileceğine üretilen yanıtlar görüşmeci kadınların derneği ve üye olmayı benimsemelerini irdelemeye yardımcı olmaktadır.

Görüşülen kadınlara derneğin kurulma amacı sorulduğunda alınan yanıtlar ve bunu ifade ediş biçimleri örgütle kurduğu bağın izlenimlerini vermektedir. Görüşmeci kadınlardan yalnızca (2 kadın) Hanımeli ve Gelincik derneğin sitesinde yer alan amaçlara vakıf iken diğer 8 görüşmeci görüşme esnasında detaylı bilgi vermemiştir. Kadınların kalkınması, köylünün kalkınması, kadınların para kazanması gibi kısa yanıtlar üretmişlerdir.

“Yani kırsal köylerde yardım, destek diye. Mesela el işi veriyordu oturduğun yerden işliyordun, para kazanıyordun.” (Adalya, 50)

“Kadınlar kalkınsın diye kuruldu. Bu eşyalarımız elimizde kalmayın diye.”
(Nilüfer, 31)

“Derneği kurmamızdaki tek amacımız sadece para değil. Para bir şekilde rızığımız varsa oluyor zaten. Parada her şeyi getirmiyor. Bunun yanısıra sosyal yaşamakta çevreyi nasıl daha güzel nasıl daha temiz. Tabii ki bunlarında azdan çoktan eğitimlerini aldık. Çocuklarımızın eğitimine bir şekilde katkıda bulunmaya çalışıyoruz...Ailelerin okutmadığı bazı kız öğrencileri açıköğretimden okumaya teşvik ettik.23 Nisan bayramları kutlandı, sinema, hayvanat bahçesi buralara geziler düzenlendi.Sosyal anlamda gelişmek de aslında amacımız.” (Hanumeli, 44)

Görüşmeci kadınlara derneğin kapatılması durumunda düşüncelerinin ve duygularının neler olabileceği sorulmuştur. Görüşmecilerin tümü böyle bir durumda üzüntü duyacaklarını ve ne yapılması gerekiyorsa yapabileceklerini belirtmişlerdir. Dernekle özdeşleşme biçimini Gelincik ve İnci ‘nin ifadelerinde ‘çocuklarına benzetme’ üzerinden görmekteyiz.

“Valla üzülürüm.O kadar emek verdik çocuğumuz gibi.Elimden gelen gayreti gösteririm yoksa çingar çıkarırım.”(Gelincik, 35)

“Üzülürüm. Neler yapılması gerekiyorsa yaparım.Çocuğumuz gibi çocuklarımızla soğuk demeden emek verdik, çalıştık.”(İnci, 29)

Diğer görüşmeciler de ise emeklerinin ziyan olması, kadınlar için bir imkan olarak görülmesi nedeniyle kapanmasının istenmediği anlaşılmıştır.

“Köy gibi yerlerde kadınlar için güzel bir imkan. Kapansın istemem.Emeklerimiz var o kadar. Yeri geliyor çocuklarımızla, evimizle az ilgileniyoruz.” (Hanumeli, 44)

O kadar emek verilmiş, üzülürüm. Sorarım neden kapanyor, ne yapabiliriz diye başkanımıza. Yaparız.”(Şakayık, 29)

6.4.1.3. Grup İçi Karar Alma ve Kararlara Katılım

Örgütsel güçlenmenin önemli bir işareti örgüt içinde karar alma sürecinin nasıl işlediği ve sürece demokratik bir katılım ortamının oluşup oluşmadığı ile ilgili olmaktadır. Ravandalı Kadınlar Derneği'ne aktif katılım sağlayan 10 görüşmeci kadın bu süreçlere ortak bir yanıt üretmişlerdir. Toplantı yapıldığında dernek başkanı veya HMÖV' nın saha koordinatörü tarafından gündem detaylı biçimde anlatılmakta ve ardından toplantıya katılan üyelerin soruları varsa konuşulmaktadır. Yapılan oylama ile oy çokluğuna göre karar verdikleri belirtilmiştir.

“ Başkan gelir toplantıda bize anlatır. Kabul eden etmeyen konuşur. Sonra el kaldırır karar veririz.”(Toprak, 34)

Dernek başkanının yaptığı sunum özelinde sekiz köyün bir dernek temsilcisi bulunduğunu ve yönetim kurulu üyeleri ile birlikte whatsapp grubu üzerinden görüşmeler yaptıklarını ifade etmiştir. Üyelerden ürün talebi bulunulacağı zaman yönetim kurulu üyeleri talep edilen miktarı üye sayısına bölüştürüp ve derneğin köy temsilcilerine iletmektedir.

“Sekiz köyün dernek temsilcisi var. Onlar diyor şu kadar yapın diyor. Dernek başkanı da onlara diyo. Biz de yapıyoruz.” (Adalya, 50)

6.4.2.4. Grup içinde Çatışma Çözümü

Dernek içinde yaşanan sorunların çözülme biçimi ise genellikle yönetim üyeleri veya HMÖV' nın Saha Koordinatörü ile birlikte sorun yaşayan taraflar ile konular görüşülmektedir. Toplantı zamanlarında da üyeler ile paylaşılmaktadır. Çözülemeyen sorunların ise göz ardı edildiği Hanımeli ve Nilüfer'in ifadelerinden anlaşılmaktadır.

“Şimdi çözülememiş bir sorun yok. Sorunların çözümünde genelde yönetimdekiler ilgileniyor. Onlar toplanıp konuşuyorlar, Sorun yaşayanları. Sonra toplantı olduğunda söylüyorlar bize.”(Lale, 22)

“Çoğunluğu çözüliyor.Çözülemeyenler de görmezden geliniyor yine dernek çatısı altında mecburiyet. Susuluyor.”(Hanımeli, 44)

“Genellikle konuşuyor, çözüyoruz. Çözülemeyen kalıyor.(Nilüfer, 31)

Grup içinde çözüme kavuşmayan sorunların üyeler üzerinde davranışsal etkisi dernek faaliyetlerinden çekilmek ve oluşan güvensizlik duygusu ile arkadaşlık ilişkilerinin kopması olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Kırgınız hala ama iş için konuşuyoruz. Arkadaştık, yer içerdik. Şimdi yok.”(Nergis, 42)

“Güvenimiz yok gibi. Ben artık sadece imza işlerine gidiyorum çağırırlarsa o kadar.”(Hanımeli, 44)

6.4.2.5. Örgüt içi Şeffaflık

Dernek içinde gelirlerin nereye ve nasıl harcadığına dair üyelerin bilgi düzeyi grup içinde şeffaf bir ortamın oluşması ile ilgili ipuçları vermektedir. Bu bilgiye erişmek için görüşmeciler kadınlara derneğin elde ettiği gelirin nasıl değerlendirildiği sorulmuştur.

Tablo 6.6: Üye kadınların derneğin mali harcamalarına ilişkin bilgisi

Bilgi sahibi olanlar	Hanımeli, Gelincik, Nergis, İnci, Nilüfer, Şakayık
Tam olarak bilmeyen ve bildiğinden de emin olmayanlar	Lale, Yıldız
Bilgi sahibi olmayanlar	Adalya

Derneğin harcamalarına ilişkin net bilgiye sahip olmayanlar açısından güvensizlik duygusu gelişmiştir. Örgüt içinde güvensizlik duygusunun oluşması derneğe bağlılığı zedeleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu Lale'nin anlatısında görmekteyiz.

“Derneğe gelen parayı bize söylemiyorlar ki. Ben sordum bir kere derneğe harcanıyor dediler. Birileri geldiğinde onları ağırlamak için kullanıyoruz, bir eksik olduğunda ordan alınıyor dediler. Kasada pek paramız yok diyorlar ama satışımız çok oluyor. Borçlarımız var diyorlar. Derneğin bu kadar borcu olur mu? Derneğin içindeyim ben de bir borcum yok diyorlar. Derneğin karının ne olduğunu söylemiyorlar. Bir güvensizlik var gibi bilemiyorum. (Lale, 22)”

“Valla onu bilmiyom ben. Derneğe gelen parayı ne bilek. Zaar herhal Özyeğin Vakfı’na gidiyo. Yönetimdekiler biliyodur onu.” (Adalya, 50)

“Genellikle yılbaşında gelirimiz olur. Misafirlerimiz geldiğinde onları ağırlamak için masraflarımız olur. Ürünlerin kargolanmasında, etiketinde. 23 Nisan’da çocuklara kıyafet desteği yapılır. Geziler, tiyatro gibi faaliyetlerde dernek kasasından harcama yapılır.” (İnci, 29)

6.4.3. Psikolojik Güçlenme

Örgütlenmenin kadınların psikolojik güçlenmelerinin anlaşılmasında Lennie (2002) en belirgin işaretin kadınların kendilerine olan güven ve kendini değerli hissetmelerini belirtmeleri ve ifade ediş biçimleridir. Ayrıca Lennie(2002) birlikte olduğu gruba ait hissetmeleri ve mutlu olmalarını belirtmelerini de psikolojik güçlenmenin göstergesi arasında değerlendirmektedir.

Görüşülen kadınların hepsi daha özgüvenli hareket ettiklerini belirtmişlerdir. Bunun gerçekleşmesi özellikle derneğin sosyal faaliyetleri ve dernek içinde kadınların birlikte ortak hareket etmelerinin etkili olduğu görüşmecilerin anlatılarından ortaya çıkmaktadır. Sosyal ve örgütsel güçlenmenin psikolojik güçlenmeyi besleyen nitelikleri doğurduğu görülmektedir.

Tablo 6.7: Üyelerin dernek içinde hangi faaliyetlerde yer aldıklarına dair ifadeleri

İfade edilen faaliyetler	Görüşmeciler
Ravanda Köy Şenlikleri	Adalya, Lale, Hanımeli, Nergis, Nilüfer, İnci
Kültür ve eğlence faaliyetler (geziler, sinema, tiyatro vb.)	Hanımeli, Nergis, İnci, Gelincik, Şakayık, Toprak, Adalya
Kadınlarla Kitap Okuma Etkinliği	Adalya, Nilüfer, Gelincik, Nergis, Lale,
Şehir dışı etkinliklerde stand açma, ürün tanıtımı ve satışı.	Hanımeli, İnci, Nergis, Nilüfer, Yıldız, Toprak
Dernek içi ürünlerin hazırlığı ve paketlenmesi	Lale, Gelincik, Nilüfer, Yıldız, Şakayık
Eğitime katılma	Hanımeli, İnci, Gelincik, Şakayık
Kamu ziyaretleri, sunum yapma	Hanımeli, İnci, Gelincik, Şakayık
Diğer kırsal kadın örgütlerine ziyaret	Toprak, İnci, Gelincik, Şakayık, Adalya

Kadınların dernek içinde yaptıkları faaliyetlerde yeni beceriler ve bilgiler öğrenmeleri ayrıca emeklerinin karşılığını almaları onların özgüvenlerini olumlu yönde arttırmaktadır.

“Hem psikolojik olarak kendimi daha dinamik daha huzurlu ve faydalı hissediyorum. Emek veriyorsun, uğraşıyorsun güzel de karşılığını alıyorsun.” (Hanımeli, 44)

“Daha bilinçli olduk. Sağlık konusunda bir bilgimiz yoktu. Kadınlarla toplanıp kontrole gitmezdik. Daha fazla kendime güveniyorum mesela. Her konuda yapabilirim becerebilirim. Kendimi biraz daha güzel ifade edebiliyorum. Önceden bunun çekimsizliği vardı. Şimdi yok.” (Nilüfer, 31)

“Özgüvenimin arttığını geliştigimi düşünüyorum. Topluluk önünde konuşabiliyorum. Eğitimlerle yeni şeyler öğrendikçe daha da güvenim artıyor, yapabilirim, yapabiliriz diyorum.” (İnci, 29)

“Aldığımız eğitimlerde de eksik olan yönlerimizi daha iyi anladık. Yeni şeyler öğreniyoruz öğrenmek de insanı iyi hissettiriyor.” (Gelincik, 35)

Bölgede diğer köylerle ilişkilerin kurulması, köy dışındaki yerlere geziler düzenlemeleri ile bir arada olmanın verdiği duygu özgüvenlerini artıran ve mutlu hissetmelerini sağlayan bir faktör olarak belirmektedir.

“...Şimdi tanıyoruz birbirimizi diğer köyleri öğrendim. Onları bilmiyordum mesela. Çekine çekine giderdik önceden ama şimdi öyle mi. Hep beraber birlik olduğumuza seviniyoruz.” (Lale, 22)

“Birlik olduk bunun tadını aldık bence bu çok güzel bir şey. Kadınlarla dernek içinde aile gibi olduk. Ayrıca yeni insanlarla tanıştık takdir edildik, gururlu oluyom ben böyle olduğunda...Artık o kadar çekingen değilim.”(Nergis, 42)

“Hatay’a gittik, Mardin’e. Değişik insanlarla tanıştık. O zaman kendine bir özgüvenin geliyo biliyon mu. Sosyal hayatımız yoktu. Tiyatroya bile gittik, sinemaya gittik. Eve gidinceyi hiç düşünmüyom, gittiğim anı yaşıyom. ” (Gelincik, 35)

“Ben değiştim, konuşmalarım değişti. Kadınların da yapabileceği şeyleri farkettik.” (Toprak, 34)

6.4.4. Sosyal Güçlenme

Hashemi ve arkadaşları (1996) nın kadınların mekansal hareketliliği; köy dışına pazara, hastane, sinema veya tiyatro gibi yerlere tek başlarına gidebilmeleri sosyal güçlenmelerine dair indikatörler arasındadır. Bununla beraber Allahdadi (2011)’nin sosyal ve kültürel grup etkinliklerine katılma; arkadaşlık ilişkilerini geliştirme; kullanışlı bilgiye ulaşma göstergelerinden yararlanmıştı.

Görüşmelerde kadınların köy dışında alışveriş, hastane ya da belediye gibi kurumlarla ihtiyaçlarını karşılayabilme durumlarına baktığımızda çoğunun (6) dernek içinde yer almadan önce de bu ihtiyaçlarını tek başlarına giderdiği meydana çıkmıştır. Dernek içinde yer almaya başladıktan sonra mekansal olarak hareket edebilme becerisine sahip olan kadınlar (Gelincik, Şakayık, Toprak, Nilüfer)

Tablo 6.8: Dernek içinde aktif üyelerin köy dışına çıkabilme durumlarındaki değişim

Derneğe katılım öncesi ve sonrası tek başına çıkabilen	Adalya, Lale, Nergis, Hanımeli, İnci Yıldız
Derneğe katılım gösterdikten sonra tek başına çıkabilen	Gelincik, Şakayık, Toprak, Nilüfer

“Arabaya binip te Antep’e gidemiyordum. Hiçbir yere tek gidemezdim. Şimdi gidiyorum. (Gelincik, 35)

Kadınların grup etkinliklerine katılmaları ile arkadaşlık ilişkilerini geliştirmelerine baktığımızda görüşmecilerin görüştüğü kişilerde bir değişim olup olmadığı öğrenmek istenmiştir. Görüşmeci kadınlara derneğin sosyal ve kültürel faaliyetlerinin yararlarının neler olduğu ve görüştükları kişilerin örgütlenme içinde yer aldıktan sonraki durumuna bakılmıştır.

Tablo 6.9 : Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Katılmanın Kadınlar için Yararları

Arkadaşlık tutmak/Yeni insanlarla tanışmak	Lale, Nergis, Hanımeli, Gelincik, İnci, Toprak
Toplum Görmek	Adalya, Nilüfer, Yıldız, Gelincik, Şakayık
Değerli olduğunu hissetme	Lale, Nergis, İnci

“...Başka hayatlar da varmış diyosun. Tanışyon. Gittiğimiz bir dernek vardı Hatay’da mesela ordan biriyle ara ara konuşuruz mesajla. ”(Hanımeli, 44)

“Koroda şarkı söyledim. Festivallerimiz oluyordu. Şimdi bu dernek olmasaydı ben nasıl çıkıp şarkı söylerdim toplum içinde. Çok da güzeldi, nasıl desem gurulaniyon kendinle vay be.”(Lale, 22)

“...Nasıl konuşup nasıl oturacağımızı bilemezdik çekinirdik. Şimdi bir toplum gördük, insanlarla tanıştık, birlikte bir sürü şey yaptık.” (Nergis, 42)

Kadınların tümü dernek içinde organize edilmediği sürece sosyal ve kültürel faaliyetler içinde yer almadıklarını belirtmiştir.

Dernek içinde yer almadan önce tüm kadınlar görüştükları kişileri köy içindeki akrabaları ve birkaç komşu ile nadiren görüşmek şeklinde belirtmiştir. Derneğe katıldıktan sonra özellikle haftada bir gerçekleşen AÇEV’ den köylere gelen Melis Hanım ile yapılan okuma grupları diğerkadınlarla kaynaşmalarını ve gündelik ilişkiler geliştirmelerini sağlamıştır. Bunun yanı sıra dernek içinde yer almaları ile kadınların hepsinin arkadaşlık ilişkileri kurdukları ifadelerinde yer bulmaktadır.

“Arkadaşlarımız oldu telefonlarımızı verdik, konuşuyoruz.”(Toprak, 34)

“Melis Hanım’ın okuma grubu sayesinde diğerköylere gidiyoruz ordan arkadaşlarımız oluyo.”(Lale, 22)

“Whatsapp grubumuz var dernekten bazı kadınlarla ordan konuşuyoruz, dernekte zaten görüşüyoruz.Başka şehirlere stand açmaya gittiğimizde daha fazla zaman geçiriyorsun daha bi kaynaşıyorsun.” (İnci, 29)

Tablo 6.10: Kadınların İnternet Kullanım Alanları

Kullanım Alanları	Görüşmeciler
Haberleri izleme	İnci
Çocukların ders/ödevleri için	İnci, Hanımeli
Derneğin sosyal medya hesaplarına bakmak	Lale, Şakayık, İnci,Hanımeli
Whatsapp	Nilüfer, Lale, İnci,Hanımeli
Yemek Tarifleri	Şakayık
El işi motifleri	Hanımeli, Emel, Şakayık,Leyla
Diğerkırsal kadın örgütlerinin hesaplarını takip etmek	İnci, Lale

Gelincik, Adalya, Yıldız, Nergis ve Toprak internet kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Görüşmecilerden İnci, Nilüfer ve Şakayık derneğe katılım göstermeden önce internet kullanmadıklarını dernekle birlikte kullanım pratiği geliştirdikleri anlaşılmıştır.

“...Bazen kadın derneklerinin, kooperatiflerinin neler yaptığına bakıyorum. Dernekten öncede kullanırdım ama bu kadar sık değil. Whatsapp grubumuz da olduğu için” (Lale, 22)

Kadınların belirttikleri ifadeler hem sosyal hem de örgütsel anlamda güçlenmenin birbiriyle paralel geliştiğini ifade etmek mümkün olmaktadır. Özellikle kadınların dernek içinde faydalı olabileceklerini düşündükleri el işi desenlerini incelemek ve diğer kırsal kadın örgütlerinin faaliyetlerini takip etmek kadınların yararlı olabilecek bilgiye ulaşma internet kullanım alanları içinde yer almaktadır.

6.4.5. Ekonomik Güçlenme

Dernek içinde aktif yer alan kadınların ekonomik güçlenmeleri Hashemi vd. (1996)'nin kadınların elde ettiği gelir nasıl bir değişiklik ortaya çıktığı, gelirleri üzerinde bağımsız hareket edebilmeleri üzerinden değerlendirilmiştir. Görüşülen kadınların tümü örgütlenme içinde yer aldıktan sonra ekonomik gelirlerinde bir artış olduğunu ifade etmiştir.

“Eşim rahatsız 3 ayda bir maaş alıyor. O da bizi geçindirmediği için dernekte baya çabalıyorum. Oradan bişiler kazanıyorum ve bize faydası oluyor. Mesela daha önce alamadığım şeyler oluyordu.” (Lale, 22)

“ Hem kendime hem eşime maddi açıdan çok katkısı oldu. Eşim şehir dışında çalışıyor bazen o yokken her şeyi karşılayabiliyorum ondan istemeden. Ev masraflarını da bölüştük daha rahat ettik.” (Gelincik, 35)

Kadınların elde ettikleri geliri ilk başta çocukları ve ev içi ihtiyaçlar için harcadıklarını daha sonra ise bireysel ihtiyaçlarını karşıladıklarını söylemişlerdir.

“Çocuklara üst baş alınır, okul ihtiyaçları var. Evde işte yemeklik, temizlik. Bazen de benim işte bir ihtiyacım olursa alırım kendime.” (Adalya, 50)

“Çocuklarıma harcıyorum, üstüme başıma.”(Nilüfer, 31)

“Dernekten kazandığım parayla birikim yapıyoruz açkcası kenarda tutuyoruz.”(İnci, 29)

Kadınlar kazandıkları gelirleri ile kendilerinin ve çocuklarının temel ihtiyaçlarını tek başına karşılayabilir duruma erişmişlerdir. Elde ettikleri geliri nereye harcayacaklarının kararını bağımsız olarak alabilen kadınlar çoğu zaman eşlerinden para almadıklarını belirtmiştir. Daha önce sahip olamadıkları ekonomik özgürlük kadınların kendilerine duydukları saygı ve özgüveni pekiştirmiştir.

Tablo 6.11: Kadınların ekonomik kazançları üzerinde kontrolleri

Kontrol sahibi olanlar	Lale, Nergis, Gelincik, Yıldız
Ortak havuz oluşturanlar	Adalya, Toprak, Hanımeli, İnci, Şakayık
Erkeğin kontrolünde olan	Nilüfer

“...Bazen dernekten aldığım parayı istiyor vermiyorum, o da sen vermezsen ben de vermem diyor. (Gülüyor) Veriyorum ben de bazen. İstemediğimde vermiyorum soruyom napcaksın diye ona göre. (Adalya, 50)”

“Kendi kazandığım parayı ben harcarım genelde. He borç harç olur evi bağlar veririm. O da çoğu zaman dokunmaz zaten senindir diye. ”(Yıldız, 46)

6.4.6. Özel Alanda Güçlenme

Çalışmada örgütlenme içinde aktif yer alan kadınların güçlenme deneyimlerine özel alan penceresinden incelerken ev içi sorumlulukların erkeklerle paylaşılması, kadınların ekonomik karar alma süreçlerine katılımları ve kadınların hareket özgürlükleri göstergelerinden faydalanılacaktır.

Görüşülen kadınların rutin bir günü hepsinde aynı özellikleri içermektedir. Kadınlar hane içinde diğer bireylerin hepsinden daha erken güne ve çalışmaya

başlamaktadır. Dernekte aktif biçimde çalışmaya başladıktan sonra kadınlar hem dernek hem de hane içinde işleri eş zamanlı yürütmektedirler. Kadınların ev içinde yapılan işlerin “kadınların işi” olduğu toplumsal kabulü sürmektedir. Kadınlar yalnızca hasta oldukları dönemlerde “kendilerine ait olarak” gördükleri işleri eşlerinin yaptıklarını ifade etmektedirler. Ev içinde sorumlulukların dağılımında derneğe katılmadan önce veya sonrası ile ilgili herhangi bir değişim bulunmamaktadır. Görüşmecilerden sadece iki görüşmeci (İnci ve Lale) dernek içinde yer aldıktan sonra eşlerinin çocukların bakımı ile ilgilendiğini belirtmiştir.

“Dernekten sonra eşim çocuklarla ilgilenmeye başladı. Ondan önce çocuklara ben mi bakacam diyordu. Yemeği, temizliği ben yaparım.” (İnci, 29)

“Yemek benim, bulaşık benim. Mesela soba ben hiç ellemem. Eşim yapar odunu filan da. Çaya filan misafir olduğunda yardım eder. Hasta olduğumuzda bize bakar kahvaltı yapar. Çamaşır, yemek onlara dokunmaz onlar kadınındır. Çarşı pazara gider birlikte de gideriz.” (Nergis, 42)

“Eşim soba yakar. Çocuklar yatakları yapar. Yerine göre sofrayı toparlarlar. Diğer işlerde yemek, bulaşık, çamaşır bana bakıyor. Rahatsız olduğumda eşim bulaşığımı da yıkar, yemeğimi de yapar. (Hanımeli, 44)

“Yemek işi, temizlik bunlara ben bakarım. Yorulduğumda eşime söylersem o da sofrayı kaldırma, çay koyma gibi işleri yapar.” (Şakayık, 29)

Hane içinde kadınların ekonomik karar alma süreçlerine katılımları çoğunlukla (8 kadın) örgütlenme içinde yer almadan önce ile benzer süreçlerden oluşmaktadır. Kadınlar ekonomik kararları birlikte konuşarak aldıklarını belirtmişlerdir. Yalnızca iki görüşmeci Gelincik (35) ve İnci (29) dernek içinde yer almadan önce kararlara katılımında etkin olmadıklarını dile getirmişlerdir. Bunun en temel nedeni kadının elde ettiği gelirin hane içinde önemli bir işleve sahip olmasıdır.

“Önceden eşim karar veriyordu ben ona bakıyordum ama şimdi danışıyoruz birbirimize.”(Gelincik, 35)

“Eşimle birlikte karar veriyoruz. Bir yer alınacak veya bişi yapılacak neyse yapılacak konuşulur hayırlıysa karar veriyoruz. İkimiz birbirimize danışırız.”(Hanımeli, 44)

“Dernekten önce de söyledik birbirimize ne yaptığımızı parayla ama ben para kazanmaya başladıktan sonra daha çok konuşur olduk. Çocuklar için özellikle plan yapmaya birikim yapmaya çalışıyoruz.”(İnci, 29)

Kadınların ev içi tahakkümden ne derece özgürleştiğini ortaya koymak için derneğin köy dışı/şehir dışı faaliyetlerine katılımlarına ve dernek faaliyetlerinin kapsamı dışında sosyal- kültürel faaliyetlere katılıp katılmama durumları irdelenmiştir. Derneğin köy dışı/şehir dışı faaliyetlerine katılımı durumları kadınların çoğu için neredeyse aynıdır.

Tablo 6.12: Kadınların özel alanının dışına hareket etme özgürlüğü

Dernek faaliyetleri için köy/şehir dışına çıkma konusunda karar alabilen kadınlar	Lale, Adalya, İnci, Gelincik, Nergis, Toprak, Hanımeli, Şakayık
Derneğin köy/şehir dışı faaliyetlerine katılma konusunda kararı kendinde olmayan kadınlar	Nilüfer, Yıldız

Görüşülen kadınların özel alandan kamusal alana doğru açılımlarında eşlerinin kendilerine örgütlenme sürecinde destek olduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte eşlerinin desteği olsa bile “ev içi sorumlulukları”nın getirdiği yük ile derneğin çoğu faaliyetlerine katılmayan kadınlar (Lale ve Şakayık) da bulunmaktadır.

“Mesela tiyatro, gezi gibi şeylere ben hiç gidemedim...Bitmeyince iş bazen gidemiyosun.”(Lale, 22)

“Zamanımız olmuyo, eğitime filan katılabiliyosun ama evdeki işlere bakıyor diğer işler.”(Şakayık, 29)

Köyler arasında yapılan faaliyetlere eşinin izni ile katılabilen Nilüfer ise köy/şehir dışı faaliyetlere katılmayı istediğini fakat eşinin “izni” olmadığını belirtmiştir.

“Ben çok istedim gitmeyi oraları görmeyi ama eşim salmadı.”(Nilüfer, 38)

Yıldız ise derneğin ekonomik anlamda yararına olabilecek şehir dışındaki stant veya satış durumlarına dahil olduğunu fakat sosyal-kültürel faaliyetlere katılmadığını söylemiştir. Bunun nedeni hayvanlarının bakımı evi bırakıp gidememek şeklinde ifade edilmiştir.

“İşimiz çok her zaman derneğin peşine düşemiyok. Hayvanlar var onları boşlayıp gidemiyon. Diğer işleri halledip gidersin ama hayvan öyle değil.”(Yıldız, 46)

Bu durumda görüşülen kadınların derneğin şehir dışı/köy dışı faaliyetlerine kadınların karar almasını sınırlayan etkenler; hayvan bakımının kadının uzun süreli ev dışında varlığını engellemesi ve “erkeğin izninin olmaması” şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kararın kendinde olduğunu belirten kadınlar için de tam olarak bir bağımsızlık söz konusu değildir. Özel alana ait kadına yüklenen sorumlulukların sağlanmış olması ve erkekten onay alma ihtiyacı kadınların eylemlerinin belirleyicisidir.

6.5. Erkekler ile Yapılan Görüşmelere Ait Bulgular

Bu bölümde veriler iki başlık halinde değerlendirilmiştir. İlk başlıkta erkek görüşmecilerin genel olarak örgütlenme pratikleri/düşünceleri ile toplumsal hayata katılım deneyimleri anlaşılmıştır. İkinci başlıkta ise kadın örgütlenmesinin yarattığı güçlenme dinamiği içinde erkeğin konumunu ve nasıl bir etki yarattığı ile kadınların dernek içinde yer alma sürecine ait algı ve düşüncelerinin nasıl şekillendiği, kırsal alanda kadının bulunduğu konuma ilişkin düşüncelerinin neler olduğu ortaya konacaktır.

6.5.1. Erkeklerin Genel Olarak Örgütlenme Pratikleri ve Toplumsal Hayata Katılımları

Öncelikle erkeklerin rutin herhangi bir gününün nasıl geliştiği öğrenilmek istenmiştir. Görüşmecilerin tümü dağ-bahçe işleri ve hayvanların bakımı ile ilgilendiklerini belirtmiş bunlarla birlikte çocuklarla ilgilendiklerini belirten 3 görüşmeci (Bora, Hasan ve Özkan) bulunmaktadır.

“Gün içinde hayvancılık oldu mu illa ki hayvanın bakımını yapıyorum. Dağ işi, araziye gidip geliyorum eğer yağmur yoksa. Haftada 1 2 kere Antep veya Kilis’e gidiyoruz. Düğündür, cenazedir, taziyedir.” (Mustafa, 37)

“Namaz kılıyorum, çocukları okula hazırlıyok servise yetişsinler diye. Arazi ileri, bağ-bahçe işleri. Akşamları yemektir çocuklarla sohbet. Ne yaptın okula, ödev var mı? Ufak tefek konuşuyoruz.” (Bora, 49)

“Hayvana bakarım yemiymi, sütünü sağarım. Bağ-bahçe işleri olduğunda gidiyoruz. Arkadaşların işi oluyo bazen ona giderim. Akşam dinleniyon, yemektir. Televizyon derken zaman geçer.” (Cem, 49)

“Sabahları dağ-bahçe işleri varsa onlarla ilgileniyorum. Keçilerin yemini veririm. Evde de genelde çocuklarla ve telefonla ilgilenirim. Dizilerimiz varsa televizyon izleriz.” (Hasan, 33)

Görüşme yapılan erkeklerin herhangi bir örgütlenme içinde (dernek, kooperatif, birlik vb.) yer alıp almadıkları sorulduğunda sadece 3 kişi yer aldıklarını ifade etmiştir. Bunlardan 2 kişi aynı birliğe üye olmuş ve başkanları öldükten sonra faaliyet içinde olmadıkları söylenmiştir.

“6-7 tane köyle hayvancılık üzerine kooperatif kurduk. Sonra başkanı öldü. Yürütemedik. Bizim çabamız boşa gitti. Kişilere ulaşamadık, proje yürütemedik. Öne

çıkıtığında arkanda destekçi olmadığı için insanlar işinden gücünden hep yalnız bir kesim olduğu için bakarsanız aslında herkes tek kişi. Biraz ondan birazda insanlar ben devlet işine girmeyeyim diye çekindi. O yüzden yürümedi.” (Ahmet, 37)

“Kooperatife üyeyim. Bizim kendi kurduğumuz inek kooperatifimiz var ama faaliyette değil. Başkanımız öldü sonra da durdu.Yeni başkan seçmedik. Daha doğrusu kimse sahiplenmedi.Ben de faaliyette olmasını istemezdim. Sorunlar çok oluyordu. 100 üyeden 60 ı yatırmıyordu ödemeleri.”(Salih, 47)

“Arıcılar birliğimiz var. Hibeli arı yetiştiriciliği yapıyoruz. İl tarımdan kurs aldık belge verdiler.” (Mert, 52)

Erkeklerin köyde muhtarlık süreçlerine katılımlarına bakıldığında görüşmecilerden birinin muhtar, 4 kişinin aza ve bir kişinin yalnızca bir kez muhtarlığa aday olduğu ve geri kalan 3 kişinin muhtarlık sürecine dahil olmadıkları ortaya çıkmıştır.

Tablo 6.13: Görüşülen Erkeklerin Muhtarlık Süreçlerine Katılımı

Muhtar	Salih
Aza	Zeki, Bora, Cem, Mustafa, Mert
Muhtar Adayı Olan	Cenk
Muhtarlık Sürecinde Yer Almayan	Hasan,Ahmet, Özkan

Bu sürece dahil olmak istemediğini söyleyenlerden iki görüşmeci neden olarak tartışmaların ve dargınlıkların olmasını ileri sürmüştür.

“15 senedir azayım. Yeni dönemde muhtar olmak istiyom. Emin değilim.” (Mert, 52)

“Yok, Allah etmesin. Birbirlerini boğuyorlar.” (Mustafa, 37)

“Hır güür çok oluyo biliyon mu hiç istemem. Bir muhtarlık oluyor bazen köy ikiye bölünüyor yıllardır konuşmuyon oluyor. Duyuyoruz başka yerlerde daha fecileri de oluyomuş” (Hasan, 33)

Köyde birlikte iş yapma pratiklerine dair erkeklerin düşünce ve deneyimlerini öğrenmek amacıyla birlikte iş yapmanın olası yararlarının neler olabileceği, birlikte iş yapmanın ne gibi sorunlar ortaya çıkaracağına dair sorular yöneltilmiştir.

Tablo 6.14: Kırsal Alanda Birlikte İş Yapmanın Yararları

Kaynaşmak/Dayanışmak	Mert,Cenk, Hasan
Daha kısa sürede bitmesi	Ahmet, Özkan, Cem,Bora, Salih,Zeynel
Yapılan işin düzenli olması	Ahmet
Yalnızlık hissi/can sıkıntısı olmaması	Mustafa, Bora

“İmece usulü olduğunda genelde anlaşmış kişilerle olur. Dağda tek çalışmak biraz sıkıntı birlikte yaptığında daha iyi işine odaklanıyorsun. Kendi kendine olduğunda insan biraz usanıyor. Birkaç kişi olduğunda çalıştığının farkında olmuyosun, iyi oluyor.”(Mustafa, 37)

“Kaynaşmaktır. Birlikte çalışırsın kaynaşırsın, paylaşırsın.Bence en güzeli bu.”(Mert, 59)

“Birlikte iş yaptığında hem zamanlı olur, hem düzenli. Danıştırsın, sorarsın daha iyisini daha güzelini yaparsın.” (Ahmet, 37)

“Yardımlaşmak iyidir. Hep beraber oluyon herkes herkes için çalışmış oluyor. Senin anlamadığın yorulduğun yerde bir başkası biliyorsa o söylüyo, yapıyo.” (Cenk, 40)

Görüşme yapılan köylerde eskiye nazaran daha az birlikte iş yapıldığını bunun muhtarlık süreçlerinde yaşanan çatışmalardan kaynaklandığı Hasan'ın ifadesinde yer bulmuştur.

“Eskiden birlik vardı mesela birlik olduğumuzda camimizi , mezarlığın etrafını birlikte yapmıştık. Ama şu an da eskisi gibi kalmadı, gittikçe insanlar küs oluyor.

Muhtarlık davaları oluyor, küslük oluyor insanlar birbirlerinin yanına gitmeye çekiniyor.” (Hasan, 33)

Tablo 6.15: Birlikte İş Yapmanın Yaratacağı Sorunlar

Farklı fikirlere sahip olma/gruplaşmalar	Cenk,Bora, Mert
İşin eşit derecede paylaşılmaması	Hasan,Ahmet, Cem, Zeynel, Mustafa
Sorun yaratmayacağını ifade edenler	Özkan,Salih

Birlikte iş yapmanın olası ne gibi sorunlar yaratacağı konusunda görüşmeciler gruplaşmaların olabileceği, birbirlerinin ne kadar çalıştığı üzerinden kıyas yapma ve farklı fikirlere sahip olmanın yarattığı anlaşmazlık gibi sorunlar yaşanabileceğini belirtmişlerdir. 2 görüşmeci ise herhangi bir sorun olmayacağını ifade etmiştir.

“3-4 kişi varsın diyelim. Laf atan olabiliyo. Ben çok yaptım, sen az yaptın diye. Saygısızlık olabiliyo.”(Hasan, 33)

“Bir sıkıntısı olmaz. Birlikte çalıştığın, yardımlaştığın insan arkadaşındır zaten.”(Salih, 47)

“Sen diyon öyle ben diyom böyle. Ee öyle olunca canın sıkılıyo, sorun oluyo.”(Bora, 36)

Tablo 6.16: Kırsalda Erkeklerin Sorunları

Geçim Sıkıntısı/Borçlar	Mert,Cenk,Zeynel,Mustafa,Cem,Bora,Özkan
Kardeşler arası arazilerden kaynaklı ayrılıklar	Hasan,Ahmet
Kadınların cinsel açıdan pasif kalması	Salih

Kırsal alanda erkeklerin nasıl sorunlar yaşadığı, kendi aralarında paylaştıkları sıkıntılarının neler olabileceği bize yaşam pratiklerini anlamızda ipuçları sunmaktadır. Görüşmecilerden 7 erkek köyde erkeklerin sorunlarının neler olabileceği sorusuna geçim sıkıntısı ve borçları olabileceği cevabını vermiştir. İki görüşmeci erkek akrabalar veya kardeşler arasında arazilerin paylaşımından kaynaklanan anlaşmazlıkların sorun

olacağını ve bir görüşmeci ise köyde erkeklerin eşlerinin iş yüküne bağlı olarak cinsel anlamda pasif olmalarını sorun olarak değerlendirmişlerdir.

“Hayatın içinden şeyler. Zaten işlerinden güçlerinden başka bişileri yok ki. Geçim sıkıntısı zaten başta. Kırsal kesim olduğu için ilk sıkıntısı erkeklerin geçim sıkıntısı.” (Mustafa, 37)

“Erkeklerin sorunu genellikle kadınlarla... Evin işini yapar o tamam. Mesela bizim hanım sabahları kalkar sabah namazını kılar aşağıya iner. Davarı sağlar sütü çalar. Akşam oldu mu o orda yatar ben burda. Biz de zaten yoruldu diye dokunmuyok heç. Çoğu erkek de hoş karşılıyo bu durumu yoruluyolar diye. Niye davara bak, ineğe bak, süt, çamaşırdı, yemekti. Kocayla ilgilenmesi biraz pasif kalıyor. Erkekler arasında da sorunlar oluyo...” (Salih, 47)

“Bankalara borçları vardır. Traktör, gübre veya mazot alabilmek için borca giriyorlar. O olabilir sorunları.” (Mert, 52)

Kırsal alanda erkeklerin kadınların sorunlara dar farkındalıklarının zayıf olduğu ve buna dair yanıt verirken görüşmecilerin bir kısmının alaycı bir tavır benimsedikleri gözlemlenmiştir. Genellikle bu konu üzerinde uzun bir süre düşünerek cevaplar üretmişlerdir. Kadınların iş yüklerinin çok olması, kocalarının onların davranışlarına müdahale etmeleri veya eşlerinin şiddet uygulaması kırsal alanda kadınların sorunları arasında yer almaktadır.

Tablo 6.17: Erkeklerin Kadınların Sorunlarına İlişkin Farkındalıkları

Kadınların iş yüklerinin fazla olması	Özkan, Salih, Bora, Cem, Zeynel
Eşlerin kadınların hareket alanlarına müdahale etmesi	Mert, Ahmet, Cenk
Eşlerin kadınlara şiddet uygulaması	Hasan, Mustafa

“En büyük sorunları ne biliyon mu? Herifler gözümüzün önünde olmasın. Kocalarının işlerine karışıp beğenmemeleri olabilir.” (Mert, 52)

“Şiddet. Eşi tarafından kıskanılıp da şiddet görmesi. Her şey benim dediğim gibi olacak diyorsa ve öyle olmuyorsa şiddet olabiliyor. Tokatı yiyebiliyor.” (Hasan, 33)

“... Şimdi ben önceden çok sinirliydim. Eşıme oraya buraya gitme demiyorum ha bazı yerler oluyo gitme dediğim de o da olur. Eşlerinin yok demesi, oraya buraya gitme demesi olabilir. Dernek için bir yerlere gitmeleri icap ettiğinde olabiliyor.” (Ahmet, 37)

“İşin büyük kısmı kadındadır. Dağ işi, bahçe işi, ev işi. Bunlar kadının üstündedir.” (Özkan, 33)

6.5.2. Erkeğin Kadın Örgütlenmesinin Yarattığı Güçlenmedeki Konumu

Görüşme yapılan erkeklerin, kadınların derneğe katılma aşamasında neler düşündüğü ve çevrelerindeki insanlardan nasıl tepkiler aldıkları ve tavırlarının ne olduğu bize bu süreçteki konumları hakkında bilgiler sunmaktadır.

“Vakıftan eve geldiler, konuştular. Köyün kalkınması için iyi olur diye düşündük. Çevremdekiler de ne kadar iyi filan dedi.” (Mert, 52)

“Ben cahil birisi değilim. İlk buraya geldiklerinde eşim bana anlattı. Ben de senin yanındayım dedim. Sorunlar oldu ama yine de arkasında olmaya çalıştım. Dernekte kalmasını istedim. Arkasında olmaya çalışıyorum. En başından annemden tepki aldım. Eşin gitsin sen çocuklara bak ohh ne rahat diye tepki aldık. Abim de gitmesin dedi. Ama ben yine de kulak asmadım. Hala da var bu durum.” (Hasan, 33)

“Sancılı bir dönem geçti(gülüyo). Sonradan alıştık. Yoksa hemen nere gitmeler arardım nerdesiniz nıpyırsunuz diye. Vakıftan geldiler zaten önce sabun filan yapıcılar. Biliyodum zaten. Tepki çok oldu. Hatta telefon bile açıyolardı filan yere gitti diye. Ben de haberim var diyip kapattıyordum.” (Ahmet, 37)

“Babam muhtardı vakıftan kadınlara faydalı olacağını anlattılar. Yararı olacağını düşündük. İnsanlar konuştu tabii Fetöcü çıkar mı bunlar diye. Olmaz dedik biz de onlara.” (Bora, 36)

Görüşme yapılan erkeklerden 4 kişi olumlu tepkiler alırken 5 görüşmeci çevresinden olumsuz tepkiler aldıklarını ve 1 görüşmeci ise muhtar olmasından dolayı herhangi bir tepki ile karşılaşmadığını belirtmiştir. Erkekler için asıl önemli olan eşlerinin kontrolleri altında hareket etmeleri, kimisi için ise köy dışına çıkmadığı sürece dernek içinde yer almasının kendileri için bir zararı olmayacağı düşüncesidir. Bununla ilgili olarak kadınların dernek içinde yer alma süreçlerinde erkekler ile ilgili nelere özen göstermeleri gerektiği onlara sorulmuştur. Görüşmecilerin hepsi kadınların dernekte çalışırken evlerini, çocuklarını ve kocalarını ihmal etmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

“Ben zaten başta dedim eşime yani eve yansıtmayacaksan git desteklerim ama eve yansıtırsan olmaz.” (Mustafa, 37)

“Erkeğin karşı geleceği şeylerden kaçınmalılar. Kocalarının ne dediğine bağlı.”

“Mesela ilk başta işleri aksatır bana yığar mı diye endişelendim söyledim ona da. Nitekim öyle sıkıntımız olmadı.” (Cem, 49)

Kadının ev işlerini yapmayı bırakma ihtimali aynı zamanda erkeklerin eşlerinin derneğe katılım aşamalarında hegemonik tutumlarını zayıflatacak endişe faktörlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Derneğe katılmanın ilk sürecinde sahip olunan bu endişeler kadınların “evlerini” öncelik alanlarının dışında bırakmadan dernek içinde var olması ve kocası köy dışına çıkmasına izin vermeyen kadının eşinin sözünden çıkmaması ile birlikte bu endişelerin ortadan kalktığı söylenmiştir.

Kadınların dernek içinde yer almaları ekonomik anlamda erkekler için nasıl bir anlam ifade ettiği kadının ekonomik güçlenme sürecine dair erkek bakışını ortaya koymaktadır. Nitekim erkeklerin hepsi ekonomik anlamda durumdan memnun

olduklarını ifade etmiştir. Aile bütçesine katkısını olduğu düşüncesi hepsinde hakim bir düşüncedir.

“ Kendisi kazanıyo ben de dokunmuyom hatta kimi zaman benden almıyo bile.”
(Bora, 36)

“Ekstra para geliyo eve daha rahat hareket ediyoruz.” (Özkan, 33)

“ Kendi emeğinin karşılığını alıyor ailemiz için de kendi için de güzel bişey.”(Hasan, 33)

Ekonomik faydanın dışında erkekler dernekte çalışmanın kadınlara sosyal ve psikolojik anlamda da fayda sağladığına işaret etmişlerdir.

Tablo 6.18: Erkeklere göre derneğin kadınlara sağladığı faydalar

Arkadaş çevresinin genişlemesi	Cem, Bora,
Bilgisinin artması	Hasan, Zeynel
Özgüvenli olması	Özkan,Salih, Ahmet
Farklı kültürler/yerler görmesi	Cem,Mert,Bora
İletişim becerisinin gelişmesi	Cenk,Ahmet,Özkan

“Eşim için faydalı buluyorum özgüven sahibi, isterse her şeyi yapabilecek gibi bir hali oldu.”(Özkan, 33)

“Kendini geliştirdi, arkadaşları oldu. Görmediği yerler gördü.Onun adına seviniyok” (Cem, 49)

“Girişimde bulunmayı öğrendi bişiler yapınca. Bişileri anlamayı görüşünü sunmayı.Bunlar çok güzel.” (Cenk, 40)

“Kendine güveni arttı. Bundan da memnunum. En azında dışarıya gittiğinde nerede ne yapacağını daha iyi öğrendi. Bundan 5-10 yıl önce biri bana eşin tek başına

İstanbul'a gidiyor deseydi gülerdim. Aklıma gelmezdi. Ben Antalya da çalışıyordum kendisi uçağa bindi gitti.İnsanlarla diyalogu gelişti. Güneydoğudaki kadının büyük bir sorunu.”(Ahmet,37)

Görüşme yapılan erkekler örgütlenmenin kadınların arkadaşlık ilişkilerinin kuvvetlenmesi, bilgilerinin artmasını, iletişim becerilerinin gelişmesi ve farklı yerler tanımalarında katkılarının olduğunu ve memnuniyet duyduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 6.19: Kırsal Kadınların Güçlenmesi ve Erkeğin Konumu

Kadın Güçlenmesinin Analizinde Kullanılan Göstergeler	Pozitif Değişimin Yaşandığı	Herhangi Bir değişimin Gözlenmediği
Sosyal Güçlenme;		
Mekansal hareketlilikte bulunabilme		
Sosyal ve kültürel etkinliklere katılma		
Yararlı bilgiye ulaşma		
Arkadaşlık ilişkileri geliştirme		
Ekonomik Güçlenme;		
Kadınların gelirlerinde artış		
Kadınların gelirleri üzerinde kontrol sahibi olmaları		
Psikolojik Güçlenme;		
Özgüven ve değerli hissetme		
Gruba aitlik hissi		
İyi ve mutlu hissetme		
Rahat ifade etme etme/iletişim becerilerinin artması		
Örgütsel Güçlenme;		
Dernek üyeliğini benimseme		
Grup içi karar alma ve katılım		
Grup içi Çatışma Çözümü		
Grup içi Şeffalık		
Özel Alanda Güçlenme;		
Ev içi sorumlulukların erkeklerle paylaşımı		
Ekonomik kararlara kadınların katılımı		
Erkeklerin Konumu: Erkekler kadının güçlenme deneyimlerini aileye ve kadının kendisi için faydalı olduğunu düşünmektedir. Kadının eylemliliği yalnızca erkeğin kontrolünün dışında olduğu ve kadının özel alandaki sorumluluklarını yerine getirmediğinde erkekler için bir endişe yaratmaktadır. Bu endişe kaynağının merkezinde ise toplumsal cinsiyete dayalı eşitsiz güç ilişkileri yatmaktadır.		

VII. BÖLÜM

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı; kırsal toplulukların gelişimini kırsal alanda kadın örgütlenmesinin meydana getireceği güçlenme üzerinden analiz etmektir. Kalkınma literatürü içinde feminist güçlenme anlayışı kadınların güçlenmesi açısından değerlendirilmektedir. Güçlenmenin bütünsel bir analizi dolayısıyla kadın örgütlenmesinin yarattığı güçlenme dinamiği etrafında kadınların yanı sıra erkeklerin deneyimlerini de ortaya koyan bir analiz sunmak kırsal kalkınmanın sürdürülebilir olmasının temelini oluşturmaktadır.

Güçlenme olgusu kalkınma içinde liberal ve modernist boyutlara odaklanan WID ve WAD yaklaşımlarının kadınların yaşamlarına ilişkin bütünsel bir yaklaşım geliştirmedikleri gerekçesiyle eleştiren GAD yaklaşımı içinden doğmuştur. Bu yaklaşım toplumsal cinsiyet rollerine yaptığı vurgu ile kalkınma içinde güçlenme sürecinin erkekleri de içine alan bir anlayışı yansıtmaktadır. Gücün belirli biçimleri üzerinde tartışan güçlenme olgusu üzerinde güç (power over) gibi gücün erkeklerin kadınlar üzerinde baskı ve çatışmayı içeren bir biçiminden ziyade toplumsal değişimde güçsüzleştirilen kadınların içindeki gücü fark etmesi ve kullanması (power to ve power within) birlikte hareket etme gücüne ulaşarak (power with) güç ilişkilerinin daha dengeli ve eşit bir yapıya kavuşmasını ileri sürmektedir. Bu üç güç türünü bünyesine alan güçlenme kadınların mahrum kaldığı hareketlilik/eylem ve seçim alanlarına kavuşmayı veya genişletmeyi ifade etmektedir. Otonomi/özerklik güçlenme sürecinin çekirdeğinde yer almaktadır. Kadınların maruz kaldığı baskıdan sıyrılıp kendi yaşam şartlarını ve ihtiyaçlarını belirlemesi güçlenme sürecinin anlamlı bir bileşenidir. Kalkınma uygulayıcı ve politika yapıcılarının kalkınma süreçlerinde kadınların güçlenmesini hedeflerinden biri haline getirmişlerdir.

Kırsal alanda yaşayan kadınlar, işbirliği içine girerek örgütlenmeler aracılığıyla kendi yaşamlarının biçimlenmesinde aktif eyleyen bir konuma geçmeleri dolayısıyla güçlenmeleri için zemin yaratabilmektedir. Örgütlenmenin kırsal toplulukları geliştirici ve güçlendirici nitelikleri bulunmaktadır. Ortak davranış pratikleri (işbirliği) ve demokratik katılım ile kendi ihtiyaçlarına yönelik farkındalık kazanarak ortak çıkarları için hareket etme belirli kurumlar üzerinde etkili olma şansını elde edebilmektedir. Kırsal alanda kadın örgütlerinin kadınların güçlenme sürecindeki analizini konu olan Mina Furat'ın (2013) “*Kırsal Kalkınma ve Kadınların Güçlenmesi: Türkiye’de Kırsal Kadın Örgütleri Örneği*” isimli doktora çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmada güçlenmenin boyutları kırsal kadın kooperatiflerinin başkanları ve çeşitli kırsal kalkınma uzmanları ile yapılan görüşmeler yoluyla analiz edilmiştir. Bu çalışmanın yanı sıra Firdevs Gümüsoğlu’ nun (2012) “*Kadınların Toplumsal Alanda Güçlenmesine Bir Örnek: ‘Yağlar Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi*” adlı çalışmada kadınların kooperatifleşme üzerinden yoksulluk deneyimleri, ekonomik ve toplumsal güçlenmeleri irdelemiş ve kadınların eşleri ile de görüşmeler yapmıştır. 4 yıllık bir kooperatifleşme deneyimlerinin ardından kadınların toplumda saygınlıklarının arttığı, özgüvenlerinin geliştiği, hane içinde yapılacak işlerin dağılımında değişmelerin yaşandığı çalışma sonucunda ortaya çıkmıştır. Bahsedilen iki çalışmadan en önemli ayırt ediciliği özel alanda toplumsal cinsiyet kabullerine olan anlayışı detaylandırması ve kadınların güçlenmesini amaçlayan uygulamaların erkeklere nasıl yansıdığını ortaya çıkarmaktır. Böylece kadınların ve erkeklerin güç dengelerini daha adil ve eşitlikçi bir zemine oturtmanın bir yolu kadınlarla birlikte erkeklerin de toplumsal cinsiyet rollerine bağlı güç eşitsizliğine dayalı baskıdan kurtulmaları için yapılacak uygulamalara bir kaynak teşkil etmesidir.

Hüsnü M. Özyeğin Vakfı’nın kırsal toplulukların kapasitelerini arttırarak katılımcı kırsal kalkınma projeleri uygulamaya koymaktadır. Kilis Ravanda Havzasında yaptıkları proje ile beraber kadınların hatta bölgedeki köylerin gelişim süreçlerini kalıcı haline getirmek için örgütlenmeler yoluyla güçlenmelerini hedeflemiş ve destekleyici uygulamalarda bulunmuşlardır. Bu araştırmanın analiz birimi olan Ravandalı Kadınlar Derneği’ ni toplumsal bağlamı içinde analiz etmek ve düşünmek sosyolojik bir bakışın

gerekliliği olmaktadır. Kırsal bağlamı ile birlikte toplumsal cinsiyet ilişkilerini ortaya koymak kadınların güçlenme sürecinden ayrı düşünülmemektedir.

Güçlenmenin çok boyutlu bir süreç olduğu dikkate alındığında çalışmada analiz birimi olan dernek içinde aktif üye olan kadınların güçlenmesi belirtilen güç formlarından “*içten gelen güç*” bireysel farkındalık ve psikolojik güçlenme ile ilintiliyken; “*birlikte gücü olma*” grup şeklinde işbirliği ve ortak amaçlar için hareket etmek ile gelişen örgütsel ve sosyal güçlenme boyutları ile “*bir şeyi yapmaya gücü olma*” ise güçlenmenin tüm boyutlarının bir parçasıdır. Dernek içinde aktif yer alan kadınların güçlenmesi analizinde sosyal, psikolojik, örgütsel ve ekonomik boyutların birbirinden bağımsız gelişen süreçler olduğu söylenemez.

Katılımcıların demografik yapılarına bakıldığında kadınlar için; çoğunun ilkökul mezunu olduğu, ortalama 3 çocuğa sahip oldukları ve çekirdek aile formunda yaşadıklarını söylenebilir. Erkekler için ise 30-40 yaş arası bir yoğunluk, çoğunlukla ilkökul mezunu oldukları ve ezogami evlilik biçimine sahip oldukları (2 görüşmeci hariç) ifade edilebilir. Görüşmecilerin çoğu kırsal kökene sahiptir.

Örgütlenme aşamasında kadınların işbirliği yapmaları her ne kadar Hüsnü M. Özyeğin Vakfı desteği ile gerçekleşse bile kendileri için veya aileleri için eylemlilikte bulunma kararları güçlenme süreçlerini olumlu yönde etkilemiştir. Kırsal kadınların örgütlenme yoluyla güçlenmelerinde sosyal boyutun önemli bir yere sahip olması kadınların üye olma nedenlerinde baskın olarak ortaya çıkmıştır. Böylece kırsal kadınların sosyal hayata katılım ihtiyacı kırsal gelişme uygulamalarında ekonomik ihtiyacının yanında refahın sağlanması için dikkate alınması gereken bir değer olarak belirgin hale gelmiştir. Kırsal toplulukların geleneksel cinsiyet rolleri ve yeniliklere nispeten kapalı gruplar olmaları sebebiyle kadınlar dernekleşme aşamasında hem erkeklerin cinsiyetçi önyargıları hem de köy halkının olumsuz düşünceleri ile karşılaşmışlardır. Bu zorlukların üstesinden gelinmesine hem HMÖV’ na güven duygusunun zamanla oluşması hem de derneğin faaliyetlerinin görünür olmaya başlaması ile kadınların somut kazanımlar elde etmesi etkili olmuştur. Önyargıların

değişmesi kadınların katılımlarının önünü açmaktadır. Nitekim önyargılı davranan kadınlar da örgütlenme içine dahil olmaya karar vermişlerdir.

Dernek içinde aktif rol alan kadınların örgütsel güçlenmesinde örgütlenmenin esası olan ortak amaç etrafında işbirliği hali dikkate alınmıştır. Görüşülen kadınların derneğin ortak amacı ifade etme biçimleri bir güçlenme belirtisi göstermemiştir. Bunun nedeni dışarıdan desteklenen bir dernek olmakla beraber fikrin de dışarıdan gelmiş olması olarak değerlendirilmektedir. Derneğin üyesi olmayı benimsedikleri dernekle kurulan bağla ilgili pozitif etkiler ortaya çıkmıştır. Bunun dışında kadınların örgütsel becerilerini geliştirecek beceriler ve deneyimler elde edilmesi ile beraber vakfın desteği olmadan örgütün devamlılığını sağlayabilecek etkin katımlı ve gönüllü örgütsel yapı tespit edilememiştir. Dernek içinde karar alma süreçlerine herkesin katılabilme imkanı ve derneğin mali harcamalarına ilişkin bilgi sahibi olma (şeffaflık) katılımın niteliği ile ilgili olmaktadır. Dernek içi faaliyetlerde sabit birkaç iş dışında düzenli takip ve etkin katılım gösteremeyen kadınların bilgisinin ve karar alma süreçlerine katılımı sınırlı olmaktadır. Dernek içinde yer alan kadınların birbirleriyle yaşadıkları çatışmaları dönüştürme becerilerinin zayıf olduğu görülmüştür. Bu durum grup birliğini zedeleyen, grup içinde güvensizlik duygusunun oluşmasına ve grup üyelerinin kendilerini faaliyetlerden soyutlayıcı davranışlar geliştirmelerine neden olabilmektedir.

Ekonomik güçlenmelerine bakıldığında kadınların temel ihtiyaçlarını kendilerinin karşılayabilecekleri düzeyde gelirlerinde değişiklik olduğunu söylemek mümkündür. Emeklerinin karşılığını somut bir şekilde almaları ve kadınlar da yarattığı bağımsızlık hissi kayda değerdir. Bu süreçte en belirleyici olan güçlenme açısından kadınların gelirlerinde kontrollerinin nasıl olduğu yani gelir üzerinde otonominin sağlanıp sağlanmadığı olmaktadır. Toksöz (2011) kalkınma süreçlerinde kadınların maddi kazançlarının olması özel alana ilişkin güç dengelerini değiştirme potansiyellerini taşıdıklarını ifade etmektedir. Kadınların bunu elde ettiği görülmektedir. Kadınların ekonomik güçlenmeleri onların özgüven sahibi ve değerli bir iş yaptıklarını düşünmeleri psikolojik güçlenmeleri ile iç içedir. Erkeklerin kadınların maddi gelir etmelerine ilişkin düşünceleri aile için bir katkı olarak düşünüldüğünden olumlu değerlendirilmektedir.

Kadınların sosyal güçlenmenin göstergelerinden biri kadınların mekansal hareketliliği özgürlüğüdür. Köy dışına tek başına çıkma özgürlüğüne veya alanına sahip olmayan kadınların dernekleşme sürecinden sonra pozitif bir değişim yaşandığı fakat sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımları bir dernek etkinliği olduğunda mümkün olmaktadır. Bunun en belirgin nedeni kadınlara yüklenen “ev içi sorumluluklar” olmakta kendileri için böyle bir zaman olanağı sunmamaktadır. İkinci bir neden ise derneğin faaliyeti olması erkeklerin izni söz konusu olduğunda bir niteliği olmaktadır onun dışında kadınlar sosyal ve kültürel faaliyetlere dahil olamamaktadırlar. Dernek faaliyeti olarak sosyal ve eğlence amaçlı faaliyetlerin kadınların arkadaşlık ilişkileri kurma ve farklı kültürler/yerler görmeleri gelişen ilişkiler onların kendilerini değerli hissetmelerine neden olmuştur. Kadınların kendileri için yararlı olabilecek bilgiye erişimlerinde internet kullanımları hem sosyal hem de örgütsel güçlenmenin de bir işareti olmuştur. Kadınların örgütlenme sürecinde aldıkları eğitimler onların yaşamları için yararlı olduğu görüşmüştür. Fakat bir kere alınan ve daha sonra hatırlama veya öğrenileni deneyimleme imkanı tanımayan eğitimlerin kadınların hafızalarında yer etmediği görülmüştür. Sosyal güçlenmenin kadınların kendi hayatlarına ilişkin arkadaş seçimi veya kendileri için yararlı buldukları bilgiyi karşılama anlamında eylem ve seçim alanı oluştuğu söylenebilir. Kadınların kamusal alana katılımlarının sağlanmasının cinsiyete dayalı eşitsizlikleri ortadan kaldıracağını savlayan liberal feminizmin güç anlayışına bağlı olarak çalışmadan elde edilen verilere bakıldığında bunun aksi bir durum söz konusu olmaktadır.

Kadınların tümü için psikolojik güçlenmenin gerçekleştiği görüşülen her bir kadının özgüven sahibi olduğu, sosyal ve örgütsel güçlenme ile beraber kendini değerli ve saygın hissettikleri ortaya çıkmıştır. Dernek içinde yaptıkları faaliyetler ile bilgi ve becerilerini geliştirmeleri özgüvenlerini artırmanın yanı sıra kendilerini iyi ve mutlu hissetmelerini sağlamıştır. Güçlenmenin diğer boyutları psikolojik güçlenmenin oluşumunda etkili olmaktadır. Erkeklerin bakışında kadınların güçlenme deneyimine ait ilk belirti eşlerinin daha özgüvenli olmaları ve iletişim biçimlerinin olumlu değişimleri olmuştur.

Kadınların örgütsel, sosyal, psikolojik ve ekonomik güçlenme deneyimlerinin özel alana etkisi bulunmamaktadır. Özel alanda güçlenme karar alma süreçlerine katılım, ev içi sorumlulukların veya çocuk bakımının erkeklerle paylaşım düzeyi ve kadınların hareket özgürlükleri ile değerlendirilmiştir. Kırsal alanlar patriyarkal ilişkiler ile sarılı geleneksel yapılar olması nedeniyle otoriteyi yaşlı erkek/baba ve koca elinde tutmaktadır. Böylesi yapılarda özel alan içinde konumlandırılan kadının “özel alandan ayrılma” eylemi kocanın yahut babanın otoritesine/iznine bağlı olarak gelişmektedir. Kırsal kadın örgütlenmesi, kadınların mekansal hareketliliğini sağlamış olsa da kadının yalnızca kendi kararlarına bağlı olmamaktadır. Erkeğin onayıyla gerçekleşen bir hareketlilik kadınların eylem alanlarının kontrolünün kendisinde olmadığına işaretidir. Özel alana ilişkin “kadın işi” olarak görülen kabuller devam etmekte ve çocuk bakımı sınırlı olarak erkeklerin dahil olduğu bir alan olmaktadır. Özel alan dahilinde kadınların güçlenmesi erkeklerle az da olsa bir rol değişimine olanak tanırsa da bunun sürdürülebilir niteliğe sahip değildir. Sosyalist feminizmin güç anlayışı üzerinden değerlendirildiğinde çalışmada kadınların hem ev içi emeklerinin bir karşılığını almadıkları ve bu sorumluluğun onların güçlenmesini sınırlayan bir faktör olduğu görülmüş aynı zamanda ataerkinin biçimlerinin devamlılığı erkekliğin kadının hareket alanını kontrol etmesi ile belirginleşmiştir.

Kırsal kadın örgütlenmesinin kadınların güçlenme deneyimlerine olumlu bir yan sağlamaktadır. Rowland (1997) kadınların güçlenme deneyimlerinde kendi ihtiyaçlarını veya önceliklerini tanımlayabilmesinin önemli olduğunu vurgusunu dikkate aldığımızda görüşme yapılan kadınların çoğu için bu yetiye sahip oldukları gözlemlenmiştir. Fakat kadınların özel alanda ve toplumsal alanda toplumsal cinsiyete dayalı ikincil konumlarını değiştirmeye yönelik bir etki söz konusu olmadığında tam anlamıyla bir güçlenmeden söz etmek mümkün değildir. Moser’in (2003) kadınların stratejik ve pratik gereksinimleri ele aldığı yaklaşım özelinde kırsal kadın örgütlenmesinin kadınların *stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını* dönüştürmekten ziyade daha *pratik toplumsal cinsiyet ihtiyaçların* karşılanmasına dönük bir düzlemde gerçekleşmiştir. Kadınların güçlenme deneyimlerini sınırlayan ana etken toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerden kaynaklanmaktadır. Cinsiyete dayalı eşitsizlikler hem yoğun iş yükleri nedeniyle kadınların katılımlarını sınırlamakta hem de erkeklerin kontrolleri altında

hareket etmelerini devam ettirmektedir. Kadınları güçlenme deneyimlerinde teşvik eden faktörler arasında kadınların sosyal ilişkiler kurma ihtiyacının karşılanıyor olması ve ekonomik gelir elde etmeleri ile kurumlardan kadınların takdir etmeleri ve köylerinin adını duyurmaları yer almaktadır.

Erkek katılımcıların dernekleşme sürecinde kadınlarla ilgili endişesi kadının öncelik alanı olarak özel alanın sorumluluğunu terk etmesi veya aksatması olmakta bunu gözeterek örgütlenme pratiği geliştirmeleri beklenmektedir. Kadınlardan beklenen bu sorumluluk yerine getirilmediğinde erkeklerin şiddetle karşılık verebileceği araştırmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Erkeklerin kırsal kadınların sorunlarına dair erkeğin şiddet uygulaması ve yoğun iş yükleri gibi ifadelerinden bu sorunların toplumsal cinsiyet kabullerine dayalı olduğu öğrenilmiştir. Fakat erkeklerin bu sorunları gidermeye yönelik farkındalıkları bulunmamaktadır. Görüşmelerde kırsal erkeklerin sorunlarının başında “geçim sıkıntısı”nın temelinde olduğu görülmüştür. Geçindirme sorumluluğunun erkeğin üzerinde ev içine yansıyan agresiflik/sinir hali olabileceği belirtilen ifadeler arasında yer almaktadır. Kırsal toplulukların gelişim süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı pratiklerin erkekleri ile önemsenmesi gereken hususları ortaya koymaktadır.

Son olarak araştırmanın temel sorusu bağlamında kadınların güçlenme deneyimlerinde ikincil/sosyal ilişkilerin gelişmesi ile oluşan gücün kırsal alanda yaşayan kadınlar için kayda değer olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber kadınlarda yeni bilgi/beceri kazanımının hem örgütsel hem de psikolojik güçlenmelerini beslediği ortaya çıkmıştır. Kadınların daha önce yoksun olduğu emeklerinin somut bir karşılığı olarak ekonomik kazanç elde etmeleri onların güçlenme süreçlerini olumlarken kazançları üzerinde kontrol sahibi olmaları yarattığı bağımsızlık duygusu ile güçlendikleri görülmüştür. Psikolojik güçlenmelerinin diğer güçlenme boyutlarının bir yansıması olarak kadınların nispeten daha rahat deneyimlediği bir süreç olduğu tespit edilmiştir. Kadınların güçlenmesinin önemli belirleyeni olarak özel alanda güçlenme karşımıza çıkmış böylece özel alanda güçlenmenin görülmediği ve buna bağlı olarak sosyal ve örgütsel güçlenme sürecinde yavaşlatıcı bir etkiye neden olduğu gözlemlenmiştir. Kadınların güçlenme deneyimlerinde erkeklerin “özel alan”a ilişkin

ifadeleri onlar için endişe merkezi olmakta ve iktidar kaybının yaşanacağı bir alan olarak görülmektedir. Bir başka iktidar kaybının yaşanacağı durum kadınların eylem alanlarının/eylemliliklerinin kontrolünü kaybedecekleri düşüncesi biçiminde belirmiştir. Kadınların güçlenmesine yönelik uygulamaların cinsiyetler arası çatışmaları artırma riski bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine dayalı bu durumun -bir yandan kadınları güçlendirmeye çalışırken erkeklerde güç kaybı yaşanacağı düşüncesi- bireylerin güçlenmelerini ketleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Hüsnü M. Özyeğin Vakfı'nın kırsal kalkınma modelinde kadınların ekonomik ve sosyal kapasitelerinin güçlenmesi öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Fakat özel alanda toplumsal cinsiyete eşitsizliği ortadan kaldırmaya yönelik stratejilerin uygulanmadığı WID ve WAD yaklaşımlarının stratejilerine göre hareket edildiği takdirde kadınların ve erkeklerin güçlenmelerinde bu engelin sürekli çıkacağı ortadadır.

Öneriler

- Toplumsal cinsiyet ve güçlenmeye ilişkin kırsal gelişim planlama ve uygulamalarında kırsal yapıları kendi dinamikleri içinde ele alan pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarını dengeleyici uygulama ve pratiklerinin oluşturulması gerekmektedir. Kadınlara yönelik yapılan çalışmaların erkeklerden bağımsız olmadığı birbirlerini etkileyen ve dönüştürebilen etkisi göz önünde tutularak bütünsel bir yaklaşımın gerekliliği göz önünde tutulmalıdır.
- Kalkınma uygulamaları ve programlarında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik planlanan eğitimlerin kadınlar ile sınırlı olmaması ailelerin ya da erkeklerin katılımını içeren bir eğitim serisi olması.
- Farkındalık oluşturmaya yönelik eğitimlerin modeli interaktif katılımı içeren “*deneyimsel öğrenme modeli*”nin esas alınarak düzenlenmesi ve buna uygun kırsal dinamikleri bilen kolaylaştırıcıların olmasına özen gösterilmesi.
- Kırsal kalkınma programlarında kadınlara olduğu gibi erkeklere yönelik iletişim, şiddet/şiddet türleri ve kişiler arası çatışmaların dönüşümüne ilişkin eğitimlere öncelik verilmesi.

- Araştırmanın sonucunda çıktığı üzere grup içi yaşanan çatışmaları dönüştürmeye yönelik farkındalık ve becerinin gelişmesi için araç olabilecek iletişimde şiddetsizliğin benimsenmesi örgütün devamlılığı açısından önemli görülmüştür.
- Eğitimleri planlarken öğrenmeyi tek sefer alınan bir hap gibi değil sürekli bir öğrenme süreci olduğu unutulmamalı ve planlamalar buna göre yapılmalıdır. Yapılması planlanan eğitimlere yönelik katılımcılardan olası bir direç durumuna karşılık “ihtiyaç üzerinden doğan” eğitim konuları kadınlar tarafından belirlenmelidir.
- Özel alana dair güçlenmenin de bütünsel ele alınması gereklidir. Özel alan ve kamusal alan arasındaki akışkan bir ilişki gerçeği ile özel alana özellikle erkek rol modeller üzerinden giriş yapılmalıdır. Babalık eğitimleri bu anlamda alternatif olabilir.

KAYNAKLAR

- Acar Savran, Gülnur (2004). *Beden Emek Tarihi: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. 1.Baskı. İstanbul:Kanat Kitap.
- Agah, Halil (2018). “Kırsal Alan Planlaması ve Değerlerin Korunması”*Sürdürülebilir Yaşam Penceresinden Yerel ve Kırsal Kalkınma*.Ed. G. Faik, B Murat. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.100-122.
- Alagözoğlu, Aslı (2010). *Türkiye’de Entegre Kırsal Kalkınma Projelerinin Sosyal Kalkınma Boyutu: Erzurum Entegre Kırsal Kalkınma Projesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi.
- Allahdadi Fatemaeh (2011). Women’s Empowerment for Rural Development. *Journal of American Science*, 7(1):40-42.
- Allen, Amy (2016) "Feminist Perspectives on Power", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2016/entries/feminist-power/>>.
- Alsop, Ruth. ve Heinsohn, Nina. (2005). *Measuring empowerment in practice: Structuring analysis and framing indicators*. The World Bank.
- Altınbaş, Deniz (2006). "Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm." *Kadın Araştırmaları Dergisi* 9:21-52.
- Atakan G, Ayşe (2016). Ana Akım Kalkınma Literatürüne Alternatif bir Bakış Açısı: Kadın-Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Yaklaşımının Ortaya Çıkış ve Gelişimi.*Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 19(1).1-33.

- Bakırcı, Muzaffer (2007). Türkiye’de Kırsal Kalkınma Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar, Ankara: Nobel Yayınları.
- Baltacı, Ö.Nediha (2011) Kadınları Güçlendirme Mekanizması Olarak Mikro kredi, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Batliwala, Srilatha (1993) Empowerment of Women in South Asia: Concepts and Practices, New Delhi, FAO-FFHC/AD.
- Berg, L.Bruce ve Lune, Howard (2015). “Örnek Olay Çalışmaları”. Çev.A.Yavaş, E. Ersoy. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ed. H. Aydın. Konya: Eğitim Yayınevi.354-376.
- Brown, M.Andrea (2006). WID and GAD in Dar es Salaam, Tanzania: Reappraising Gender Planning Approaches in Theory and Practice, *Journal of Women Politics & Policy*. 28(2).57-83.
- CEDPA. (1996).Gender and Development, The CEDPA Training Manual Series, Volume III. Washington, D.C. : The Centre for Development and Population Activities.
- Ceylan Serdar ve Somuncu Mehmet (2018). “ Kırsal Alanların Dönüşümünü Kavramsal Bakımdan Yeniden Düşünmek.” *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*. Ankara.
- Clark, A.David (2007).“Adaption,Poverty and Well-Being:Some Issues and Observations with Special Reference to the Capability Approach and Development Studies”.*Journal of Human Development and Capabilities* 10(1).21-42.
- Clemenson, Heather. (2002)."*Definitions of “Rural”*".Agriculture and Rural Working Paper Series Working Paper No. 61.

Çelik, Zühre (2005).Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme.*Planlama Dergisi* 2:61-71.

Çetin, B. Oya (2013). “Nicel ve Nitel Araştırmalarda Kullanılan Araştırma Teknikleri”.*Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ed. T.G. Şavran. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.181-216.

Devlet Planlama Teşkilatı (2014). Onuncu Kalkınma Planı Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

Ecevit, Yıldız (2003).Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışabilir? *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 25(4): 83-88.

Ecevit, Yıldız (2011). “Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç”. *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Der.Y. Ecevit ve N. Karkıner. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. s.2-30.

FAO (2005). *Building on Gender, Agrobiodiversity and Local Knowledge*.

Fazlıoğlu, Aygül.(2003). Kırsal Kalkınma Projelerinde Cinsiyet Dengeli Kalkınma Yaklaşımları, *Erozyonla Mücadele ve Kırsal Kalkınma Projelerinde Sosyal Boyut Semineri*, 8-10 Aralık 2003. Erzurum.

Friedmann, John (1992). Empowerment. The Politics of Alternative Development. Cambridge: Blackwell.

Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior (FRIDE) (2006) ‘Empowerment’. Development Backgrounder, 1 May.

Giddens, Anthony (2008). *Sosyoloji*. Çev. İ. Yılmaz.İstanbul: Kırmızı Yayınları.

- Giovanni, Elena ve Giacomo, Fabietti (2013). What Is Sustainability? A Review of the Concept and Its Applications. In: Busco C., Frigo M., Riccaboni A., Quattrone P. (Eds.) Integrated Reporting. Sprinder, Cham.
- Glesne, Corrine (2013). ‘‘Nitel Araştırmayla Tanışma’’.Çev. E.Günel. *Nitel Araştırmaya Giriş*. Ed. A.Ersoy ve P.Yalçınoğlu. Ankara: Anı Yayıncılık.1-36.
- Giray, Cevat (2011). *Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Gülçubuk, Bülent (2005). ‘‘Kırsal Kalkınma’’. *Türkiye’de Tarım*.Ed.F.Yavuz. Ankara: T.C Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.69-130.
- Gülçubuk, Bülent vd (2010) Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri. *Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik kongresi*, Ankara.
- Gülçubuk, Bülent (2018). ‘‘Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamalarında Öncelik Arayışları ve Türkiye Açısından Değerlendirme’’ *Sürdürülebilir Yaşam Penceresinden Yerel ve Kırsal Kalkınma* Ed.G.Faik,B Murat.İstanbul:Özyeğin Üniversitesi Yayınları.45-62.
- Günaydın, Gökhan (2010). *Tarım ve Kırsallıkta Dönüşüm, Politika Transfer Süreci, AB ve Türkiye*. Ankara: Tan Kitabevi.
- Holmes, Mary (2007). What is Gender? Sociological Approaches. SAGE Publications Ltd.
- Kabeer, Naila (2005) Gender equality and women's empowerment: A critical analysis of the third millennium development goal 1, *Gender & Development*, (13):1, 13-24.
- Kardaş, şaban (2007).‘‘Amartya Sen Örneğinde Özgürlükler ve Gelişme’’.*Liberal Düşünce*.13(50).177-190

- Kayıkçı, Sabrina (2009). *Türkiye’de Kırsal Alan Yönetimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kayıkçı, Sabrina (2005). Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Kadar Köye ve Köylüye Yönelik Olarak İzlenen Politikalar, *Türk İdare Dergisi*, 448:70-87.
- Kirmanoglu, Hülya (2005).“Amartya Sen’in Özgürlük ve Kalkınma Üzerine Düşüncelerine Bir Bakış”. *47.Maliye Araştırmaları Merkezi Konferansı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Lennie, June (2002). Rural Women’s Empowerment In A Communication Technology Project: Some contradictory Effects. *Rural Society* 12(3):224-245.
- Lori, Keleher (2014). Sen and Nussbaum: Agency and Capability Expansion. *Éthique et économique/Ethics and Economics* 11(2).54-70.
- Malhotra, Anju, Schuler, R. Sidney ve Boender, Carol (2002). Measuring Women’s Empowerment As A Variable In International Development. Washington, DC: World Bank.
- Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev.O.Akınhay ve D. Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Merriam, B. Sharan (2015). ‘‘Nitel Verilerin Toplanması’’. *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama için Bir Rehber*. Ed. S.Turan.Ankara:Nobel Yayıncılık.83-131.
- Mwenzwa, M. Ezekiel (2004). Gender Relations and its Implication in Rural Development:A Case Study of Mwingi Central Division,Kenya.
- Neuman, W.Lawrence (2016).*Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. 1.cilt. Yayın Odası Yayınları.
- Nussbaum, C. Martha (2018).*Yapabilirlikler Yaratmak İnsani Gelişmişlik Yaklaşımı*. Çev.S.Somuncuoğlu.İstanbul:İletişim Yayınları.

- Oxaal, Zoe ve Baden, Sally. (1997). Gender and empowerment: definitions, approaches and implications for policy (rev.). BRIDGE Institute of Development Studies, University of Sussex, Report No 40.
- Örnek, Aylin (2007). *Kırsal Kalkınma El Kitabı*, Heinrich Böll Stiftung Derneği, İstanbul.
- Özensel, Ertan (2018). *Kır Sosyolojisi Türkiye’de Kırsal Yapıların Dönüşümü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Punch, F. Keith (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. Çev. D. Bayrak, H. Bader Arslan, Z.Akyüz. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rahman, Aminur (2013). Women’s Empowerment: Concept and Beyond. *Global Journal of Human Social Science Sociology&Culture* 13(6):9-13.
- Rathgeber, M. Eva (1990) WID, WAD, GAD: Trends in research and Practice, *The Journal of Developing Areas*, 24(4):489-502.
- Razavi, Shahra ve Miller, Carol (1995).From WID to GAD: conceptual shifts in the women and development discourse.
- Reeves, Hazer ve Baden, Sally (2000). Gender and development: Concepts and definitions. Report prepared for the Department for International Development (DFID) for its gender mainstreaming intranet resource, Institute of Development Studies, BRIDGE report Number 55, Brighton.
- Rekha, Singhal (2003). Women, Gender and Development: The Evolution of Theories and Practice. *Psychology and Developing Societies*.15(2). 165-185.
- Robeyn, Ingrid (2003). Sen’s Capability Approach and Gender Inequality:Selecting Relevant Capabilities. *Feminist Economics* 9(2-3).61-92.

- Robeyn, Ingrid (2005). ‘‘The Capability Approach:A Theoretical Survey’’. *Journal of Human Development* (6)1:93-114.
- Rowlands, Jo (1997). *Questioning Empowerment: Working with Women in Honduras*. Oxford, UK: Oxfam.
- Schuler, R. Sidney, İslam, Farzana ve Rottach, Elizabeth (2010). ‘‘Women’s Empowerment Revisited: A Case Study From Bangladesh’’. *Practice Development in 20*(7).840-854.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000). ‘‘Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu’’ (file:///C:/Users/Filiz%20Kasap/Downloads/oik538.pdf 26.11.2018’de erişildi).
- Serdaroğlu, Ufuk ve Yavuz, Gülin (2008) Kalkınma ve Kadın İlişkilendirilişinin Değişimindeki Kavşakları, *Ekonomik Yaklaşım, Cilt:19, Özel Sayı*, 121-164.
- Stromquist, P.Nelly (1995). ‘‘The Theoretical and Practical Bases For Empowerment’’. In C. Medel-Añonuevo (Eds sf: 23-37), *Women Education and Empowerment: Pathways towards Autonomy*. Hamburg: UNESCO Institute for Education.
- Sundström, Aksel vd (2015). *Women’s Political Empowerment A New Global Index, 1900-2012. World Development Vol.94*. 321-335.
- Şavran, G.Temmuz (2013). ‘‘Nicel ve Nitel Araştırmalarda Kullanılan Araştırma Teknikleri’’. *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ed.T.G. Şavran. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. 64-104.
- Todaro, P.Michael ve Smithy, C. Stefan (2009). *Economic Development*. Twelfth Edition.US:Pearson.

Tolunay, Ahmet ve Akyol, Ayhan (2006). “ Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 2:116-127.

Toksöz, Gülay (2011). *Kalkınmada Kadın Emeği*. 1. Baskı. İstanbul: Varlık Yayınları.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020). (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060204-9-2.pdf> 28.11.2018’de erişildi).

Uğur, M. Serdar (2017). “Amartya Sen’in Kapasite Yaklaşımı ve İnsan Merkezli Bir Kalkınma Anlayışı”. *Sosyoekonomi* 25(31). 91-108.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yücel, Yelda (2016). “Ekonomik Kalkınma ve Toplumsal Cinsiyet”. *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ed.F.Saygılıgil. Ankara:Dipnot Yayınları. 83-100.

İnternet Kaynakları

<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/overview/mdg3.html>, 5 Aralık 2018’de erişildi.

<http://www.unwomen.org/en/how-we-work/un-system-coordination/gender-mainstreaming> , 8 Kadım 2018’de erişildi.

https://www.unicef.org/turkey/gr/_ge21ja.html , 20 Aralık 2018’de erişildi.

<http://www.husnuozyeginvakfi.org.tr/ozyegin-vakfi-kirsal-kalkinma-modeli/> 12 Ocak 2018’de erişildi.

<http://www.husnuozyeginvakfi.org.tr/husnu-m-ozyegin-vakfi/> 12 Ocak 2018’de erişildi.

<https://hd-ca.org> , 16 Şubat 2019'da erişildi.

<http://www.bmdergi.org/tr/un-womenin-heforshe-dayanisma-hareketi-turkiyede/> ,
28.02.2019'da erişildi.

<http://www.sivilsayfalar.org/2018/03/21/erkeklik-krizi-kadina-siddet-olarak-donuyor/> ,
28.02.2019'da erişildi

World Commission on Environment and Development (1987). Our Common Future.(
<http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> 5 Aralık 2018 tarihinde
erişildi).

.

EKLER

Ek 1: Yapılan Görüşmelerin Soruları ve Konuları

Kırsal Alanda Kadın Örgütlenmelerinin Yarattığı Güçlenme Dinamiği ve Erkeğin Konumu: Kilis Ravandalı Kadınlar Derneği Örnek Olayı

Kadın Görüşmeciler için Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Demografik Yapı

- 1) Doğum yılınız nedir?
- 2) Doğum yeriniz neresidir? Şu anda nerede yaşıyorsunuz? (Kır/Kent İlişkisi)
- 3) Eğitim durumunuz ve varsa katılmış olduğunuz kurslar?
- 4) Hanede kaç kişi yaşıyorsunuz? Hanede yaşayan bireylerin yakınlık derecesi nedir?
- 5) Varsa çocuk sayısı?
- 6) Dernek ile çalışmaya kaç yaşında başladınız? (Çocuklar büyüdükten sonra mı önce mi?)

Kadının Örgüt İçinde Güçlenmesinin Ölçümü

- 1) Dernek kurma fikri nasıl gelişti?
- 2) Siz bu fikir gelişirken hangi aşamada yer aldınız?
- 3) Derneğin kuruluş amacı/amaçları nelerdir?
- 4) Derneğin kurulma sürecini anlatır mısınız?
- 5) Derneğin kurulma aşamasında karşılaşılan zorluklar nelerdi? Karşılaşılan zorluklar nasıl aşılmıştır?
- 6) Derneğe üye olma nedeniniz nedir?
- 7) Derneğe üye olma sürecinizi anlatır mısınız?
- 8) Derneğin kurulduğu günden bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerde siz hangi faaliyetler içinde yer aldınız ve bu faaliyetlerin size en çok hangi açıdan fayda sağladığını düşünüyorsunuz?
- 9) Dernek içinde hangi görevlerde çalışıyorsunuz/çalıştınız?
- 10) Dernek içerisinde karar alma süreci nasıl işliyor? (üyelerin hepsi karar alma süreçlerine katılıyor mu, bütün üyelerin seçim yapabilme hakları var mı?)
- 11) Dernek faaliyetlerinden elde edilen gelirler nasıl değerlendirilir? Siz bu gelirin yönetiminde söz sahibi misiniz/miydiniz?
- 12) Dernek içinde üyeler arasında sorunlar yaşandığında bunlar nasıl çözülür? Çözülemeyen sorunlar oldu mu? Siz bu sürecin neresinde yer alıyorsunuz?
- 13) Üye olduğunuz süreç boyunca sizi etkileyen bir sorun oldu mu?
- 14) Sizce diğer kadınlar derneğinize üye olmalı mı? Evetse onlara en çok hangi açılardan katkı sağlayacağını düşünüyorsunuz?
- 15) Varsa Kızınız/Oğlunuz dernek içinde aktif yer alsın ister misiniz?

- 16) Dernekten herhangi bir nedenle ayrılmayı düşündünüz mü? (Süreç sorulacak)
- 17) Bugün herhangi bir nedenle derneğiniz kapanmak zorunda kalsa nasıl bir tepki verirsiniz?

Kadının Kamusal Alana Katılımında Güçlenmenin Ölçümü

- 1) Dernek içinde yer almak sizin bireysel olarak daha önce bilmediğiniz/ihtiyaç duymadığınız kurumlar ile ilişki kurmanızı sağladı mı? Evetse hangileri (Diğer stk'lar da buna dahil edilecek ve bu kurumlarla ilişkilerini (birey olarak) 5'li sistemde dün/bugün ve kadın/erkek olarak puanlamaları sağlanacak
- 2) Dernek içinde çeşitli etkinlik (tiyatro eğlence, gezi vb) üyeler için eğlenceler düzenliyor musunuz? Siz bu etkinliklerin neresinde yer alıyorsunuz? bu etkinliklerde erkekler de yer alıyor mu? Hayırsa sizce yer almalı mı?
- 3) Dernek faaliyetlerinde kadın/erkek ortak yapılan işler nelerdir?
- 4) Cep telefonu, bilgisayar ve interneti ne sıklıkla ve hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?
- 5) Sosyal Medya'yı kullanıyor musunuz? Dernek üyesi olmadan önce de kullanırdınız mı? (Evetse nasıl ve ne sıklıkla ?)
- 6) On-line satışlarda aktif yer alıyor musunuz? (Evetse süreç sorulacak)
- 7) Farklı kurum/kuruluşlardan eğitimler alıyor musunuz/aldınız mı?
- 8) Dernek size yeni insanlarla tanışma fırsatı sağladı mı? (Evetse; bu ilişkiler kadının sosyal-kültürel-ekonomik gelişmesine bir katkısı olmuş mu?)
- 9) Kendiniz ve ailenizle ilgili hastane/alışveriş/ belediye ile ilişkiler gibi hane dışındaki farklı ihtiyaçlarınızı tek başınıza karşılayabiliyor musunuz? Bu durum dernek üyeliğinizden önce de benzer şekilde miydi?

Kadının Özel Alanda Toplumsal Cinsiyet Rollerine Bağlı Güçlenmenin Ölçümü

- 1) Dernekte çalışmaya başladıktan sonra ekonomik gelirinizde nasıl bir değişiklik meydana geldi?
- 2) Rutin bir gününüzü anlatır mısınız.? (Dernek öncesi ve sonrasında süreç değişimi olmuş mu?)
- 3) Aile içerisinde ekonomik kararları nasıl alıyorsunuz? (Dernek öncesi/ sonrası)
- 4) Ev içerisinde kimler hangi işleri üstleniyor? (öncesi/ sonrası ve Süreç detaylandırılacak)
- 5) Ev işlerinden arta kalan zamanınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 6) Çalışmadığınız günlerde (izin gününüzde) neler yapıyorsunuz?
- 7) Ne tür sosyal ve kültürel faaliyetlere katılıyorsunuz? Hangi sıklıkla? (sinema, tiyatro, konser vb.)
- 8) En sık görüştüğünüz kişi sayısı nedir ve en çok görüştüğünüz kişiler kimlerdir? Bu kişilerle ne sıklıkta görüşüyorsunuz? Derneğe katılımınızdan sonra bunda herhangi bir değişim yaşandı mı?

- 9) Kendiniz için aylık ortalama ne kadar harcama yapıyorsunuz? Genellikle nerelere harcama yapıyorsunuz?
- 10) Ev içinde kız/oğlan çocuklar yemek /çamaşır/ bulaşık vb süreçte size eşit oranda yardımcı olurlar mı?
- 11) Eşiniz/Çocuklarınız dernek içinde yer almanızı destekliyor mu? Destekledi mi? Derneğin kuruluşundan bu güne kadar kendinizde bir değişim olduğunu düşünüyor musunuz? (Evetse bunu geçmiş/ bugün; ekonomik/ilişkiler ağı/özgüven üzerinden detaylandırması ve 5 li sistemle puanlaması istenecek)
- 12) Bugün dernek başkanlığını size devretseler derneği yürütebileceğinize inanıyor musunuz.
- 13) Hanede sizin adınıza kayıtlı taşınmaz mal, motorlu araç, arazi vb. var mıdır?

Erkek Görüşmeciler için Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Demografik Yapı

1. Yaşınız? Yaşamakta olduğunuz köyde mi doğdunuz?
2. Eğitim durumunuz nedir?
3. Evlilik yaşı eşinin ve kendinin ve Evlilik şekli nedir?
4. Hanede kaç kişi yaşıyorsunuz? Yaşayanlarla yakınlık dereceniz nedir?
5. Çocuk sayısı ?
6. Akraba evliliği?
7. Çok Eşlilik?

Erkeğin Örgütlenme Davranışı ve Toplumsal Hayata Katılım Durumu

1. Bir gününüz nasıl geçiyor?
2. Köyde muhtarlık sürecinde yer aldınız mı? (aza vb)
3. Bir dernek, kooperatif vb üyesi/ortağı mısınız? Evetse hangisi ve neler yapıyorsunuz
4. Köyde erkeklerin sorunları nelerdir?
5. Sizce birlikte iş yapmak ne gibi olumlu etkiler yaratır?
6. Birlikte iş yapmanın sorunları nelerdir?
7. Köyünüzde kurulan dernekten önce ortak işler yapılırdı mıydı?
8. Kızınızın okumasını/iş hayatı konusunda ne düşünüyorsunuz?
9. Oğlunuzun okuması/iş hayatı konusunda ne düşünüyorsunuz?
10. Anne ve babanız kız ve oğlan çocuklarını okuttular mı?
11. Köyünüzde Muhtar olsaydınız kadınlar için neler yapardınız?
12. Sizce köyde kadınların en büyük sorunu nedir?
13. Sizce diğer erkek arkadaşlarınız köydeki kadın sorunlarının farkında mı?
14. Köyde erkekler arasında bir sorun yaşandığında bunu nasıl çözerler?

15. Kendinize örnek aldığınız bir kişi var mı? Kim? Örnek alma nedenleriniz nedir?

Erkeğin Kadın Örgütlenmesinin Yarattığı Güçlenmedeki Konumu

1. Eşinizin dernek içinde yer alma süreci nasıl gelişti?
2. Eşiniz derneğe katıldıktan sonra akraba ve arkadaşlardan nasıl bir tepki gördünüz? Bu tepki karşısında ne yaptınız?
3. BAŞLANGIÇTA Sizi endişelendiren ya da merak ettiğiniz şeyler oldu mu? Bunarı nasıl hallettiniz? (Süreç detaylandırılacak)
4. BUGÜN Sizi endişelendiren ya da merak ettiğiniz şeyler var mı?
5. Eşinizin katılımından sonra dernekle ilgili yaşadığınız bir sorunu ve nasıl çözdüğünüzü anlatınız
6. Eşinizin katılımından sonra ev ve çocuklarla ilgili bir sorunu ve nasıl çözdüğünüzü anlatınız
7. Hane içine giren gelirden bir değişiklik oldu mu ? Olduysa nasıl bir değişiklik meydana geldi?
8. Aile içinde ekonomik kararları nasıl alıyorsunuz? (Öncesi/sonrası ve süreç detaylandırılması istenecek)
9. Ev içerisinde kimler hangi işleri üstleniyor? (öncesi/ sonrası ve Süreç detaylandırılacak)
10. Eşinizin dernek içinde yer almasından ekonomik olarak memnun musunuz? Ailenize bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz (evet veya hayırsa nedeni)
11. Eşinizin dernek içinde yer alması sürecinde en büyük sorununuz ne oldu?
12. Kadınlar örgütlenirken sizce erkeklerle ilgili hangi konular göz önünde bulundurulmalıdır?
13. Dernek toplantı, eğitim veya gezilerine siz de katıldınız mı? Mümkün olsa katılmak ister miydiniz? Bunların faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?
14. Sizce bu dernekte yer almak eşinize bir fayda sağladı? Neler?
15. Sizce bu dernekte eşinizin yer alması size bir fayda sağladı mı? Neler?
16. Bir erkek arkadaşınız eşinin derneğe katılımı konusunda fikrinizi almak istese ona neler söylediniz?
17. Sizce bu dernek içinde erkekler de yer almalı mı? Evetse neden? Hayırsa neden?
18. Ev içerisinde Çocuk bakımı/yemek/bulaşık/çamaşır gibi işleri yapar mısınız? Evetse hangi sıklıkta? evetse bu durum eşiniz derneğe katıldıktan sonra değişim gösterdi mi

Örgütün Sorun Tespitine İlişkin Ravandalı Kadınlr Derneği Yönetim Kurulu ile Yapılan Odak Grup Görüşmesi Soruları

Dernek içinde herhangi bir konuda yaşadığınız en önemli sorun nedir?

Derneğin işleyişine dair herhangi bir eğitim aldınız mı?

Dernek içinde teknik konularda yaşadığınız sorunlar nelerdir?

Derneğe katılım konusunda ne gibi sorunlarla karşılaşıyorsunuz?

Dernek içinde kadınların yapmaktan mutlu oldukları iş veya faaliyetler nelerdir?

Sizce derneğinizin güçlü yanları nelerdir?

Ek 2: Etik Kurul Onay Belgesi

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Filiz Kasap

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
 Sosyal Bilimleri Enstitüsü
 Sosyoloji Anabilim Dalı

Sayın Filiz Kasap,

"Kırsal Alanda Kadın Örgütlenmelerinin Yaratığı Güçlenme Dinamiği ve Erkeğin Konumu: Kilis Ravandalı Kadınlar Derneği Örnek Olayı" adlı İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna yapmış olduğunuz başvuruya (Protokol NO. 2018/308) kurulunuzun 27.12.2018 tarihli ve 2018/11 toplantısında değerlendirilerek etik olarak uygun bulunmuştur/bulunmamıştır. Bilgilerinize sunarız.

 Prof. Dr. Hamit COŞKUN (Başkan)

Katılmadı
 Prof. Dr. Mehmet ERYİĞİT (Üye)

 Prof. Dr. Altay EREN (Üye)

Katılmadı
 Doç. Dr. H. Birol YALÇIN (Üye)

 Doç. Dr. Seval ALKOY (Üye)

 Doç. Dr. Abdullah DURAKOĞLU (Üye)

Katılmadı
 Av. Zuhal Demirci (Üye)